

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

**СЕРІЯ „НА ДОПОМОГУ ПРОФЕСІЙНІЙ САМООСВІТІ
ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК”**

ВИПУСК 16

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ:
МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

КИЇВ 2017

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

*СЕРІЯ „НА ДОПОМОГУ ПРОФЕСІЙНІЙ САМООСВІТІ
ПРАЦІВНИКІВ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК”*

ВИПУСК 16

**ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ:
МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

КИЇВ 2017

*Рекомендовано до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського
(протокол № 9 від 30 травня 2017 р.)*

Автори:

І. І. Хемчян, завідувач відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Л. М. Бондар, завідувач сектору наукового комплектування відділу комплектування та наукового опрацювання документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Т. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

А. І. Рубан, науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Наукові редактори

Л. Д. Березівська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Т. В. Добко, доктор наук із соціальних комунікацій, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Науковий консультант

О. К. Журба, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник лабораторії громадянського та морального виховання Інституту проблем виховання НАПН України

Рецензенти:

О. Є. Матвійчук, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти і виховання ІППО Київського університету імені Б. Грінченка

С. В. Тарнавська, кандидат історичних наук, завідувач сектору джерелознавства та біографістики відділу історії освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Літературний редактор

Л. В. Редько-Шпак, провідний редактор відділу наукової реферативної та аналітичної інформації у сфері освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи та підходи: метод. рек. / [авт.: І. І. Хемчян, Л. М. Бондар, Т. В. Добко, А. І. Рубан; наук. ред.: Л. Д. Березівська, Т. В. Добко]; НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Київ, 2017. – 103 с. – (Серія „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек”; вип. 16).

Методичні рекомендації підготовлено з метою вдосконалення діяльності бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів з національно-патріотичного виховання. Висвітлено основні напрями, методи та форми роботи шкільної бібліотеки, розглянуто питання комплектування фонду літературою національно-патріотичного спрямування, підготовки рекомендаційних бібліографічних посібників, інформаційно-бібліографічного обслуговування учасників навчально-виховного процесу. У додатках вміщено орієнтовний план заходів із національно-патріотичного виховання у шкільній бібліотеці, інтернет-ресурси з питань патріотичного виховання. Видання призначено фахівцям бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів, а також буде корисним усім, хто здійснює національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді.

УДК 027.8:[37.035:172.15](083.132)

ЗМІСТ

ЗМІСТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ НАПРЯМИ, МЕТОДИ І ФОРМИ РОБОТИ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ	8
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЛІТЕРАТУРОЮ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	27
РОЗДІЛ 3. ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ, ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
Додаток 1. ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ШКІЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ	49
Додаток 2. ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ НА ДОПОМОГУ ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННЮ.....	57
Додаток 3. ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ: <i>рекомендаційний бібліографічний список</i>.....	59

ВСТУП

Процес національного відродження, зміцнення Української держави, її розбудова потребують нових підходів до патріотичного виховання особистості. Як свідчить історичний досвід, без національно-патріотичного виховання підростаючого покоління неможливо зберегти державу і націю. Патріотичне виховання є основою сталого розвитку суспільства, яке функціонує на засадах гуманізму, свободи, верховенства закону і соціальної справедливості.

Видатний український педагог В. О. Сухомлинський рекомендував розпочинати виховання з дитинства, адже це найважливіший період людського життя. Він зазначав: „У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, готовності віддати життя за її щастя, велич, могутність, непримиренність до ворогів Вітчизни” [35, с.16].

Молоде покоління має не тільки ідентифікувати себе з українським народом, а й прагнути жити в Україні, розбудовувати свою країну, служити Вітчизні на шляху її національного демократичного розвитку. Важливо дотримуватися Конституції та поважати закони України, володіти державною мовою, визнавати пріоритети прав людини, захищати свободу та демократію.

Патріотичне виховання має ґрунтуватися на моральних цінностях та ідеалах, почутті любові до своєї Батьківщини. Таке виховання орієнтовано на формування свідомого громадянина України, патріота, людини з високими особистісними якостями, чітким національним світоглядом. Виходячи з цього, одним із головних завдань української школи є відродження національних традицій та забезпечення виховання сучасного громадянина як члена правового суспільства, демократичної держави, особистості, що цінує ідеали свободи й рівності, шанує і відстоює людську гідність. Воно має охоплювати весь навчально-виховний процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне, фізичне, трудове виховання та спиратися на національну історію, мову, культуру, права та обов’язки, що відображені в Конституції України.

Шкільна бібліотека як важливий структурний підрозділ навчального закладу, використовуючи різноманітні форми і методи бібліотечної роботи, має спрямовувати свою діяльність на створення ефективної системи бібліотечно-інформаційного

забезпечення учасників навчально-виховного процесу, сприяти задоволенню особистісних інформаційних, інтелектуальних, духовних потреб користувачів. Бібліотекарі мають докладати усіх зусиль задля виховання читача-громадянина з високими моральними та патріотичними якостями, формування в учнів ціннісного ставлення до держави, суспільства, історії, духовних і культурних витоків свого народу та природних багатств.

Головним завданням шкільних бібліотек є швидке реагування на суспільні запити, нові вимоги держави щодо освіти й виховання особистості. Важливим є створення сприятливих умов для задоволення інтересів і потреб особистості, формування в учнів кращих моральних якостей, переконань, світогляду, виховання почуття патріотизму. Ефективність роботи шкільних бібліотек із національно-патріотичного виховання здебільшого залежить від форм і методів, що ґрунтуються на українських народних традиціях, кращих надбаннях національної та світової педагогіки й психології. Особливу увагу слід приділяти вихованню засобами художньої літератури, театральної педагогіки, музичного й образотворчого мистецтва, що впливають на емоції та почуття учнів. Застосування різноманітних форм і методів бібліотечної роботи сприяє формуванню в школярів патріотичного мислення, національної свідомості й самосвідомості, національної гідності, критичного мислення.

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України (ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського НАПН України) як головний координаційний науково-методичний центр мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України приділяє значну увагу інформаційному забезпеченню національно-патріотичного виховання та активізації діяльності освітянських бібліотек у цьому напрямі. З метою сприяння діяльності шкільних бібліотек у національно-патріотичному вихованні дітей та учнівської молоді бібліотекою розроблено та забезпечено доступ через веб-портал до електронних інформаційних ресурсів: рекомендаційних бібліографічних списків „Патріотичне виховання в бібліотеках”, „Національно-патріотичне виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах модернізаційних суспільних змін”, „Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан”, „Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів”, „Від проголошення незалежності до нової України”, збірника наукових праць „Українські педагоги про національно-патріотичне виховання”. Упродовж 2015–2016 рр. проведено Всеукраїнський форум шкільних бібліотекарів „Місія бібліотек навчальних закладів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді”, Всеукраїнські місячники шкільних бібліотек ”Виховуємо громадянина – патріота

України” та „Книга і читання – важливий чинник у вихованні духовних цінностей учнів”. У рамках ІХ Міжнародної науково-практичної конференції і ХХІІІ Всеукраїнських педагогічних читань „Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: щоб у серці жила Батьківщина” працювала бібліотечна секція „Роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості учнів”.

Тематиці діяльності шкільних бібліотек у реалізації основних завдань „Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки”, затвердженої Указом Президента України від 13 жовтня 2015 р. № 580/2015, присвячені Всеукраїнські вебінари. Бібліотека впорядкувала збірку патріотичних віршів „З Україною в серці” [17], до якої увійшли твори переможців конкурсу патріотичної поезії, проведеного шкільними бібліотекарями в рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек „Виховуємо громадянина – патріота України”. Завдячуємо Київській міській державній адміністрації, яка надала грант на видання цієї книжки.

Методичні рекомендації „Патріотичне виховання у шкільних бібліотеках: методи і підходи” підготовлено фахівцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського з метою науково-методичного забезпечення діяльності бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів із патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Зазначені рекомендації спрямовані на вдосконалення змісту та засобів національно-патріотичного виховання в шкільній бібліотеці з метою формування в майбутніх громадян України найбільш значущих для українського народу моральних цінностей – патріотизму, духовної єдності. Сподіваємося, що застосування запропонованих методичних матеріалів сприятиме впровадженню в практику роботи шкільних бібліотек сучасних форм і методів, спрямованих не тільки на усвідомлення патріотичних понять, а й формування та активізацію патріотичної й моральної позиції учнів.

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ НАПРЯМИ, МЕТОДИ І ФОРМИ РОБОТИ ШКІЛЬНОЇ БІБЛОТЕКИ З ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Основні принципи та напрями патріотичного виховання

Сучасне розуміння патріотизму обумовлене викликами, перед якими стоїть Україна, – це, зокрема, агресія Російської Федерації проти України, збереження територіальної цілісності країни, національно-культурної ідентичності, розвиток української мови та української культури. Основні напрями патріотичного виховання знайшли відображення в Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, Державній національній програмі „Освіта” („Україна XXI століття”), Державній цільовій соціальній програмі „Молодь України” на 2016–2020 роки. У цих документах наголошується на тому, що важливими рисами українського патріотизму мають бути любов до Батьківщини, турбота про благо народу, сприяння становленню й утвердженню України як правової демократичної соціальної держави, готовності захищати її незалежність.

В основу патріотичного виховання покладено загальнопедагогічні принципи виховання, такі, як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, урахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас патріотичне виховання спирається на принципи, що відображають його специфіку: *принцип національної спрямованості*, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, поваги до культури інших народів, які населяють Україну, здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави; *принцип самоактивності й саморегуляції*, що забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик, виховання громадянської позиції особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях і вчинках, формує здатність до критичності й самокритичності, прийняття самостійних рішень; *принцип полікультурності*, який передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості, толерантного ставлення до різних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів, здатності диференціювати спільне й відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову загальнолюдської культури; *принцип соціальної узгодженості*, котрий обумовлює потребу в узгодженні змісту і методів патріотичного виховання з реальною

соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем; *принцип історичної пам'яті*, що спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців; *принцип спадковості*, який забезпечує збереження для нащадків зразків української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні [7, с. 91].

Головною метою патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Мета патріотичного виховання конкретизується в системі виховних завдань: *утвердження* в свідомості й почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; *виховання* поваги до Конституції України, законів України, державної символіки, підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя; *усвідомлення* взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю; *сприяння* набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватися законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів; *формування* толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; *утвердження* гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства; *культивування* кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до природи; *формування* мовленнєвої культури; *спонування* особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму [7, с. 90].

Реалізація зазначених завдань обумовлює розвиток національно-патріотичного виховання як пріоритетної сфери соціального життя країни та потребує досягнення якісно нових результатів у духовно-моральному, патріотичному, трудовому, художньо-естетичному, екологічному вихованні підростаючого покоління.

Шкільна бібліотека як складова педагогічної системи спрямовує свою діяльність на виконання спільної із загальноосвітнім навчальним закладом мети – забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання та виховання, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях і принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання й виховання на засадах

гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави [2, с. 4].

На сучасному етапі основними функціями шкільної бібліотеки є інформаційна, освітня, культурна, комунікаційна, дозвіллева. *Інформаційна функція* забезпечує доступ до інформації, задовольняє інформаційні потреби учнів, вчителів та інших категорій працівників загальноосвітніх навчальних закладів з використанням як власних інформаційних ресурсів, так і ресурсів інших бібліотек, бібліотечних та інформаційних мереж і систем; *освітня* – сприяє освіті та вихованню особистості учнів; *культурна* – формує духовний розвиток читачів, залучає їх до цінностей вітчизняної та світової культури, створює умови для репродуктивної та продуктивної культурної діяльності; *комунікаційна* – передбачає обмін інформацією, надає користувачам доступ до документів; *дозвіллева* – сприяє змістовному проведенню вільного часу учнів, створенню творчого комунікативного майданчика.

Реалізація цих функцій безпосередньо пов'язана з духовним – моральним, естетичним та патріотичним вихованням учнівської молоді. Головне завдання шкільної бібліотеки полягає в сприянні забезпеченню навчально-виховного процесу в напрямі національно-патріотичного виховання молоді. Це, зокрема, систематична популяризація серед учнів національно-патріотичних ідей, максимальне розкриття книжкового фонду та пропагування літератури з патріотичної тематики, виховання культури читання, керування читанням дітей, виховання засобами читання національної свідомості, патріотизму, громадянськості та бажання пізнати свою історію, збагачувати українську культуру.

У творчій співпраці з педагогічним колективом шкільні бібліотекарі працюють за такими напрямками: *духовно-моральне виховання* – утвердження в свідомості й почуттях учнів патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України, виховання високої громадянської активності, шанобливого ставлення до родини, батьків, сімейних традицій, культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережливого ставлення до природи; *історико-краєзнавче* – виховання в учнів любові до своєї „малої” Батьківщини, рідного краю, співвітчизників, формування почуття національної гордості, національної самосвідомості, толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій; *історико-патріотичне та цивільно-правове виховання* – здобуття знань з історії нашої держави, виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки, прав і обов'язків громадянина України; *військово-патріотичне виховання* – підвищення престижу військової служби, формування позитивного образу Збройних сил України, готовності до виконання військового обов'язку.

Форми та методи патріотичного виховання

Як свідчить практичний досвід, ефективність роботи шкільних бібліотек з патріотичного виховання здебільшого залежить від форм та методів, що застосовуються. Форми роботи мають бути цікавими, змістовними, емоційними, розрахованими на дітей різного віку. Тільки тоді буде досягнуто бажаного результату, якщо робота ґрунтуватиметься на принципах *добровільності* – свободи школярів у виборі різноманітних форм роботи з метою реалізації своїх інтересів і захоплень, *особистого орієнтування*, що передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей кожного учня, *системності*, тобто взаємозв'язку різноманітних методів і форм роботи з патріотичного виховання. Важливо, щоб учні мали змогу виявити творчість, ініціативу, самостійність, відчували від участі в заходах радість і задоволення.

Серед методів і форм патріотичного виховання пріоритетна роль належить активним, що передбачають демократичний стиль взаємодії, самостійний пошук істини й формування критичного мислення, ініціативу й творчість. До таких методів належать: соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціограма, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, “мозкові атаки”, ігри-драматизації. У творчому арсеналі активних методів – створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки [33, с.17–18].

Традиційними методами патріотичного виховання є: бесіди, диспути, лекції про славу історію рідної країни і рідного міста; різні форми роботи з книжкою, періодичною пресою; демонстрація тематичних слайдів, відеороликів, ілюстрацій, буктрейлерів; прослуховування тематичних аудіозаписів; ознайомлення з українським фольклором та народним мистецтвом – казками, прислів'ями, приказками, піснями, іграми, народною творчістю, вишивкою, розписом; популяризація творчості вітчизняних письменників, композиторів і художників. В арсеналі активних форм – цільові прогулянки, екскурсії визначними місцями, до пам'ятників, монументів захисників Вітчизни, в історичні та краєзнавчі музеї, відвідування тематичних виставок; участь у святах, добродійних акціях.

Ураховуючи виклики сьогодення, шкільні бібліотеки намагаються використовувати у своїй діяльності такі методи й форми роботи, що характеризуються актуальністю змісту, творчим підходом, оригінальними назвами.

У шкільних бібліотеках здебільшого використовуються інформаційно-масові форми роботи. Особливістю цих форм роботи є значне кількісне охоплення учасників

навчально-виховного процесу. Проводячи цікаві, захоплюючі, емоційні, зорієнтовані на особистість масові заходи, бібліотеки задовольняють потреби молоді в освіті та самоосвіті, професійному вдосконаленні, розширенні світогляду, духовному, естетичному розвитку.

Досвід проведення масових заходів шкільними бібліотекарями підтверджує, що їх ефективність залежить від активності читачів. А активність читачів своєю чергою залежить саме від того, яким формам масової роботи віддають перевагу шкільні бібліотекарі. Треба сміливіше використовувати оригінальні, близькі учнівській молоді форми роботи, що спрямовані на глибоке й різнобічне розкриття тієї чи іншої теми. Особливість таких форм полягає в тому, що їм притаманні новизна в назві, наявність елементів театралізації у викладі інформації, ігрові моменти, своєрідна атрибутика, що передає специфіку запропонованої форми, активна участь читачів у проведенні заходу.

Форми роботи мають бути розраховані на певну вікову категорію учнів, об'єднаних спільними читацькими інтересами та психологічними особливостями.

Для читачів дитячого віку *6–9 років* важливо проводити індивідуальні бесіди про прочитані книжки, залучати їх до групової форми роботи через участь в обговоренні книжок, голосні читання, конкурси віршів і малюнків, пізнавальні ігри.

Для учнів *10–11 років*, у яких спостерігається висока читацька та пізнавальна активність, потяг до практичних знань, прагнення співвідносити навколишню дійсність з власним досвідом, доцільно проводити огляди книжок, залучати до творчих робіт та проєктів (написання казок, віршів), участі у хвилинках ерудита, літературних годинах, вікторинах, брейн-рингах. Чим дорослішою стає дитина, тим яскравіше виявляються її індивідуальні особливості.

Пізнавальні запити старших підлітків *12–13 років* стають більш усвідомленими, вибірковими, переростають в особисті інтереси. Їх особливо хвилюють суспільні й моральні питання: доля людства та своєї країни, життя суспільства, сенс життя, щастя, кохання, дружба. Для них будуть цікавими інтерактивні форми роботи, прес-діалоги, відкриті мікрофони, інтелектуальні ігри, театралізовані вечори, тематичні бесіди.

14–15 років – вік переходу від підліткового до раннього юнацького етапу розвитку. У цей період підлітки прагнуть до самовизначення, усвідомлення свого „Я”, а також пізнання зовнішнього світу, щоб знайти в ньому своє місце, мати підґрунтя для формування особистих поглядів і переконань. Успіх масових заходів може забезпечити продумана індивідуальна робота з читачами, їхня думка, побажання.

Найціннішим для старших підлітків є глибока і вдумлива „розмова на рівних” з дорослими – батьками, вчителями, бібліотекарями. Радимо з цією категорією користувачів

проводити диспути, дискусії, бесіди-роздуми, години спілкування, тренінги, залучати їх до організації та проведення читацьких конференцій, вечорів, марафонів, благодійних акцій тощо.

Для всіх вікових категорій користувачів можуть проводитися читацькі конференції, уроки мужності, вахти пам'яті, благодійні акції та ярмарки, конкурси, олімпіади, зустрічі з письменниками та видатними особистостями, реальні та віртуальні екскурсії.

Розглянемо детальніше традиційні бібліотечні масові заходи, які посилюють пізнавальну й читацьку активність, спонукають до самостійного мислення, сприяють патріотичному вихованню учнів. Як правило, вони проводяться в діалогових, рекламно-інформаційних та ігрових формах.

Читацька конференція є важливим засобом популяризації літератури патріотичного спрямування серед учнів. Її сенс полягає в колективному обговоренні будь-якої теми або окремого твору. Конференція допомагає учням глибше зрозуміти зміст та образи твору, особливості мови та стилю, більше дізнатися про особистість письменника, дати правильну естетичну оцінку подіям твору. Основними вимогами до підготовки та проведення конференції є актуальність обраної теми та її значущість для аудиторії.

Залежно від типу конференцій та індивідуальних особливостей читацького колективу визначають структуру її проведення. У 5–7 класах навчання вона наближається до бесіди, під час якої учні висловлюють своє ставлення до конкретного твору, читають напам'ять уривки з нього, ставлять інсценівки, переглядають відеофільми, відеоролики. У старших класах учні виступають з доповідями, повідомленнями, в яких розмірковують про моральні риси, якості та вчинки персонажів, аналізують художні особливості творів.

Близьким до читацьких конференцій за дискусійним та критично-аналітичним напрямом є *диспут*. Мета диспуту полягає в пошуку найбільш правильної оцінки висвітлених у книжці ідей, думок. Під час участі в диспуті учні вчать не лише висловлювати свої думки, погляди, а й аргументовано їх захищати. Досить популярною формою роботи в шкільних бібліотекарів є проведення *дискусій*, спрямованих на формування навичок критичного мислення учнів. Розрізняють дискусії-діалоги, коли розмова розгортається навколо діалогу двох її головних учасників, і групові дискусії, коли питання обговорюються в процесі колективної роботи.

У шкільних бібліотеках можна практикувати проведення *літературних дискусій*. Однією з важливих умов успішного проведення дискусії є актуальність обраної книжки, залучення до участі широкої групи учнів, підготовка переліку питань, що викликають жвавий інтерес та стимулюють обмін думками.

Прес-конференція проходить у вигляді ділової гри-діалогу „кореспондентів”, якими є всі присутні читачі, з представниками „прес-центру”. „Прес-центр”, що складається з бібліотекарів та запрошених фахівців відповідно до теми конференції, відповідає на питання „кореспондентів”. Конференція може бути цікавішою і кориснішою, якщо присутні не будуть сторонніми слухачами, а самі візьмуть активну участь у її проведенні, будуть задавати питання, обговорювати думки спеціалістів щодо порушених проблем, ділитися власними враженнями про прочитані книжки та статті. Частину відповідей на запитання читачі можуть отримати у „прес-центрі” в формі індивідуальних списків літератури, тематичних добірок з рекомендацією не тільки статей, а й книжок з цієї проблеми.

Прес-діалог сприяє розвитку в учнів інтересу до аналізу проблемних статей і навчас їх аналізувати та критично мислити. Для прес-діалогу добирають статті, зміст яких може зацікавити широке коло читачів шкільної бібліотеки.

Сучасним засобом спілкування з користувачами є також *інформаційний брифінг*. Брифінги можуть бути як самостійним заходом, так і частиною різних бібліотечних форм роботи. Форма брифінгу дає змогу не лише відповідати на запитання користувачів щодо пошуку інформації, а й проводити тематичні консультації.

Актуальними є *інформаційні години*, присвячені висвітленню героїчних вчинків українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів під час антитерористичних операцій, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у захист держави, зміцнення її обороноздатності. Такі заходи сприятимуть розвитку в учнівської молоді почуття гордості та шани до героїзму українських воїнів, сучасних героїв України.

Досить популярною формою роботи в шкільних бібліотеках є *презентація книжки* – комплексний захід, мета якого полягає в інформуванні читачів про нове видання. Однією з умов успішного проведення презентації є завдання шкільного бібліотекаря не лише заохотити учнів прочитати та цікаво розповісти про книжку, а й знайти літературознавчі матеріали, рецензії на цей твір та біографічні відомості про автора. До презентації може бути організовано книжкову виставку, підготовлено рекомендаційний список або бібліографічний огляд літератури.

Усний журнал також є оперативним засобом інформування учасників навчально-виховного процесу про новинки літератури патріотичного спрямування. Для усного журналу характерними є актуальність і новизна пропонованої інформації, постійна назва, періодичність, оперативність. Журнал може складатися з кількох розділів – певних „сторінок”, сукупність яких відображає відповідний напрям роботи з національно-

патріотичного виховання. До організації усних журналів залучають бібліотечний актив та читачів шкільної бібліотеки.

„Поетичний альбом” є одним з різновидів усного журналу. Він має на меті популяризацію поетичного слова. Методика його проведення передбачає традиційні „сторінки”, участь ведучих, читців, любителів поезії, гостей-поетів (як професійних, так і аматорів), які ознайомлять учасників заходу з власним творчим доробком. Однією зі сторінок альбому неодмінно є книжкова виставка, перегляд літератури чи бібліографічний огляд. Перехід від однієї „сторінки” до іншої здійснюється перегортанням реальних сторінок оформленого макета „поетичного альбому”.

До традиційних форм популяризації літератури патріотичного спрямування належать також різні *види голосного читання*: читання тексту вголос з коментарями читця та обговоренням прочитаного, літературні читання, художнє виконання творів, своєрідний „театр одного актора”, цикли читань, присвячених важливим подіям нашої країни та видатним українцям, краєзнавчі читання, спрямовані на популяризацію літератури з краєзнавства тощо.

„Літня альтанка з книжкою” – це новий підхід до розв’язання актуальної проблеми активного та корисного читання дітей і підлітків улітку. Такі заходи дають можливість на лоні природи почитати дітям вголос твори української літератури та обговорити їх. Після прочитаного діти відображають свої враження в малюнках. Таку форму масових заходів можна активно використовувати шкільним бібліотекарям під час літніх шкільних таборів відпочинку.

Відкритий мікрофон як форма публіцистичної діяльності спонукає учнів до розмірковування над життєво важливими проблемами нашої країни. Темі виступів можуть бути такі: „Що я хочу сказати...”, „Чому в мене болить душа”, „Прошу слова” та побудовані за схемою: „теза – аргумент – ілюстрація”. Бібліотекар та актив бібліотеки забезпечують організаційну, технічну та естетичну підготовку заходу, а класні керівники допомагають учням добре підготуватися до участі у відкритому мікрофоні.

Однією з ефективних форм патріотичного виховання учнів є *тематичні вечори*, спрямовані на створення яскравої позитивної атмосфери, що має дві складові – пізнавальну й емоційну. Тема вечора розкривається за допомогою різних засобів, включаючи музику, художнє слово, образотворче мистецтво, кінофотодокументи. Тематичні вечори можуть бути різноманітними: літературні та літературно-музичні, театральні-музичні, кіновечори, літературно-музичні вітальні, вечори поезії, запитань і відповідей, зустрічі із цікавими людьми, вечори-діалоги, вечори-портрети тощо. Організуючи тематичний вечір, дуже важливо до його підготовки і проведення залучити

якомога більше учнів. Для цього їх треба зацікавити, запропонувати взяти активну участь у заході, проявити активність, спрямувати їхню творчу енергію на виконання певних завдань.

Уроки мужності відіграють значну роль у військово-патріотичному вихованні учнівської молоді. Вони покликані сприяти вихованню учнів, готових захищати свою Батьківщину. Урок мужності має відповідати конкретним виховним і педагогічним вимогам, його не можна використовувати як додаткове заняття з суспільствознавства, історії чи етики. Урок мужності мусить допомагати учням на основі подій із життя реальних людей усвідомити зв'язок минулого з сучасним, переконати їх у необхідності серйозно готуватись до захисту своєї держави. За формою уроки мужності можуть бути розповіддю, диспутом про мужність тих, хто захищав нашу землю в роки війни, хто добросовісно несе службу в армії сьогодні. Успіх проведення уроків мужності залежить від ретельної підготовки до них. Це насамперед вибір теми, запрошення цікавих людей: офіцерів запасу та у відставці, офіцерів і солдат, які проходять службу в Збройних силах України, воїнів-шефів, батьків, родичів чи випускників школи. Уроки мужності бажано проводити диференційовано для учнів різних вікових груп. У програмі заходу слід передбачити читання учнями патріотичних віршів, демонстрацію уривків з документальних і художніх творів, прослуховування пісень. Завершити захід можна покладання квітів до меморіалів захисникам України.

Зустрічі-знайомства з видатними українцями, військовослужбовцями, ветеранами війни. Щоб такі зустрічі були цікавими, необхідно перш за все ознайомитися з біографією гостей. Безпосереднє спілкування учнів з видатними українцями викликає у школярів почуття поваги й особистої причетності до здобутків нації, заохочує їх до активного соціального життя, стимулює бажання зробити щось значне для свого народу, формує громадянську позицію. Найрезультативнішими є ті зустрічі, які стають початком систематичного спілкування учнів із ветеранами, працівниками культури, військовими підрозділами та творчими колективами.

Зацікавлять читача й *ігрові форми масової роботи*, зокрема такі, як турнір ерудитів, конкурс кросвордів, екологічний бумеранг, літературний лабіринт та інші. Ігрові форми роботи активізують читання, стимулюють учнів звертатися до художньої, науково-пізнавальної, довідкової літератури, розвивають логічне мислення. Популярними також є *рекламно-ігрові форми*, що ґрунтуються на поєднанні показу переваг рекомендованих видань з широким висвітленням інформації про твори друку. Це – прем'єри книжок, журналів, калейдоскопи, альманахи, зустрічі з актуальною книжкою.

Ігрові форми в бібліотеках стимулюють пізнавальну діяльність учнів, а ігрові елементи допомагають створити емоційний настрій, що сприяє сприйманню нової інформації. Допомагає патріотичному вихованню учнів проведення різноманітних *конкурсів*: читців („З Україною в серці”, „Нам дороги ці забути не можна”, „Пам'ять про минуле”, „Сторінки тієї страшної війни”), літературно-творчих („Війна знайома нам за книгами”, „Згадаймо ті дні”), літературно-музичних („Пісні пам'яті й серця”, „Зустріч з військовою піснею”), конкурсно-ігрових програм („Пам'ять жива”, „Автографи війни в літературі”).

Музичні календарно-обрядові свята у веселій ігровій формі ознайомлюють дітей зі світоглядом предків, звичаями, традиціями і побутом українського народу, ремеслами, дбайливим ставленням до природи, життєлюбством, почуттям гумору. Такі заходи викликають інтерес в учнів, приносять їм радість, створюють гарний настрій, знімають почуття страху, неспокою, тривоги та забезпечують емоційно-психологічний комфорт.

Бібліотекою можуть бути організовані *відкриті перегляди літератури та бібліографічні огляди*. Головна їхня цінність полягає саме у всебічному розкритті фонду бібліотеки, в можливості безпосередньо одночасно ознайомити багатьох читачів з великою кількістю видань з різних галузей знань за певний хронологічний період. Перегляд передбачає використання видань різних типів і видів, відкритий доступ до всіх інформаційних джерел, обмежений термін експонування. Огляди рекомендується проводити систематично, один раз на місяць, у визначений день. Щоб огляд був ефективним, до нього варто долучати наочні форми інформації про літературу – виставку книжок із відкритим переглядом, слайди, ілюстрації.

Сприятиме інформаційному забезпеченню й така комплексна форма бібліографічного інформування, як *Дні інформації*. Їх мета – надати читачам інформацію про книжки, інші джерела на певну тему або ж про літературу, що надійшла до бібліотеки протягом визначеного часу. Тривалість Днів інформації – два-три дні. Програмою заходу слід передбачити організацію виставок літератури, проведення бібліографічних оглядів, бесід, дискусій тощо. Дні інформації для школярів можуть включати й читання окремих оповідань або віршів, представлених на виставці. За результатами аналізу Днів інформації визначають їх ефективність.

Під час організації масових заходів шкільні бібліотекарі мають враховувати важливість візуальних форм роботи. Серед них найважливіше місце посідає *книжкова виставка* як наочна форма популяризації літератури й читання.

Виставки класифікуються за статусом – самостійні або такі, що супроводжують масові заходи, *змістом* – універсальні, галузеві, тематичні, персональні, *цільовим*

призначенням – на допомогу навчальному процесу, для підвищення загальноосвітнього й загальнокультурного рівня, *часом публікації й надходження до бібліотеки* – виставки нових надходжень, добірки за різні роки, *терміном функціонування* – постійні, довготривалі, короткотермінові, *видами видань* – книжкові, інших видів видань (журнальні або газетні).

Найпоширенішими виставками у шкільних бібліотеках мають бути ті, що популяризують українську історію, боротьбу українського народу за незалежність, традиції, побут, мову та культуру українців, а також висвітлюють актуальні проблеми сучасності. Якість книжкових виставок визначається новизною та оригінальністю, кількістю виданих з виставки книжок, інтересом до теми.

Підготовка виставок починається з вибору теми, визначення цільового й читацького призначення. Перш за все, важливо добре вивчити тему, якій буде присвячена виставка. Слід розробити план, дібрати літературу й цитати, сформулювати назви розділів. Для акцентування уваги на пізнавальному значенні книжок і періодичних видань доцільно на тематичних виставках розміщувати різноманітний ілюстративний матеріал, атрибути, які змістовно пов'язані з проблематикою і наочно доповнюють її. Відповідно до тематики заходу доречно буде використати державні символи, герби міст тощо.

Інтерес до виставки визначається не кількістю видань, а тим, як вони подаються, наскільки образно розкрито основну тему, вдало поєднано документи, графічні й допоміжні матеріали. Під час оформлення виставки важливо пам'ятати, що велика кількість представлених книжок стомлює читачів, послаблює їхню увагу. Для зменшення кількості експонованих видань можуть бути складені бібліографічний список або спеціальна картотека з певної теми. Ефективність кожної виставки слід оцінювати за такими критеріями, як важливість, актуальність, корисність, чіткість, простота, легкість сприйняття, естетичне оформлення.

Сьогодні набувають популярності такі форми книжкових виставок: *виставка-діалог* – спонукає читачів до бесіди на хвилюючу їх тему (біля виставки бажано поставити скриньку, де читачі можуть залишити запитання або висловити свої думки); *виставка-конкурс* – на кращий відгук, малюнок, твір на задану тему; *виставка-словник* – розкриває значення термінів; *виставка-вікторина* – пропонує запитання, а також книжки, в яких можна знайти відповіді на них; *виставка-роздум* – сприяє осмисленню прочитаного; *виставка-дискусія* – має аналогічні завдання, що й виставка-роздум, але при її оформленні використовується метод обговорення; *експрес-виставка* – до дня народження видатних особистостей, актуальних проблем сьогодення; *виставка-реквієм* – для вшанування пам'яті та днів скорботи; *виставка „Імена”* – передбачає цикл виставок, який доречно

організувати до ювілейних дат, днів народження видатних особистостей держави, краю; *виставка однієї книги* – представляє книгу, яку за рейтингом визначено найпопулярнішою, а також статті, відгуки, рецензії з періодичних видань та матеріали про автора твору; *виставка-порада* – містить поради з будь-якої проблеми, яка цікавить читача; *виставка-кросворд*, яка стимулює та розвиває допитливість, спонукає до уважнішого прочитання експонованих видань.

Серед розмаїття видів книжкових виставок популярними стають *міні-виставки*, що зумовлено чіткою спрямованістю, компактністю, акцентуванням уваги на авторі, жанрі, тематиці. Для оформлення такої виставки можна обирати книжку чи статтю, які користуються підвищеним читацьким попитом. Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу впроваджувати в бібліотеках нову форму виставкового експонування документів – *віртуальну (онлайнову, електронну) виставку*. Її безумовною перевагою є те, що це – умовно необмежений у часі та просторі захід, для реалізації якого можуть використовуватися інтернет-ресурси. На віртуальних виставках розміщують текстову інформацію, графічне, аудіо- або відеозображення експонатів, що розкривають зміст виставки. Відвідувачі віртуальної виставки можуть отримати повну інформацію за темою, що їх цікавить, без поспіху, часових або географічних обмежень, наочно ознайомитися з інформаційним ресурсом. Отже, віртуальні виставки надають змогу розв'язати низку проблем, які неможливо вирішити традиційними методами. Це, зокрема, забезпечення збереженості книжок, оперативність організації виставки та можливість постійного її поповнення новими виданнями, представлення книжок у потрібній кількості назв, необмеженість терміну експонування, можливість перегляду змісту окремих книжок, розкриття змісту видання за допомогою анотації, забезпечення перегляду книжок, які відсутні у фондах бібліотеки, але мають певне значення для розкриття теми, можливість дистанційного перегляду виставки без відвідування бібліотеки у будь-який час.

Використовуючи весь потенціал виставкової діяльності, шкільні бібліотекарі мають зосередити свою увагу на підготовці виставок, які відображають важливі події, що відбувались і відбуваються в нашій країні. Для висвітлення подій, що відбуваються в зоні АТО, та підтримки політики держави в організації захисту територіальної цілісності України актуальними будуть книжкові виставки „Не здолати Україну”, „Україна – єдина країна”, „Хто за свободу вийшов проти смерті, тому немає смерті на землі”, „Пам'ятаймо імена героїв”, „Незгасаюче відлуння війни”, „У нашій пам'яті назавжди! ”, „Стан душі – волонтер”. З героїчним подвигом нашого народу в Другій світовій війні ознайомить цикл виставок „Дорога завдовжки в п'ять років”, „Сторінки великої історії”, „Поки ми

пам'ятаємо – ми живемо!”, „Я пишу тобі з 41-го...”, „Герої національної історії”. Розкриттю історичного минулого нашої країни сприятимуть: *виставка-розповідь* „Український народ”, *виставка-портрет* „Великі українці”, *виставка-меморіал* „Бастіони української слави”, *виставка-галерея* „Святі для України імена”, *виставка-панорама* „Степ та воля – козацька доля“.

Можна також порекомендувати створити в шкільних бібліотеках постійно діючу експозицію – інформаційний стенд з національно-патріотичного виховання. На ньому слід розмішувати актуальну інформацію (рекомендації щодо відзначення державних свят, матеріали ЗМІ, анонси художньої літератури національно-патріотичного спрямування, інформацію про заходи, які проводить бібліотека, пам'ятки, поради, оголошення). На стенді можна розмістити таку „Пам'ятку юного патріота України”:

- *Завжди пам'ятай, що ти живеш в Україні, ти є частиною українського народу, тому завжди люби свою країну, оберігай її багатства і докладай зусилля для розквіту своєї держави.*
- *Шануй державні символи, поважай Закони України.*
- *Будь чесним, мужнім, терпимим до недоліків товаришів, відкритим у спілкуванні з людьми.*
- *Розвивай почуття родинності, миролюбства.*
- *Наполегливо й добросовісно здобувай знання.*
- *Нетерпимо стався до байдужості.*
- *Ніколи не зраджуй інтересів своєї країни.*
- *Пам'ятай про свій громадянський обов'язок перед Батьківщиною, суспільством.*
- *Виховуй в собі працелюбність, національну свідомість, повагу й любов до традицій свого народу.*
- *Будь гордим за досягнення країни, її минуле й сьогодення [15, с. 8].*

Актуальним буде створення у шкільних бібліотеках *тематичних полиць героїко-патріотичної тематики* „Хроніка війни”, „Останні події на Сході України”, на яких експонують газетні та журнальні статті, присвячені подіям на Майдані та трагічним подіям у зоні АТО. Спільно з читацьким активом бібліотекарі можуть створити куточок бойової слави – „Вогненні рядки”, де розмістити інформаційні матеріали, фотографії, ілюстрації воєнних років. Корисною буде спільна підготовка стіннівок „Лицарі в боротьбі за волю”, „Моя країна – незалежна Україна”. Газету оформлюють учні, які, долучившись до пошуку та представлення інформації, глибше ознайомлюються з героїчними подвигами нашого народу.

Окрім традиційних візуальних форм бібліотечної роботи, шкільні бібліотекарі опановують нові – створення та відеопоказ *буктрейлерів* на художню літературу національно-патріотичного спрямування. Буктрейлер – короткий відеоролик за мотивами книжок, кліп за змістом книжки. Основне його завдання – яскраво та образно розповісти про видання, зацікавити, заінтригувати читача, спонукати його до читання.

Тривалість буктрейлера здебільшого не перевищує три хвилини. За призначенням буктрейлери поділяють на видавничі (вихід нової книжки) та бібліотечні (про книжку з фонду). Буктрейлери можуть бути ігровими, неігровими, анімаційними, виготовленими в формі акторської гри, комп'ютерної графіки або мультиплікації, колажу. Для його підготовки потрібно опанувати спеціальні програми та забезпечити таку послідовність етапів: обрати книжку для реклами, створити сценарій (продумати сюжет і написати текст), дібрати картинки або відео (можна зняти самостійно, знайти в інтернеті або залучити до цього учнів або вчителів), записати озвучений текст.

Буктрейлер дає можливість в цікавій і динамічній формі розповісти потенційному користувачеві про новинки української літератури, спонукає його відірвати свій погляд від комп'ютерного монітора та відвідати бібліотеку.

Шкільні бібліотекарі оволодівають сучасними формами масової роботи: проведенням флешмобів, квестів, буккросингу тощо. *Флешмоб* – це заздалегідь спланована масова акція, під час якої певна кількість людей оперативно збирається у визначеному місці, протягом кількох хвилин виконує заздалегідь узгоджені дії (за обговореним сценарієм). Флешмоб відрізняється від інших акцій, по-перше, своєю незвичністю, по-друге, його масовістю. При проведенні флешмобів необхідно дотримувати певних правил: дія повинна здаватися неспланованою, не викликати негативних емоцій та агресивної реакції. Для яскравості учасники флешмобу можуть використовувати різні атрибути (плакати, листівки, квіти), які відповідають тематиці заходу. Працівники шкільних бібліотек можуть застосовувати флешмоби в проведенні різноманітних заходів, що сприяють національно-патріотичному вихованню учнів.

Однією з форм масової роботи, що набирає дедалі більшої популярності серед молоді, є *буккросинг* – „книжкова естафета”. Його сутність полягає в подорожі книжки до читача: кожен бажаючий безкоштовно може взяти з полиці вподобану книгу у куточках буккросингу або принести туди своє улюблене видання, щоб інші могли його прочитати. Запозичуючи досвід колег, шкільні бібліотекарі можуть організувати буккросинг патріотичної літератури. Для цього у шкільній бібліотеці виділяють окрему книжкову шафу або полицю „*Прочитай – запропонуй іншому*”, де учні братимуть та залишатимуть взамін книжки патріотичної тематики.

Працівники шкільних бібліотек можуть також проводити з учнями різноманітні *квести* (літературно-краєзнавчі, літературно-інформаційні, історичні, квести-орієнтування у бібліотеці, фотоквести). *Квест* – різновид активних інтелектуально-логічних ігор, синонім активного відпочинку. Сьогодні квест вважають головним конкурентом комп'ютерних ігор у боротьбі за час дітей і молоді. Це ігрова форма групового виконання

завдань з різними варіантами її організації. Мета квесту – відгадування непростих і несподіваних загадок або завдань з наступною реалізацією загаданого. У разі, якщо гра виходить за межі установи, маршрут може проходити через пам'ятні місця, архітектурні об'єкти, музеї, сквери, парки.

Для створення цікавої, захоплюючої гри необхідно розробити правила, визначити цілі й завдання, запропонувати призи. Завдання квесту можуть бути *інтелектуальними* (питання на знання тексту, кросворди, головоломки, розшифрування закодованих послань), *орієнтовними* (пройти за визначеним відрізком шляху, знайти предмет або місце за картою), *технічними* (зібрати якусь конструкцію або активувати певний об'єкт), *спортивними* (біг, естафета тощо), *творчими* (намалювати, написати, заспівати, станцювати тощо). У квесті може брати участь організована група учнів. Як правило, кількість учасників у квесті не перевищує 30 осіб. Проведення квестів сприяє розвитку в учнів активності, комунікабельності й креативності. Перспективним є проведення квестів із використанням комп'ютерної техніки та мережевих технологій.

Одним із сучасних методів патріотичного виховання є *метод проектів* із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Використання методу проектів ґрунтується на певних етапах і виборі актуальної теми. Важливим напрямом реалізації програми патріотичного виховання школярів є створення довгострокових проектів. Серед проектів патріотичної спрямованості можуть бути: „Україна – європейська країна”, „Здоровий спосіб життя – здорова нація”, „Я – родина – Україна”, „Захисники України – наші земляки”. Участь учнів у проектній діяльності сприяє виявленню в них патріотичних почуттів (любові до своєї країни, своїх рідних, гордості й шанобливого ставлення до школи, її випускників).

Організовуючи заходи з національно-патріотичного виховання, не можна обійтись без застосування *мультимедійних ресурсів*, що відкривають принципово нові можливості для вдосконалення бібліотечної діяльності. Їх залучення сприяє емоційному забарвленню сприйняття інформації, створенню відповідної атмосфери заходу. Застосовувати мультимедійні ресурси можна як у вигляді цілісного оформлення, так і фрагментарно (під час монтування слайд-шоу, на початку чи в кінці заходу). Мультимедійні ресурси можна використовувати практично в будь-якій діяльності з національно-патріотичного виховання. Демонстрування на великому екрані відеофільмів, слайдів, фотографій, ілюстрацій, електронних видань роблять захід інформаційно насиченим, цікавішим, ефективнішим. Звичайно, підготовка заходу з використанням мультимедійних ресурсів потребує більше часу, адже потрібно забезпечити попереднє опрацювання текстової інформації, фотографій, ілюстрацій, звукових коментарів, відеосюжетів, анімацій. Така

форма подання інформації викликає великий інтерес у різних вікових категорій учнів, підсилює її психологічне сприйняття, позитивно впливає на засвоєння матеріалу.

Варто наголосити на тому, що під час проведення масових заходів шкільні бібліотекарі обов'язково мають використовувати державну символіку, яка сприяє формуванню громадянської гідності, патріотичних почуттів і впевненості молоді у майбутньому своєї держави.

Національні символи – це свідчення високого духу народу, його історичних прагнень, унікальності, своєрідний генетичний код нації. Вони покликані слугувати надійною основою у формуванні громадянських рис особистості, її патріотизму, національної свідомості, активної життєвої позиції [6].

Цілком зрозуміло, що в сучасних умовах підготовка масових заходів з національно-патріотичного виховання потребує від шкільного бібліотекаря високої професійності, творчого підходу, гнучкого мислення, креативності, постійного пошуку нестандартних рішень.

Якщо систематизувати масові заходи за складністю проведення, охопленням читачів, необхідним на підготовку часом, можна виділити три основні групи: *перша група* – найдоступніші з точки зору витрат часу і підготовки: голосні читання, обговорення прочитаних книжок, тематичні бесіди, огляди літератури, експрес-інформації, вікторини, конкурси; *друга група* – заходи, що потребують значної попередньої підготовки: диспути, дискусії, інтелектуальні ігри, брейн-ринги, квести; *третья група* – заходи, які крім попередньої підготовки, потребують значної індивідуальної роботи з учасниками: читацькі та читацько-глядацькі конференції, театралізовані вечори, літературні композиції. Особливе місце належить таким складним формам роботи, як клуби та гуртки.

Під час підготовки та проведення заходів з національно-патріотичного виховання шкільним бібліотекарям слід пам'ятати, що захід як засіб виховання має сприяти створенню позитивного емоційного настрою учасників, бути захоплюючим. Це залежить насамперед від форми подання матеріалу та активності учасників: чим яскравіше подається матеріал, тим сильнішим буде його вплив. Не останню роль відіграє і принцип наочності. Дуже важливо використовувати не тільки живу мову, емоційну розповідь, а й ілюстративний матеріал, музику, відеоматеріали, що впливають на формування патріотичних почуттів.

Виділяють три етапи підготовки й проведення заходу: *предкомунікативний*, який передбачає процес підготовки, *комунікативний* – безпосереднє проведення заходу, *посткомунікативний* – вивчення ефективності проведеного заходу.

Підготовку та проведення заходу рекомендують здійснювати за запропонованою схемою, у кілька етапів. *Перший етап*: вибір теми, визначення цільового й читацького призначення. *Другий етап*: вивчення матеріалів за темою, добір необхідних матеріалів за різними джерелами, включаючи ресурси інтернету, визначення кола зацікавлених осіб (вчителі, батьки, громадськість) та залучення їх до заходу, розробка структури заходу, написання сценарію, добір ілюстративного матеріалу, рекламна компанія. *Третій етап*: підготовка учасників, оформлення приміщення, в якому відбуватиметься проведення заходу, аналіз заходу, виявлення його переваг і недоліків, вивчення ефективності. *Аналізуючи виховний захід*, ураховують відповідність його мети і змісту віковим та індивідуальним особливостям учнів, кількість залучених учнів до його підготовки і проведення, ефективність, пізнавальну та виховну цінність, сприяння формуванню патріотичних почуттів учнів, їх ставлення до заходу. Детальний і всебічний аналіз виховного заходу сприяє подальшій оптимізації інформаційно-масової роботи, удосконаленню професійних та організаційних здібностей бібліотекаря.

Гуртки та клуби патріотичного спрямування можуть створюватись за ініціативи шкільного бібліотекаря та підтримки вчителів. У їх роботі можуть брати участь батьки, представники громадських організацій та інші. Особливістю гуртків є порівняно невеликий кількісний склад учнів, груповий характер діяльності, наявність спільних інтересів і спільної мети. Характерним для гурткової роботи є відсутність регламентації обов'язковими програмами, що надає їй гнучкості й можливості краще враховувати прагнення кожної дитини. Заняття в гуртках проводяться за планами. План, складений шкільним бібліотекарем за активної участі гуртківців, є найбільш реальним, адже враховує їхні пропозиції та побажання, що дає змогу гуртківцям самим організувати життя гуртка, відчувати відповідальність за його роботу. Для стимулювання в учнів позитивного ставлення до занять у гуртку керівники застосовують бесіди, розповіді, різноманітні екскурсії, відвідування театрів, художніх галерей тощо.

Клубна діяльність учнів складніша гурткової. Вона передбачає більш різноманітні зміст і методи роботи. До роботи в клубі залучають вихованців різного віку. Участь у клубній роботі розширює рамки спілкування учнів, формує позитивні звички, дає змогу будувати роботу з перспективою, поступово ускладнюючи й розширюючи коло виховних завдань. Важливо, щоб клуб мав свої закони, емблему, улюблену пісню. Формами діяльності в клубі можуть бути усні журнали, круглі столи, диспути, зустрічі з письменниками, цікавими особистостями, індивідуальні творчі роботи, ситуаційно-рольові ігри тощо. На заняттях обговорюють книжки й статті, організують заочні подорожі, ігри-драматизації, турніри, інсценування, проводять конкурси, фестивалі, свята,

перегляди документальних і художніх фільмів, телепередач, що мають сприяти національно-патріотичному вихованню. У межах клубної діяльності встановлюються зв'язки з музеями, громадськими організаціями, іншими шкільними бібліотеками.

Останнім часом у шкільних бібліотеках набувають поширення *діяльнісно-практичні* форми роботи з читачами – патріотичні акції, ярмарки, марафони на підтримку учасників АТО, сімей загиблих захисників Батьківщини, інвалідів; акції пам'яті героїв Небесної сотні; акції з метою впорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, братських могил, інших поховань захисників України; волонтерська та добродійна діяльність. Багато акцій проводять з метою вшанування ветеранів Другої світової війни та війни в Афганістані, учасників АТО. Бібліотекарі проводять різні акції з популяризації серед учнів літератури національно-патріотичного змісту, залучають їх до благодійних заходів. Спільно з учнями бібліотекарі власноруч виготовляють поробки для воїнів, пишуть листи воїнам-захисникам, готують подарунки дітям загиблих співвітчизників, формують і передають на передову бібліотечки літератури, разом з представниками громад плетуть маскувальні сітки. До таких заходів залучають волонтерів, громадських активістів.

Складання річного плану заходів з національно-патріотичного виховання в шкільній бібліотеці

Із метою підвищення ефективності організації роботи з національно-патріотичного виховання шкільні бібліотекарі мають щорічно розробляти *План заходів з національно-патріотичного виховання*. Характерною особливістю плану є його координація із загальношкільними заходами. Такий план є складовою плану навчально-виховної роботи школи на поточний рік. Умови ефективного планування передбачають відповідну компетентність шкільного бібліотекаря, вибір оптимальних шляхів (форм і методів роботи) впливу на аудиторію та читацький контингент, тісний взаємозв'язок і координацію із заступником директора школи з виховної роботи, педагогами-організаторами. Важливим є дотримання основних принципів планування, зокрема, *принципу сучасності* – урахування актуальних підходів до національно-патріотичного виховання учнівської молоді, *принципу наступності* – використання апробованих в умовах конкретної школи форм і методів роботи, *принципу системності, комплексності* – забезпечення системної роботи шкільної бібліотеки.

Основні етапи складання річного плану: 1) перевірка виконання плану поточного року, 2) вивчення актуальної законодавчої та нормативної бази з національно-патріотичного виховання, підготовка проекту плану, 3) обговорення проекту плану на педагогічній раді школи, 4) затвердження плану заходів директором школи. Перед

складанням плану роботи шкільної бібліотеки з національно-патріотичного виховання на новий навчальний рік завідувач бібліотеки ознайомлюється з річним планом навчально-виховної роботи школи. Річний план узгоджують із заступником директора школи з виховної роботи та обговорюють на педагогічній раді школи з метою координації навчально-виховних заходів. Звіт про виконання плану заходів із національно-патріотичного виховання входить до щорічного звіту шкільної бібліотеки.

Індикаторами ефективності реалізації заходів із національно-патріотичного виховання мають стати підвищення рівня знань учнів про видатних особистостей українського державотворення, визначних українських учених, педагогів, спортсменів, провідних діячів культури та мистецтва, а також духовних провідників українського народу, збільшення чисельності молоді, готової до виконання обов'язку щодо захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України [3].

Отже, робота шкільного бібліотекаря з національно-патріотичного виховання є творчою та суспільно значущою.

РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ФОНДУ ШКІЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ЛІТЕРАТУРОЮ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Якісне формування фонду шкільної бібліотеки істотно впливає на її ефективну діяльність і є запорукою високого рівня забезпечення інформаційних потреб школярів, учителів і батьків. На виконання Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки ключовим напрямом діяльності шкільної бібліотеки має бути цілеспрямоване комплектування її фонду літературою з питань національно-патріотичного виховання.

З огляду на це рекомендуємо комплектувати фонд шкільної бібліотеки літературою, в якій йдеться про повагу до Конституції держави, законодавства, державних символів – Герба, Прапора, Гімну, де визнано духовну єдність населення всіх регіонів України, спільну культурну спадщину; розкрито героїчне минуле українського народу, його самовіддану боротьбу за свою незалежність; плекається любов до рідної мови як духовного коду нації; засобами художнього слова прищеплюється естетична краса української мови; втілено ідеї формування національно-культурної ідентичності, любові до рідного краю, народу, держави; висвітлюється толерантне ставлення до інших народів; уміщено краєзнавчі дослідження про природу, населення, господарство, історичне минуле, пам'ятки матеріальної та духовної культури місцевого регіону; культивуються кращі риси української ментальності – працелюбність, свобода, справедливість, доброта, чесність, бережливе ставлення до природи.

Критерієм відбору видання до фонду за змістовим наповненням має бути його цінність, що визначається за такими параметрами: *актуальність* – книга є важливою, злободенною, значимою для сучасних умов; *новизна* – документ несе в собі інформацію, що з'явилася вперше; *достовірність* – інформація, представлена в документі, є обґрунтованою та беззаперечною; *читацький попит* – книжка є затребуваною серед певного кола читачів; *відповідність* шкільній програмі; *інформаційна безпека* – видання не повинно пропагувати насилля, національну нетерпимість до інших народів, закликати до війни, насилля, агресії, тероризму.

Відповідно до цільового призначення фонд шкільної бібліотеки має бути укомплектований офіційними, науково-популярними, навчальними, літературно-художніми, довідковими виданнями та виданнями для дозвілля.

Офіційні документи з питань освіти (Закони України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про позашкільну освіту”) у фонді шкільної бібліотеки можуть бути представлені окремими книжковими виданнями серії „Закони України”, що видає

„Парламентське видавництво”. Крім того, видавництво є видавцем періодичних видань: офіційного щотижневого нормативного бюлетеня „Відомості Верховної Ради України” та додатку до нього „Відомості Верховної Ради України зі змінами”, які можна придбати через передплатні агенції. За відсутності коштів на купівлю або передплату таких видань варто звернутись до електронних версій документів на офіційному порталі Верховної Ради України (<http://zakon5.rada.gov.ua/laws>) або на порталі Міністерства освіти і науки України (<http://mon.gov.ua>) з подальшим друком та взяттям на облік роздрукованих документів. Такі документи відповідно до Закону України „Про авторські та суміжні права” не є об’єктами авторського права, тому можуть бути обліковані відповідно до Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0530-07>).

Комплектування фонду шкільної бібліотеки науково-популярною літературою особливо актуальне, оскільки така література популяризує наукові знання, досягнення науки, культури, техніки, мистецтва серед широкого загалу читачів у доступній формі. Україні та українцям є ким і чим пишатися. Бібліотекарі разом із педагогами зобов’язані ознайомлювати підростаюче покоління з іменами учених-українців світової слави, щоб молодь усвідомлювала велич українського народу в історії людства. До прикладу, наведемо низку славних дослідників науки: Іван Пулюй, Борис Грабовський, Микола Пальчиков, Микола Амосов, Олександр Богомолець та ще багато інших видатних представників українського народу.

Ознайомитись з біографіями вчених та їхніми досягненнями допоможуть книжки І. Шарова „Вчені України: 100 видатних імен”, Р. Гайди „Іван Пулюй. 1845–1918”, Д. Ушакова „Видатні українці”, Р. Скорульської „Микола Лисенко. Дні і роки”, В. Шендеровського „Нехай не гасне світ науки”, Ю. Павленка „Михайло Брайчевський. Вчений і особистість” та ін. Вивчення такої літератури сприятиме формуванню в старшокласників почуття гордості за свою країну та її співвітчизників.

Нині відбувається активний процес дослідження творчості митців, імена яких були безпідставно забуті, визначається їхнє місце в літературі свого часу й духовній скарбниці сучасності. У цих дослідженнях й оцінці допоможуть книги: „Історія українського письменства” Сергія Єфремова, „Історія української літератури” Дмитра Чижевського, літературознавчі праці Михайла Грушевського, Григорія Костюка, Михайла Возняка та ін. [7, с. 77].

За роки незалежності України введено до наукового обігу імена педагогів, освітніх діячів, діяльність і творчу спадщину яких заборонялося вивчати в радянську добу (Д. Багалій, Б. Грінченко, С. Русова, Г. Челпанов, Є. Чикаленко, Я. Чепіга), які в своїх

працях надавали великого значення проблемі національно-патріотичного виховання. Найбільш повно акумульовано знання про це у колективному навчальному посібнику „Українська педагогіка в персоналіях”, створеному провідними істориками педагогіки України [36].

Національно-патріотичне виховання в сучасній школі передбачає взаємопов’язану діяльність бібліотекаря, учителя та батьків. Тому у фонді шкільної бібліотеки мають бути документи, які б задовольняли інформаційні потреби цієї категорії користувачів. Насамперед це підручники та посібники з педагогіки, етнопедагогіки, родинного виховання. Доступними для педагогів і батьків має стати така література, як „Виховання культури гідності дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів” під загальною редакцією Катерини Чорної, „Батьківський всеобуч” Ірини Вовчук, „Курс юного патріота” Максима Колісниченка, „Як виховати патріота” Валентини Сухорукової, „Родинне сонцеколо” Любомири Калуської, „Сім Я або Виховання в родині”, „Родинне виховання: сучасні підходи” Тетяни Вороніної, „Педагогіка родинного виховання” Анатолія Кузьмінського, „Українська етнопедагогіка” Віталія Кононенка, „Етнопедагогіка дитинства” Неллі Лисенко та ін.

Український народ упродовж своєї багатовікової історії створив високохудожню літературу, яка посідає гідне місце в світовій культурі. Для реалізації завдання національно-патріотичного виховання учнів фонд шкільної бібліотеки повинен мати достатню кількість книжок української класичної літератури як великої України, так і української діаспори. Йдеться про твори Уласа Самчука, Івана Багряного, Євгена Маланюка, Василя Барки, Олега Ольжича, Олени Теліги, Володимира Винниченка, Богдана Лепкого, Докії Гуменної, Григорія Костюка та багатьох інших. Не слід применшувати й роль іноземної літератури в контексті інтернаціонального складника патріотичного виховання. Громадяни-патріоти мають бути обізнані з культурою інших народів, знати й поважати її. Моральні людські якості потрібно виховувати також і на кращих зразках зарубіжної літератури, зокрема, творах В. Скотта „Айвенго”, Е. Ремарка „Три товариші”, Дж. Лондона „Мартін Іден”, У. Шекспіра „Ричард III”, „Гамлет” та ін.

Цінним джерелом для виховання в учнів національно-патріотичних почуттів є казки та оповідання Василя Сухомлинського, у яких розкрито багатогранність образу Батьківщини, особливості сприймання дітьми вічності життя, взаємозв’язку поколінь, цінності людського життя, ставлення до близьких людей, до природи, рідного дому тощо. У фонді бібліотеки літературна спадщина Василя Сухомлинського може бути представлена низкою таких творів, як „Народження громадянина”, „Як виховати

справжню людину”, „Вітчизна у серці”, „Серце віддаю дітям”, „Вогнегривий коник”, „Я розповім вам казку... Філософія для дітей” тощо [32].

Фонди шкільних бібліотек повинні мати достатню кількість видань та поповнюватися такими творами: „Брати вогню”, „Брати грому”, „Брати просторів” М. Андрусяка, „12 обручів” Ю. Андруховича, „Вільний світ” Т. Белімової, „Дикі білі коні”, „Не дратуйте грифонів” І. Білика, „Володимир, син Святослава” В. Босовича, „Танго смерті” Ю. Винничука, „Летюче віконце” В. Голобородька, „Вірші з війни” Б. Гуменюка, „Холодний Яр” Ю. Горліс-Горського, „Село не люди”, „Молоко з кров’ю” Люко Дашвар, „Культ” Л. Дереша, „Чорна дошка. Велика, страшна і голодна правда” Н. Доляка, „Ворошиловград” С. Жадана, „УКРИ”, „Месопотамія”, „Життя Марії”, „Депешмод” Б. Жолдака, „Музей покинутих секретів”, „Диригент останньої свічки”, „3 мапи книг і людей” О. Забужко, „Історія Холодноярської організації”, „Чорні перемагають. Спомини прадідів козацтва 72-ї бригади”, „Шевченкіана Михайла Гаврилка” Р. Ковалюка, „Червоний”, „Справа отамана зеленого” А. Кокотюхи, „Історія УПА” Ю. Киричука, „Діти застою” В. Кожелянка, „Горихмарник”, „По той бік темряви” Д. Корнія, „Ми стали волі на сторожі” Ф. Кіндрата, „Записки українського самашедшого” Л. Костенко, „Іван Сірко”, „Максим Кривоніс” В. Кулановського, „Крутіж”, „Мотря” Б. Лепкого, „Соло для Соломії”, „Століття Якова”, „Країна гіркої ніжності”, „Маска” В. Лиса, „Аеропорт” С. Лойка, „Солодка Даруся”, „Майже ніколи не навпаки”, „Нація” М. Матіос, „Похід Болбочана на Крим” Б. Монкевича, „Спогади українського повстанця” В. Паливоди, „Ще не вмерла Україна” М. Рябого, „Останні орли” М. Старицького, „Розколоте небо” С. Талан, „10 слів про Вітчизну” О. Чупи, „Залишинець”, „Елементал”, „Маруся”, „Ключ” В. Шкляра, „Час смертохристів” Ю. Щербака та ін.

Вивчаючи сучасну літературу для дітей та молоді, констатуємо співіснування різних за темами, жанровими параметрами та якісними характеристиками текстів. Незважаючи на те, що маємо справу з художньою літературою, яка ще не пройшла випробування часом, все ж можемо говорити про творчість письменників, які не тільки заявили про себе, а й зробили значний внесок у розвиток літератури для дітей з патріотичної тематики. Спираючись на такі критерії, як мистецька цінність твору, суспільне визнання (відзначення книжок на різних конкурсах, преміях, опитуваннях тощо), активне обговорення у літературно-критичних колах (рецензування, полеміки, відгуки тощо) маємо підставу стверджувати, що сьогодні популярними є твори „Історія запорозьких козаків для веселих дітлахів” Олександра Виженка, „Вічник”, „Криничар. Діярюш найбагатшого чоловіка Мукачівської домінії” та „Горянин. Води Господніх русел” Мирослава Дочинця”, „Таємниця козацької шаблі” Зірки Мензатюк, „Іван Сірко.

Великий характерник”, „Іван Сірко. Великий кошовий” Марії Морозенко, „Джури козака Швайки”, „Джури-характерники”, „Джури і підводний човен” Володимира Рутківського та ін.

Для ефективного формування фонду шкільної бібліотеки слід використовувати Інтернет-ресурси, де можна знайти інформацію про авторів та їхні твори. Це, насамперед: проект підтримки дитячого читання „Барабука. Простір української дитячої книги” (<http://barabooka.com.ua>); „Краща Література Юним Читачам” – КЛЮЧ (веб-сторінка Національної бібліотеки України для дітей: <http://www.chl.kiev.ua/key>); освітній проект „EdEra” (<http://ed-era.com>); блог „Казкарка” (<http://kazkarka.com>); культурно-видавничий проект „Читомо” (<http://chytomo.com>); сайт „Букмоль” (<http://bokmal.com.ua>); онлайн-бібліотеки „Читанка” (<http://chytanka.com.ua>) та „Весела абетка” (<http://abetka.ukrlife.org>); сайт „ЛітАкцент” (<http://litakcent.com>); сайт „Центр дослідження літератури для дітей та юнацтва” (<http://urccyl.com.ua>).

Велике значення має укомплектованість фонду словниками, такими як „Шкільний тлумачний словник”, „Словник іншомовних слів”, „Словник історичних термінів і понять”, „Словник символів культури України”. За їхньою допомогою учні можуть самостійно ознайомитися з науковим визначенням таких слів, як „патріот”, „патріотизм”, „нація”, „батьківщина”, „герой”, „відвага”, „доблесть” тощо.

Система патріотичного виховання передбачає формування історичної свідомості молодого покоління українців, що ґрунтується на вивченні історії боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, особливо у ХХ–ХХІ століттях. Існування України сьогодні – це результат тисячолітньої боротьби українського народу за право мати свою національну державу, яка повинна стати запорукою успішного культурного, соціально-економічного та політичного розвитку суспільства. Здобути базові знання про розвиток нашої країни як держави допоможуть учням багатотомні видання „Енциклопедія історії України” Інституту історії України НАН України, „Енциклопедія Сучасної України” Інституту енциклопедичних досліджень НАН України та ін.

Для успішної реалізації завдань національно-патріотичного виховання значну увагу важливо приділяти й книгам з мистецтва. Вивчення художніх творів у тісних зв’язках зі світовим мистецтвом й історією сприятиме усвідомленню українця як повноцінної особистості з багатим духовним світом і неповторним естетичним світоглядним колоритом.

Видання для дозвілля містять загальнодоступні відомості щодо організації побуту, різноманітних форм самодіяльної творчості, різних видів захоплень, відпочинку. Така література має значні можливості у вихованні в учнів національно-патріотичних почуттів

та сприяє процесу набуття практичного досвіду з виготовлення предметів і речей, пов'язаних з народною культурою українців. З цією метою фонд шкільної бібліотеки доцільно укомплектувати відомою книжкою Олекси Воропая „Звичаї українського народу”, що містить дослідження з побуту й звичаїв українців. Для фонду варто придбати також літературу, що пов'язана з традиційними народними ремеслами. Це можуть бути такі книжки, як: „Українська лялька-оберіг” Галини Напиткіної, „Школа ремесел” Оксани Скляренко, „Народна лялька. Технологія виготовлення” Алли Шушкевич, „Народні промисли”, „Лозоплетіння” Зінаїди Лугової та ін.

Чільне місце в фонді шкільної бібліотеки мають посідати періодичні видання. Безпосередньо для молодших школярів буде цікавим один з найвідоміших журналів „Барвінок”, який рекомендує шкільна програма. У ньому друкуються найкращі художні твори для дітей, які плекають любов до Батьківщини, повагу до батьків, мови. Всеукраїнський, пізнавальний, культурно-розвивальний журнал „Дзвіночок” розповідає про життя школярів не лише з України, а й з усього світу. Журнал „Крилаті” має на меті не лише розвивати та навчати дітей, а й виховувати європейського, обізнаного й творчого українця-патріота. Питання національно-патріотичного виховання висвітлюється також у таких відомих журналах, як „Малютко”, „Пізнайко”, „Професор Крейд” та ін. Для молодших підлітків рекомендуємо передплатити журнали „Колосок”, „Країна знань”, „Школа юного вченого”.

З огляду на те, що формування патріотичних почуттів містить виховну складову навчального процесу, у фонді бібліотеки мають бути представлені періодичні видання і для вчителів. У сучасній періодиці багатоаспектно відображено питання національно-патріотичного виховання. Це, насамперед, досвід колег у вихованні патріотичних почуттів у школярів, методика викладання шкільних предметів з елементами народознавства, дидактичний матеріал, що висвітлює найбільш значущі для українського народу цінності, містить пошуково-ігрові завдання, вікторини, конкурси тощо. Такий матеріал можна знайти на шпальтах газет „Освіта”, „Освіта України”, „Педагогічна газета”, „Шкільна бібліотека плюс”, газетах видавництва „Шкільний Світ”. Проблеми патріотичного виховання розглядають на сторінках журналів „Рідна школа”, „Дошкільне виховання”, „Дивослово”, в журналах видавництва „Педагогічна преса” („Всесвітня література в школах України”, „Українська мова і література в школах України”, „Історія в рідній школі”, „Географія та економіка в рідній школі”, „Математика в рідній школі”, „Біологія і хімія в рідній школі”, „Фізика та астрономія в рідній школі”), видавничої групи „Основа” („Виховна робота в школі”, „Вивчаємо українську мову та літературу, „Зарубіжна

література”, „Історія та правознавство”, „Мистецтво в школі”, „Педагогічна майстерня”, „Шкільний бібліотекар”) тощо.

За сучасних суспільно-економічних умов відсутність цілеспрямованого державного фінансування шкільних бібліотек унеможлиблює використання такого способу поповнення фонду, як купівля літератури та передплата періодичних видань. З цією метою бажано залучати кошти меценатів, благодійних шкільних фондів, кошти з місцевих і селищних рад. Оскільки обсяг цих коштів незначний, варто вимогливо підходити до закупівлі книжок та передплати періодичних видань.

Безкоштовними джерелами комплектування для шкільної бібліотеки можуть стати й обмінні фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Національної бібліотеки України для дітей, Державної бібліотеки України для юнацтва, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, обласних бібліотек.

Альтернативним і поширеним способом комплектування для шкільних бібліотек є дарування. До цього способу комплектування залучають установи, благодійні фонди, приватних осіб. Найчастіше дарувальниками бувають самі учні та вчителі під час благодійних акцій „Подаруй книгу шкільній бібліотеці”, „Бібліотечка класу в дарунок шкільній бібліотеці”, „Нова дитяча книга в дарунок шкільній бібліотеці”.

Фонд бібліотеки може також поповнюватись актуальною літературою, отриманою на презентаціях книжок і виставках. Шкільні бібліотеки, розуміючи важливість комплектування фондів сучасною українською літературою (у тому числі патріотичного спрямування), вишукують можливості отримання книжок за рахунок дарів. Залучення до цього дітей і батьків може не тільки сприяти поповненню фонду шкільної бібліотеки актуальною літературою, а й мати також важливий виховний ефект. Подаровані книжки оприбутковують за правилами оформлення дарів, ставлять на баланс бібліотеки, заносять в каталоги і, перш ніж вони знайдуть своє місце у фонді, їх обов'язково виставляють на виставці книжок-подарунків. Директор і адміністрація школи орієнтують випускників на те, що кращий подарунок школі – книжки в бібліотеку.

Отже, фонд шкільної бібліотеки має бути укомплектований літературою, що сприятиме формуванню національно свідомої, духовно багатой особистості.

РОЗДІЛ 3.

ІНФОРМАЦІЙНО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ, ПІДГОТОВКА РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСІБНИКІВ

На сучасному етапі розвитку української держави перед шкільними бібліотеками постають нові завдання, пов'язані зі створенням інформаційного середовища, що має сприяти оволодінню знаннями, необхідними для гармонійного розвитку особистості, виховання патріота, громадянина, здатного до праці на благо України, примноження її багатств та захисту її свободи та честі.

Під час реалізації загальноосвітніх і виховних функцій шкільна бібліотека здійснює інформаційну підтримку навчальної та виховної діяльності, прищеплює користувачам навички інформаційної культури. Основними напрямками бібліографічної діяльності шкільної бібліотеки є створення довідково-пошукового апарату, організація бібліографічного обслуговування, що включає бібліографічне інформування й довідково-бібліографічне обслуговування, популяризація бібліотечно-бібліографічних знань.

Бібліографічне інформування педагогів є пріоритетом у діяльності бібліотеки. Шкільний бібліотекар має систематично інформувати педагогів про нові документи в галузі освіти, матеріали з викладання предметів, методики сучасного уроку, нові підручники. До форм бібліографічної роботи відносять години інформації, інформаційні перерви, огляди-презентації, прем'єри книжки.

Бібліографічне інформування є важливим засобом національно-патріотичного виховання в діяльності бібліотек, споживачами якого є вчителі, керівники краєзнавчих, туристичних гуртків, школярі. Адже до засобів патріотичного виховання належать рідна мова і література, українська історія, національна культурно-духовна спадщина тощо. Бібліографічне інформування забезпечує користувачів систематичною бібліографічною інформацією з урахуванням постійних запитів (або без них). Для бібліографічного інформування використовують індивідуальні, групові та масові форми роботи. Під час бібліографічного інформування залучають бібліографічні, оглядові, реферативні видання, дайджести та інші посібники. *Бібліографічне видання* – це інформаційне видання, що містить упорядковану сукупність бібліографічних записів. *Реферативне видання* є інформаційним виданням, що містить упорядковану сукупність бібліографічних записів разом із рефератами. *Оглядове видання* – це інформаційне видання, що містить один або кілька оглядів, що відображають підсумки аналізування та узагальнення відомостей з різних джерел. *Дайджест* є виданням, що містить короткий виклад твору (творів) у

вигляді витягів з оригіналу чи у формі його вільного переказу або добірку у повному чи скороченому вигляді найцікавіших творів, вибраних з інших видань [8].

Серед бібліографічних посібників, що використовують в інформаційно-бібліографічній роботі шкільних бібліотек, найкраще слугують цілям патріотичного виховання *рекомендаційні*. Їх цільовим призначенням є сприяння освіти, самоосвіті, вихованню та пропаганді знань, загальнокультурних, загальногромадянських інтересів, всебічному гармонійному розвитку особистості. У рекомендаційних бібліографічних посібниках подають найновіші праці, доступні за викладом матеріали з певної тематики або галузі знання, розраховані на певну читацьку аудиторію. У них реалізується оціночна функція бібліографічної інформації, завдання допомоги читачам у виборі кращих творів друку (за науковим значенням, ідеологічними, художніми характеристиками).

Для втілення творчого задуму з національно-патріотичного виховання засобами читання залежно від конкретного цільового та читацького призначення обирається той чи інший жанр рекомендаційного посібника: бібліографічний покажчик, бібліографічний список, бібліографічний огляд, бібліографічна бесіда, бібліографічний бюлетень, окреме бібліографічне повідомлення.

На допомогу загальній самоосвіті, популяризації читання шкільними бібліотекарями найчастіше створюються невеликі за обсягом бібліографічні посібники. Їх відрізняє досить проста методика складання: добірки, закладки, пам'ятки, бесіди про книги, плани читання тощо. Вони є засобом оперативного бібліографічного забезпечення інформаційних потреб не лише малопідготовлених читачів, які не мають навичок культури читання та стійких інтересів, але й використовуються для інформування вчителів, вихователів, батьків, широкого кола читачів.

Бібліографічний список є бібліографічним посібником, що має просту структуру, без допоміжного пошукового апарату. *Інформаційні бібліографічні списки* містять відомості про нову літературу або твори з вузької, конкретної теми чи питання, *рекомендаційні* – готуються з найбільш важливих і актуальних тем; у них інформація подається вибірково, з акцентом на видання, що найкраще висвітлюють те чи інше питання й відповідають конкретним педагогічним цілям. Адресують такі посібники конкретній групі читачів.

Під час підготовки *рекомендаційного списку* переглядають найактуальніші книжки, найважливіші статті, опубліковані в періодичних виданнях, довідниках, енциклопедіях. Наступний етап передбачає добір літератури згідно з цільовим і читацьким призначенням списку. Список відкривається вступом, можна скласти передмову до розділів та анотацію. Розташування матеріалу логічне – від простого до складного або за тематичними

розділами. Групування літератури в рекомендаційному списку може бути проблемно-тематичним, за абеткою прізвищ авторів і назв книжок, за жанрами літератури (хронологічне, формальне за видами і жанрами літератури).

Рекомендаційні списки готують на допомогу вивченню історії, літератури, культури, народознавства, географії: „Історія рідного міста/села”, „Моє місто/село в історії моєї країни”, „Національні традиції”, „Народні промисли”, „Національні герої”, „Моя Батьківщина – Україна (державні символи, державні свята)”, „Україна на карті світу” тощо. Патріотичному вихованню сприяють рекомендаційні бібліографічні списки: „Державний прапор – святиня України”, „Україна – країна талантів”, „Українці – світові”, „Видатні постаті української історії”, „Люби і знай свій рідний край” тощо.

Бібліографічний огляд – це бібліографічний посібник, у якому подано узагальнену характеристику групи документів, об’єднаних за певною ознакою (темою, жанром, належністю одному чи групі авторів тощо). Бібліографічні описи цих документів зазначено на початку тексту, у примітках або після огляду. Вимогами до бібліографічних оглядів є науковість, логічність викладу матеріалу, чіткість і наочність. Розрізняють два типи бібліографічних оглядів – інформаційні й рекомендаційні. Перед першими стоїть завдання оперативного, цілеспрямованого інформування певних груп читачів переважно про нову літературу.

Інформаційні бібліографічні огляди розраховано на підготовленого читача, якому відома суть предмета, що став темою огляду. До цих оглядів включають видання різних типів і видів, й за кількісною ознакою – більше, ніж до рекомендаційного. Рекомендаційні огляди мають педагогічний характер, адже розраховані на учнів, читацькі інтереси яких ще формуються. Тобто, йдеться про те, щоб зацікавити читача певною літературою, вплинути на її вибір. До огляду включаються видання однієї тематики, одного автора і в обмеженій кількості (5–7 назв). Важливо викликати інтерес у користувачів бібліотеки до видань, що рекомендуються, бажання познайомитися з ними. За змістом інформаційні й рекомендаційні списки поділяються на тематичні й персональні; за характером оглядового матеріалу – на огляди новинок і огляди бібліографічних посібників. Бібліографічні огляди створюють також у вигляді презентацій. Персональні бібліографічні огляди сприяють підвищенню рівня знань про видатних особистостей українського державотворення, науки і культури; тематичні – формуванню ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості, популяризації національної духовно-культурної спадщини.

„Книжкові закладки” є бібліографічним списком невеликого обсягу (від 3–5 до 10 назв книжок або статей). „Закладки” адресують, як правило, малопідготовленим читачам. Вони звертають увагу учнів на книжки, що є цінними з художнього погляду,

сприяють розширенню й поглибленню знань з актуальної тематики, з окремого періоду історії або творчості письменника, певного конкретного твору або творів. Книжкові закладки є гнучкою формою бібліографічної популяризації літератури для тих, хто читає її з самоосвітньою метою. Їх цільове призначення – викликати читацький інтерес, розвинути його, допомогти глибше осмислити зміст твору, певні факти, історичні події.

Книжкова закладка „З чого почати? ” рекомендує літературу з певної галузі або теми. Метою закладки „Що читати далі?” є розширення й поглиблення інтересу читача до теми або проблеми. Книжкову закладку оформляють як закладку в книжку. Книжкові закладки можна пропонувати за темами: „Державні символи України”, „Знати й поважати герб України, її прапор і гімн”, „Державна символіка Батьківщини”, „Наша Вітчизна – Україна”. Використання закладок сприяє розширенню світогляду читача, національно-патріотичному вихованню, залученню дітей і підлітків до вивчення історичних подій, шанобливому ставленню до державних символів України, усвідомленню їхнього значення для розбудови держави.

Пам'ятка є коротким списком літератури, присвяченим певній пам'ятній даті або ювілею видатного історичного діяча чи письменника. У структурі персональної пам'ятки значне місце відводять вступній статті про персону, її життєвий і творчий шлях (зазначають дати життя й діяльності, основні твори, відзнаки), наводять книжки, рекомендовані для читання, праці про діяча. Актуальними є пам'ятки з краєзнавчої тематики (наприклад, „Моє місто/село”), що відображають літературу про символи, історичні, культурні й природні пам'ятки краю, народні промисли, які поглиблюють знання учнів про героїчне минуле українського народу, архітектуру рідного міста, виховують у них любов до рідного краю. Пам'ятки до Дня Конституції, Дня Незалежності під назвою „Моя країна” містять інформацію про державні символи, державні свята, визначні досягнення держави. Вони виховують повагу до державних свят та пам'ятних дат, залучають дітей і молодь до науково-пізнавальної діяльності.

План читання – це список книжок для послідовного читання (не більше 5–10 назв) з певної проблеми. Такий список складає бібліотекар на замовлення читача, коли той хоче почати систематичне читання, або складає заздалегідь для певної групи читачів [39, с. 133–136]. Індивідуальні й групові плани допомагають читачам у доборі літератури для читання з урахуванням їхніх індивідуальних запитів і потреб. За допомогою такого плану читачі набувають навичок самостійного планового читання з метою самоосвіти. До планів читання слід включати літературу національно-патріотичного спрямування, що відтворює українську історію, мову та культуру, ушановує героїв боротьби українського народу за

незалежність і територіальну цілісність України, поширює правдиву інформацію про збройну агресію Російської Федерації проти України.

Бесіда про книжки за цільовим і читацьким призначенням подібна до плану читання. У ній подається перелік творів друку в логічній послідовності, який супроводжується цілісним викладом матеріалу, рекомендаціями з читання, спрямованими на формування у дитини моральних уподобань і здійснення вчинків, пов'язаних з патріотичною позицією.

Окреме бібліографічне повідомлення є бібліографічним повідомленням у вигляді картки з бібліографічним записом, плакатом, що містить відомості про конкретне видання, рецензією, опублікованою як самостійний матеріал у газеті, журналі, блозі чи на сторінці у соціальній мережі тощо.

Прем'єра книги – це оперативна інформація про нові книжки, присвячені найактуальнішим проблемам у політичній, соціально-економічній, культурній сферах, а також визначним художнім творам. Прем'єра книжки може передбачати комплекс заходів: виставка, відкритий перегляд, бібліографічний огляд, виступи бібліотекарів, фахівців тощо, на яких представлено не тільки презентовану книжку та відгуки, рецензії на неї, а й книжки, статті й фотодокументи, що розкривають тему, акцентують увагу на її соціальній значущості.

У практиці роботи шкільної бібліотеки дедалі ширше застосовують для бібліографічного інформування *буктрейлери*.

Різноманітні види буктрейлерів, відеороликів національно-патріотичного спрямування можна знайти на освітніх порталах, сайтах державних бібліотек для дітей та юнацтва, шкільних бібліотек та їх сторінках на каналі YouTube.

Використання в діяльності нових інформаційно-комунікаційних технологій сприяє оптимізації праці бібліотекаря, удосконаленню інформаційного обслуговування користувачів, надає шкільній бібліотеці статусу сучасного інформаційного центру.

У шкільних бібліотеках переважно складають рекомендаційні посібники малих форм: короткі рекомендаційні бібліографічні списки, плани читання, книжкові закладки, персональні пам'ятки. Перевагою малих форм рекомендаційних бібліографічних посібників є оперативність їхньої підготовки, адресно-цільове розповсюдження серед певних категорій користувачів. Використання в роботі бібліографічних посібників різних жанрів дає змогу діяти більш гнучко й оперативно відгукуватися на інформаційні потреби користувачів.

Рекомендуємо створювати для вчителів добірки навчально-методичних матеріалів щодо питань національно-патріотичного виховання молоді та просвітницької роботи з

батьками. Важливо, щоб патріотичне виховання дітей і учнівської молоді мало випереджувальний характер, відповідало віковим і сенситивним періодам їхнього розвитку та особистісним характеристикам.

Диференційований підхід під час складання посібників виявляється в залученні особливих методичних прийомів з урахуванням рівня підготовки і психологічних особливостей адресатів [11]. У підготовці рекомендаційних бібліографічних посібників слід враховувати групи читачів, на які він розрахований, їхній вік, місце в соціальній діяльності, стадію соціалізації. Рекомендаційні посібники призначають для таких груп: *школярі молодшого віку (1–4 кл.), середнього віку (5–6 кл.), підліткового віку (7–9 кл.), юнацтво та молодь* – учні старших класів загальноосвітньої школи, учні професійно-технічних училищ, коледжів або технікумів; *читачі соціально-зрілого віку* – дорослі читачі (учителі, вихователі, батьки).

Відомо, що мотиви читання впливають на зміст читацьких інтересів і вибір конкретних документальних джерел. Успішна діяльність бібліотек з патріотичного виховання перебуває в певній залежності від знання інформаційних потреб читацької аудиторії загальноосвітнього закладу та володіння різноманітними формами інформаційно-масової та бібліографічної роботи, популяризації читання.

Рекомендаційні бібліографічні посібники для школярів мають сприяти соціальному становленню особистості, початковій начитаності, ознайомленню з найкращою літературою. Вони зорієнтовані на рівень підготовленості дітей до читання літератури, її сприйняття та розуміння. Завданням таких посібників для юнацтва є допомога формуванню світогляду, виробленню навичок систематичного та різнобічного читання з метою формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації, патріотичної свідомості, готовності до виконання громадянського й конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України. До списків слід включати документи, що викликають в учнів інтерес більше дізнатися про історію та культуру України, осмислити духовний світ наших предків. До переліку літератури мають входити книжки, що спонукають думати, переосмислювати, по-новому бачити світ і свій народ у світі очима патріота.

При інформаційному обслуговуванні вчителів важливо розуміти, що основу професійних знань вчителя історії становлять загальні й теоретико-педагогічні, спеціальні й предметно-історичні знання, а також слід враховувати їхню здатність самостійно здобувати знання. Учителі української мови та літератури цікавляться, перш за все, навчальною, методичною та іншою літературою в межах тематики тієї дисципліни, яку викладають. Ширші читацькі інтереси вчителів виявляють, переважно, під час виконання

своїх громадських обов'язків (керівництво гуртками тощо) та в самоосвіті. Загалом для вчителів характерний досить високий загальноосвітній рівень. Їхні читацькі інтереси мають два основних аспекти: підготовка до уроку, певної лекції, доповіді, занять в гуртку, бесіди та більш широке, різнобічне читання з метою постійного розширення теоретичних знань, загального світогляду, удосконалення своєї педагогічної майстерності. Зважаючи на те, що інформаційні потреби вчителів є досить динамічними, постійне їх вивчення допоможе організувати раціональну систему бібліографічно-інформаційного забезпечення їхніх педагогічних потреб та самоосвітніх інтересів.

Рекомендаційні бібліографічні посібники, списки та добірки рекомендованої літератури з національно-патріотичного виховання мають готуватися для всіх суб'єктів освітнього простору (вчителів, учнів та батьків). Укладають їх на допомогу загальній самоосвіті та освіті (або загальноосвітньому читанню), на допомогу педагогічній, пропагандистській та виховній діяльності, на допомогу вчителям у виконанні їхніх професійних обов'язків. Такі посібники є важливими елементами формування нового мислення, пов'язаного з розбудовою незалежної демократичної держави, необхідності виховання патріотично налаштованої молоді.

Укладання посібників і рекомендаційних списків передбачає орієнтацію бібліотекаря на потреби національного відродження України, розвитку української культури, виховання громадянина-патріота, людини, яка поважає свою державу, прагне змінити її на краще, береже й цінує рідну землю, готова до її захисту та самовідданої праці.

До показників слід включати літературу, що відображає важливі факти і події в героїчній боротьбі українського народу за самовизначення й творення власної держави, боротьбі за незалежність України в ХХ столітті, утверджує в свідомості дітей та учнівської молоді переконання про єдність і соборність України, прищеплює любов до української мови, ідеалів свободи і державності, успадкованих, зокрема, від княжої доби, козаччини до сьогодення. Важливим є виховання шанобливого ставлення до пам'яті про жертв тоталітарних режимів в Україні, зокрема Голодомору, політичних репресій і депортацій. Значний виховний потенціал має героїзм українців, які боролися в арміях держав – учасниць антигітлерівської коаліції та в рухах опору нацистській Німеччині та її союзникам під час Другої світової війни 1939–1945 років, а також брали участь в міжнародних операціях з підтримки миру й безпеки.

Ціннісні орієнтири й громадянська самосвідомість в дітей і підлітків має формуватись також і на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні в 2004, 2013–2014 роках, антитерористичної операції на Сході України.

Бібліографічне інформування про Революцію Гідності, гібридну війну Росії проти України, військові події в зоні АТО сприяє вихованню патріотичних почуттів у читачів. Важливим є гідне вшанування бойового подвигу, звитяги, самовідданості громадян, які присвятили своє життя служінню українському народу; посилення суспільної уваги й турботи про нинішніх захисників рідної землі; пропагування ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства.

Нині дедалі більше бібліографічних покажчиків різних жанрів і видів видається в електронній формі або паралельно з друкованими. Електронні бібліографічні посібники характеризують цифрова форма подання, інтерактивність, наочність (мультимедійність), можливість підключення зовнішніх об'єктів, доступність віддаленим користувачам. Перевагами їх є комбінованість – поєднання, наприклад, огляду життя письменника з вебліографією (гіперпосиланнями на його твори в інтернеті) і відеоролика. Розміщують їх на сайтах навчальних закладів у розділі „Бібліотека” або у блогах, які ведуть бібліотекарі або їх об'єднання. *Блоги* – засіб інтерактивного спілкування, діалогу, неофіційне живе середовище, яке дає змогу не лише надавати в широкий доступ власну бібліографічну продукцію, методичні розробки, рекомендувати соціально-значущі інформаційні ресурси, а й неформально спілкуватися з користувачами.

Бібліотекар шкільної бібліотеки не лише створює рекомендаційний бібліографічний посібник, а й доводить інформацію до користувачів, здійснює бібліотечно-інформаційне обслуговування. Слід зазначити, що на інформаційному ринку й в мережі інтернет дедалі частіше з'являється неякісна інформаційна продукція, що містить неповну, недостовірну, неправдиву або спотворену інформацію. Зважаючи на це, слід вчити учнів ретельно ставитися до вибору інформаційних джерел з інтернету, вміти перевіряти отримані дані на достовірність, посилатися на документи, отримані з глобальної мережі. Формування інформаційної культури передбачає перехід від інтерпретації готового знання до розвитку продуктивного мислення, спрямованого на осмислений вибір літератури, інтелектуальне збагачення, здобуття знань, вироблення вміння протидіяти негативним інформаційним впливам.

Важливо навчити юних читачів користуватися рекомендаційними бібліографічними посібниками, що відбувається в процесі бібліотечно-інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування.

Довідково-бібліографічне обслуговування – це сукупність процесів прийняття разових запитів, викликаного ними пошуку та передачі користувачам інформації про документи, а також отримані з джерел інформації різноманітні факти.

Основним змістом довідково-бібліографічного обслуговування є виконання бібліографічних і фактографічних довідок, надання бібліографічних і методичних консультацій.

Бібліографічні довідки, що надають шкільні бібліотеки, за змістом поділяють на *тематичні, адресні, уточнювальні*. Крім цього, надають також *фактографічні* довідки.

Довідки можуть виконуватися в *усній і письмовій (документально-фіксованій)* формах (на папері або в електронному вигляді). Електронна інформація може бути представлена у вигляді комп'ютерного файлу на флеш-накопичувачах, дискетах, компактних дисках або передаватися телекомунікаційними каналами з урахуванням вибору користувача (у форматах txt, word, pdf, html, jpg тощо) [15].

Довідково-бібліографічне обслуговування є індивідуальною формою роботи і підпорядковане оперативному забезпеченню інформаційних потреб користувачів. Характер запитів, із якими повсякденно звертаються читачі до шкільних бібліотек, найрізноманітніший.

У навчально-виховному процесі до шкільної бібліотеки здебільшого звертаються учні чи вчителі з тематичними запитамі, на які надаються тематичні бібліографічні довідки. *Тематична бібліографічна довідка* – це бібліографічна довідка, що містить перелік документів, релевантних тематичному запиту. Виконання письмової бібліографічної довідки, як правило, забезпечується наданням списку літератури за темою запиту. Для надсилання бібліографічних довідок у віддаленому доступі бібліотекарі використовують електронну пошту, соціальні мережі, програми обміну миттєвими повідомленнями, Skype, Viber тощо.

Завдання бібліографа – не просто відшукати чи дібрати потрібну літературу, а, враховуючи запит користувача, показати йому можливості системи бібліотечно-інформаційних засобів навігації, навчити самостійно користуватися довідково-бібліографічним апаратом бібліотеки, успішно здійснювати пошук необхідної інформації в інтернеті, підвищити інформаційно-комунікативну культуру. Важливо не стільки рекомендувати користувачеві опанувати певний обсяг інформації, скільки навчити його самостійно здобувати нові знання, використовувати різні інформаційні ресурси – друківані, аудіо-, відео- та електронні матеріали.

З метою раціонального та ефективного виконання бібліографічних і фактографічних довідок бібліотекар має володіти методикою бібліографічного пошуку та навичками, що дає змогу якнайповніше задовольняти інформаційні запити користувачів. Оперативне надання довідки за інформаційними запитамі користувачів великою мірою залежить від рівня розвитку довідково-бібліографічної діяльності у випереджувальному

режимі. Виходячи з досвіду роботи та прогнозуючи появу нових інформаційних запитів відповідно до читацьких інтересів (навчальних планів, визначних подій чи ювілейних дат), бібліотекар може заздалегідь підготувати тематичний бібліографічний список за фондами своєї бібліотеки.

Використання мережевих інтерактивних технологій для заохочення читання й популяризації літератури та електронних ресурсів національно-патріотичного спрямування є одним з важливих напрямів роботи зі школярами, адже дає змогу не тільки залучати дітей до читання, а й формувати у них навички інформаційної культури.

Кінцевою метою бібліотечно-бібліографічного обслуговування учнів має бути спонукання їх до самостійного читання, осмислення прочитаного, формування патріотичних почуттів.

ПІСЛЯСЛОВО

У сучасних умовах шкільна бібліотека має широкі можливості для здійснення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Більшість шкільних бібліотек є справжнім центром пропаганди книги, надійним помічником учителів у навчанні та вихованні учнів.

Складний процес патріотичного виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм і методів роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей школярів, їх інтересів.

Рекомендовані форми роботи з національно-патріотичного виховання учнів представлені з таким розрахунком, щоб шкільні бібліотекарі могли вибрати ті з них, які їм найбільше до вподоби або найдоцільніше здійснити в даному шкільному колективі чи використати в індивідуальній роботі з читачами.

Варто наголосити на тому, що успіх у роботі з національно-патріотичного виховання досягається там, де бібліотекар працює творчо, наполегливо, інноваційно, консолідовано з педагогічним та батьківським колективом. Творча співпраця бібліотекаря й педагога, бібліотекаря й батьків значно розширює арсенал форм і методів патріотичного виховання, які сприятимуть самореалізації особистості, формуванню громадянськості та патріотизму як найбільш актуальних, основоположних якостей, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності.

Маємо надію, що методичні рекомендації сприятимуть реалізації виховного потенціалу шкільної бібліотеки та підвищенню результативності роботи з національно-патріотичного виховання учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Про бібліотеки і бібліотечну справу** : Закон України від 27 січ.1995 р. № 32/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 7. – Ст. 45. – С. 121–131. – Текст Закону в ред. від 1 січ. 2017 р. доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.
2. **Про загальну середню освіту** : Закон України від 13 трав. 1999 р. № 651-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 28. – Ст. 230. – С.547–562. – Текст Закону в ред. від 5 берез. 2017 р. доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.
3. **Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки** : указ Президента України від 13 жовт. 2015 р. № 580/2015 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 83. – Ст. 2749. – С. 7–14. – Стратегія... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>.
4. **Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні** : розпорядж. Каб. Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 44. – Ст. 1581. – С. 79–98. – Стратегія... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
5. **Положення про красназвучу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України** : наказ М-ва культури і мистецтв України від 11 черв. 1996 р. № 314 // Збірник нормативних документів із бібліотечної справи / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [уклад. Л. П. Бондар]. – Луцьк, 2009. – С. 110–119. – Текст наказу доступний також в інтернеті: http://lib.if.ua/spec/n_kray.html.
6. **Про затвердження Рекомендацій** щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 07.09.2000 № 439 // Законы Украины : информ.-прав. портал. – Електрон. дані. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_2c/pg_isgbs0.htm, вільний (дата звернення: 30.05.2017). – Назва з екрана.
7. **Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах** : наказ М-ва освіти і науки України від 16 черв. 2015 р. № 641 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 7. – С. 70–95 ; № 8. – С. 87–95. – Додатки: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді; Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068->
8. **ДСТУ 3017:2015**. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. – Чиний від 2016-07-01. – Вид. офіц. – Київ : УкрНДНЦ, 2016. – IV, 37 с.
9. **ДСТУ 5034:2008**. Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. – Вид. офіц. – Чиний від 2009-01-01. – Київ : Держспоживстандарт України, 2009.– III, 38 с. – (Національний стандарт України).
10. **ДСТУ 7448:2013** Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять. – Чиний від 2014-07-01.– Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – III, 41 с. – (Національний стандарт України).
11. **Бабич В. С.** Методика складання рекомендаційних бібліографічних посібників з суспільних наук / В. С. Бабич ; М-во культури і мистецтв України, Київ. держ. ун-т культури і мистецтв, Нац. парлам. б-ка України. – Київ, 1998. – 22 с.
12. **Березівська Л. Д.** Василь Сухомлинський про джерела формування в школярів патріотичних почуттів / Лариса Березівська // Рід. шк. – 2016. – № 7. – С. 10–15.

13. **Виховання культури гідності** дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : метод. посіб. / [Чорна К. І., Шкільна І. М., Киричок В. А. та ін. ; під заг. ред. Чорної К. І.] ; НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Кіровоград : [Імекс-ЛТД], 2014. – 259 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/8825/1/2453_Chorna.pdf.

14. **Герой „Небесної Сотні”** Максим Горошишин [Електронний ресурс] : [презентація] / [Галина Симоненко] // Discover. Share. Present : [портал]. – Електрон. дані. – [Маунтин-Вью] : LinkedIn Corporation, 2017. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Galina12/ss-72330717>. – Назва з екрана.

15. **Депетист О. В.** Національно-патріотичне виховання молодших школярів : [метод. посіб.] / Олександра Вікторівна Депетист, Віра Василівна Чала, Надія Анатоліївна Ярова. – [Харків] : Основа, [2011]. – 128 с. – Бібліогр.: с. 127–128. – (Бібліотека журналу „Початкове навчання та виховання” ; вип. 6 (90)).

16. **Добко Т. В.** Бібліографічна довідка у системі довідково-бібліографічного обслуговування : практич. посіб. / Т. В. Добко, М. А. Чиж М. А., О. М. Василенко ; наук. ред. В. М. Горювий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ : НБУВ, 2004. – 92 с.

17. **З Україною в серці** : дитяча поезія / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Хемчян І. І., Біла Л. О., Рубан А. І.]. – Київ : Фенікс, 2016. – 255, [1] с. : іл.

18. **Копач С. О.** Національно-патріотичне виховання : накази / Сергій Копач, Ігор Стеценко ; [упоряд. М. Голубенко]. – Київ : Ред. газ. з упр. освітою, 2014. – 125, [1] с. : табл. – (Бібліотека „Шкільного світу”).

19. **Краззнавча діяльність бібліотек** : метод. посіб. / підгот.: В. П. Кисельова, З. Х. Мусіна, С. І. Смілянець ; наук. ред. Н. М. Кушнарєнко ; Держ. іст. б-ка України. – Київ, 2002. – 209 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: http://www.nibu.kiev.ua/files/el_res/kraznvdijalbibl_metod.pdf.

20. **Криворотенко О.** Як мотивувати учнів до читання художніх творів / Ольга Криворотенко // Дивослово : укр. мова й літ. в навч. закл. – 2017. – № 2. – С. 27–30.

21. **На Аскольдовій могилі Український цвіт! Пам'яті Героїв Крут** : інформ. список літ. / підгот. Симоненко Галина Вікторівна // Discover. Share. Present : [портал]. – Електрон. дані. – [Маунтин-Вью] : LinkedIn Corporation, 2017. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Galina12/ss-30357013?ref=http://bibliotokmak.blogspot.com/>. – Назва з екрана.

22. **Науково-інформаційна діяльність** провідних освітянських бібліотек України [Електронний ресурс] : практич. посіб. / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. кол.: Зозуля С. М., Самчук Л. І., Кропачева Н. М. та ін.]. – Електрон. дані. – Київ, 2016. – 283 с. – (Серія „На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек” ; вип. 14). – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/Naukovo-informatsijna_dialnist_2016.pdf. – Назва з екрана.

23. **Національна ідея в становленні** громадянина-патріота України : (програм.-вихов. контекст) / І. Д. Бех, К. І. Чорна ; НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ, 2014. – 48 с. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://www.ipro.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Nacionalna%20ideya%20v%20становленні%20громадянина-патріота.pdf>.

24. **Національно-патріотичне виховання** дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти : [метод. посіб.] / [авт.-уклад. Кудін В. С.] ; Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників. – Черкаси, 2008. – 44 с. – Бібліогр.: с. 42. – Текст посібника доступний також в інтернеті: <http://library.ipro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-pozashkilnoji-osviti/216-v-s-kudin-natsionalno-patriotichne-vikhovannya-ditej-ta-uchnivskoj-molodi-zasobami-pozashkilnoji-osviti>.

25. **Національно-патріотичне виховання** молодших школярів : (рек. бібліогр. список) / упоряд. Вербова В. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : довідк. бюл. : [електрон. факс. вид.] / Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ, 2017. – Вип. 5. – С. 62–71. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/Analituchnyy_visnuk_2017-5.pdf. – Назва з екрана.
26. **Національно-патріотичне виховання** учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах модернізаційних суспільних змін [Електронний ресурс] : (рек. бібліогр. список) / упоряд. Углова О. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : інформ.-аналіт. бюл. : [електрон. факс. вид.] / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С. 15–40. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Analituchnyy_visnuk_2015-2.pdf. – Назва з екрана.
27. **Патріотизм як елемент** культури : бібліогр. огляд-дайджест / Держ. б-ка України для юнацтва ; [уклад. В. І. Вовк]. – Київ, 2016. – 36 с. – Текст видання доступний також в інтернеті: <http://www.4uth.gov.ua/bibliography/patriotism.pdf>.
28. **Патріотичне виховання в бібліотеках** [Електронний ресурс] : рек. бібліогр. список / уклад.: Алла Іванівна Рубан, Ірина Іванівна Хемчян ; наук. ред. Тетяна Василівна Добко // На допомогу професійній самоосвіті / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського : [веб-портал]. – Електрон. дані. – Київ : Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, 2017. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/Patriotic_education_in_libraries.pdf, вільний (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.
29. **„Патріотичне виховання у бібліотеці: традиції минулого і сучасного досвіду”** : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. директорів обл. б-к для дітей, 28–30 жовт. 2015 / Нац. б-ка України для дітей, Полтав. обл. б-ка для дітей ім. Панаса Мирного. – Полтава, 2015. – 223 с. – Текст видання доступний також в інтернеті: http://www.chl.kiev.ua/metodu/Матеріали_конференції.pdf.
30. **Петронговський Р. Р.** Теорія і практика формування патріотизму старшокласників : [монографія] / Роман Рафаїлович Петронговський ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир : [Полісся], 2003. – 231 с.
31. **Програма українського патріотичного виховання** дітей та учнівської молоді / [авт.: Бех І. Д., Чорна К. І.] ; НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ, 2014. – 29 с.
32. **Савченко О. Я.** Літературна спадщина В. О. Сухомлинського як джерело патріотичного виховання молодших школярів / О. Я. Савченко // Пед. пошук. – 2016. – № 4. – С. 8–13.
33. **Система патріотичного виховання** дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посіб. / [Бех І. Д., К. О. Журба та ін.] ; НАПН України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2011. – 238 с.
34. **Сіленко Т. В.** Формування патріотичних та громадянських якостей особистості учня засобами національно-патріотичного виховання [Електронний ресурс] : [метод. посіб.] : номінація „Позакласна та виховна робота” / Сіленко Тетяна Валентинівна ; Загальноосвіт. шк. I–III ступенів № 22 Вінниц. міськ. ради // Творча майстерня вчителя : [сайт]. – Електрон. дані. – Вінниця : [ММК], 2015. – 67 с. – Режим доступу: <http://dorobok.edu.vn.ua/article/view/984>. – Назва з екрана.
35. **Сухомлинський В. О.** Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибр. твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ, 1977. – Т. 3. – С. 5–279.
36. **Українська педагогіка в персоналіях** : у 2-х кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / авт. кол.: О. В. Сухомлинська (кер.) [та ін.]. – Київ : Либідь, 2005. – Кн. 1. 10–19 ст. – 621, [3] с.; Кн. 2. XX ст. – 549, [3] с.
37. **Хемчян І. І.** Всеукраїнський вебінар „Виховуємо громадянина – патріота України” / Ірина Іванівна Хемчян // Шк. б-ка плюс. – 2016. – Січ. (№ 1/2). – С. 4. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://old.dnpb.gov.ua/id/2953/>.

38. **Хемчян І. І.** Всеукраїнський форум „Місія бібліотек навчальних закладів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді” / Ірина Іванівна Хемчян // Шк. б-ка плюс. – 2017. – Січ. (№ 1/2). – С. 8–10. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://dnrb.gov.ua/ua/наукові-заходи/конференції/всеукраїнський-форум-місія-бібліот/>.

39. **Швецова-Водка Г.М.** Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України: навч. посіб. для студ. спеціальності 029 „Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. – Київ : Кондор, 2017. – 219 с.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЛАН ЗАХОДІВ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ШКІЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ¹

Напря́м	Заходи	Визначні дати
<p><i>Виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну</i></p>	<p><i>Організація заходів, спрямованих на розвиток в учнів правової культури, поваги до Конституції України, законів України, державної символіки, усвідомлення своїх прав і місця в суспільстві, можливості реалізації своїх прав у поєднанні з виконанням обов'язків:</i></p> <p>бесіди „Без правової культури нема правової держави”, „Конституція – найголовніший закон України”, „Я – громадянин-патріот незалежної держави Україна”, „Соціально-правова і політична культура молоді”, „Знати і поважати Герб, Прапор, Гімн своєї Вітчизни”, „Державна символіка Батьківщини”; уроки державності „Моя Україна – вільна держава, з нею пов'язана доля моя”, „Наша Вітчизна – Україна”, „Україна – єдина і неподільна країна”, „Незалежній Україні слава нині і повік”; дискусії-діалоги „Відповідальність і закон”, „Мої права і обов'язки за Конституцією України”, „Який обов'язок має кожний українець?“, „Права, свободи і обов'язки громадянина України”, „Які права дитини захищає законодавство”; диспути „Що означає відчутти себе громадянином своєї Держави”, „Відповідальність громадян за порушення законодавства України; години спілкування „Ми – нація єдина!“, „Що я можу зробити для Батьківщини”, „Я і Україна”; правові круїзи „Мандрівка у правовий світ”, „Ваше право знати”; патріотичні години „Моя Батьківщина – незалежна Україна”, Україна – єдина країна”, „Тої слави козацької – повік не забудемо”, „Мужність і відвага – крізь століття”; Дні інформації „Родина, суспільство, закон”, „Держава. Молодь. Закон”; тренінги на правову тематику „Сімейне право”, „Запобігання торгівлі людьми”; слайд – презентації „Україна – свята моя земля”, „Моя рідна Україна”, „Караван історії”; вікторини „Чи знаю я свої права?“, „Чи знаєте ви свій край?“, „Чи я знаю Україну?“, лото „Сторінки пам'яті” (створення карток на запам'ятовування визначних дат, назв місць, діячів та їхніх висловлювань, пов'язаних із здобуттям Україною незалежності); рольові ігри „Шкала цінностей і прав людини”, „Юридичний волейбол”; тематичні виставки, „Символи моєї держави”, „Незалежність України – мрія мільйонів”, „Святині української землі”, „Історичний портрет в синьо-жовтому інтер'єрі”.</p>	<p>23 серпня День Державного Прапора України</p> <p>24 серпня День Незалежності України</p> <p>28 червня День Конституції України</p>
<p><i>Сприяння набуттю учнями соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу</i></p>	<p><i>Організація заходів із залучення учнів до вивчення історичного минулого, культури українського народу, пропагування здобутків національної духовної спадщини.</i></p> <p>Цикл народознавчих заходів з популяризації національної історії та культури: конференції „Національна самоідентичність і народні традиції українців”, „Пізнай себе, свій рід, свій народ...”, „На нашій Україні ми всі – український народ”; бесіди „Державницькі традиції України”, „Нехай квітне наша держава яскравими барвами і прадавніми символами нашого народу!“, народознавчі свята „Козацькі традиції та обряди”, „Писанка – це дивосвіт, цю красу шанує світ”, „А над світом вишивка цвіте”, „Українські вишиванки – наче райдуги світанки”, „Україна фольклорна”; години народознавства „Сім чудес України”, „Народні звичаї та обряди”, „Ми роду козацького діти”; виховні години „Я громадянин і патріот держави”, „Що означає бути патріотом”, „Шануймо свій рід”; виставки „Національний одяг українців”, „Ремесла України”, „Національні символи країни: рушник, вишиванка, віночок”.</p>	<p>Третій четвер травня День вишиванки</p>

¹ Рекомендації для проведення заходів із національно-патріотичного виховання і сценарії заходів – *див. додаток 3 „Патріотичне виховання в бібліотеках : реком. бібліогр. список”.*

	<p>„Український рушник”, „Рушники моєї бабусі”, „Чарівна краса української вишиванки”; тематичні експозиції „Минуле і сучасне української культури”, „Українська народна вишивка – унікальне явище духовно-матеріальної культури нашого народу”; флешмоби „Нехай квітне наша держава яскравими барвами і прадавними символами нашого народу!”, „Вишиванка – символ Батьківщини”; вікторини „Експедиція в глибину віків”, „Знай і люби свій край”.</p> <p>Створення бібліотечки українського фольклору та фонотеки українських пісень.</p> <p>Перегляд повнометражного фільму про вишиванки „Спадщина нації”.</p> <p>Ознайомлення з об'єктами історичної та культурної спадщини України: екскурсії до краєзнавчих, історичних і художніх музеїв.</p>	
<p><i>Формування мовної культури, оволодіння українською мовою та використання її як духовного коду нації</i></p>	<p><i>Організація заходів спрямованих на виховання в учнів української мовної свідомості та національної гідності.</i></p> <p>Цикл заходів у рамках Тижня української мови „З рідним словом міцніше держава”: конференції „Доля української мови – то є водночас й доля української держави й нації”, „О мово рідна, золота коліско...”, „Відродження традицій читання і підтримка української мови”; круглі столи „Українська мова та її значення в житті людини”, „Кришталеві краплини слова”, „Без мови немає народу”, „Найцінніший ґрунт для духовного виховання сильного характеру – то рідна мова” (І. Огієнко); бесіди „Мова – духовний скарб нації”, „Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова”, „Щира розмова про рідну мову”; свята „Мова – духовне багатство народу” (В. Сухомлинський), „Її велич – українська мова”, „Рідна мова – серця подих”, „Гімн українській мові”, „Пригости мене розмовою – українською мовою”, „Мово рідна моя – ти живеш у вінку українських пісень, в білосніжній простій вишиванці”; літературні вечори „Плекатимеш мову – цвістимуть сади”, „Мужай прекрасна наше мово”, „Бринить співає наша мова, чарує, тишить і п'янить” (О. Олесь), „У мові моєї краса і неповторність”; літературні години „Я в серці маю те, що не вмирає” (Леся Українка); година єдності „Українська мова – мова єднання”; „Нації вмирають не від інфаркту, спочатку їм відбирають мову” (Ліна Костенко); музичні вечори „Мова моя калинова”, „Мова кожного народу – неповторна і своя. В ній гримлять громи в негоду, в тиші – трелі солов'я”; літературні ігри „Цікаві факти про українську мову”, „Українські прислів'я та приказки”, „Цікава грамати́ка”, „3 історії слів”, „Веселі фразеологізми”, „Правила в малонках”, „Країна мовних цікавинок”, „Аукціон прислів'їв”; вікторини „Найкращий знавець рідного слова”, „Мовні перлини”, „Подорож океаном рідної мови”; „Мозаїка мудрих слів від А до Я”; конкурси „Дзвенить струмочком рідна мова, „Слово до слова – зложиться мова”, „Війна у творах українських поетів” (на краще декламування творів українських авторів), „Хто зможе повторити?” (конкурс скоромовок); слайд-презентації „Міжнародний день рідної мови”, „Мандрівка в країну писемності”, „Українські поети – захисники Вітчизни”; відеоекскурси „3 історії української книги”; книжкові виставки „Які чудові барви у нашій рідній мові”, „Мова – коштовний скарб народу”; літературні куточки „Літературне розмаїття”, „Відомі письменники краю. Чи я їх знаю? ”.</p> <p>Зустрічі з українськими письменниками, поетами, літературознавцями.</p> <p>Проведення циклу заходів у рамках Шевченківського тижня присвяченого вшануванню пам'яті Т. Г. Шевченка – видатного українського поета, письменника, художника, національного героя та символу України: читацькі конференції „Великий Кобзарю, ти завжди в нашій пам'яті, ти завжди в наших серцях”, „Україна – це Шевченко,</p>	<p>21 лютого Міжнародний день рідної мови</p> <p>9 Березня День народження Т.Г. Шевченка</p> <p>21 березня Всесвітній день поезії</p> <p>2 квітня Міжнародний день дитячої книги</p> <p>9 листопада День української писемності та мови</p>

	<p>Шевченко – це Україна”, „Світова велич Шевченка”, „Слово Шевченкове й Франкове, художні шедеври нашої класики хай стануть для нас взірцем і мірилом” (О. Гончар); круглий стіл „Славетні імена України: Тарас Шевченко. Життя і творчий шлях”; бесіди „Сторінками великого письменника”, „Уклін тобі, Тарасе”, „Розмова про Тараса”; літературні вечори „Шевченківське слово”, „Заповіт великого Кобзаря”; літературно-музичні композиції „Зоре моя вечірня”, „По діброві вітер віє”, „Реве та стогне Дніпр широкий”, „Заповіт”; тематичні виставки „Віч на віч з Шевченком”, „Шевченків родовід”, „Шевченко – поет”, „Шевченко – художник”; конкурс „Хто Шевченка прочитав, той багатший серцем став.”</p> <p>Проведення віртуальних екскурсій та подорожей до національного музею Тараса Шевченка в Києві: відвідування віртуального музею; ознайомлення з інтернет-ресурсами Музей – дітям (<u>інтерактивна екскурсія-гра „Шляхами Тараса Шевченка”</u>, «Україна у творах Тараса Шевченка»).</p>	
<p><i>Формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його мови, історії, української держави, рідної землі, родини, гордості за минуле й сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразках національної культурної спадщини</i></p>	<p><i>Організація заходів, спрямованих на формування в учнів почуття патріотизму та національної свідомості:</i></p> <p>читацькі конференції: „Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього. Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не гідний пошани” (М. Рильський), „Можна все на світі вибирати, сину, вибрати не можна тільки Батьківщину” (В. Симоненко), „ Я єсть народ, якого Правди сила ніким звоєвана ще не була...” (П. Тичина), „Голодомор – невиліковні сльози України”; круглі столи „Усе моє, що зветься Україна”, „Україна. Шлях до свободи”, „Вітчизна – це не хтось ідесь. Я – теж Вітчизна”, „Я – громадянин-патріот незалежної держави Україна”, „Громадянський подвиг”; диспути: „Соборність найцінніший скарб”, „Кому потрібна ця війна?”, „Захист України – обов’язок кожного громадянина”, „Чи достатньо одного патріотизму для захисту України?”, „Революція, що змінила країну”, „Право народів на мир”; дискусії „Скажи своє слово про Україну”, „Події, що змінили нас”, „Я і Україна”; бесіди „Де немає свободи, там немає і Вітчизни”, „Голокост як попередження людству”, „Євромайдан: як це починалося”, „Бібліотека – важлива складова духовної культури нації”; відкритий мікрофон „Скажемо Ні – війні!”, „Схід і Захід разом”, „Краща країна – Батьківщина”, „Подвигу належить дорога у вічність”; уроки мужності „Героям вдячні”, „В боях за волю України”, „Памяті героїв Другої світової війни”, „Вони визволяли наше місто”, „Герої не вмирають”, „Ми – нащадки патріотів”; години шани „Встеляймо квітами дорогу бійцям, що мир несли Україні”, „Реквієм пам’яті загиблих земляків”, „Шануємо Вас, наші захисники!”, „Кращі з кращих встали за свободу без вагань”, „Пам’ять про героїв стукає в наші серця”, „Земляки-національні герої, їх роль у боротьбі за волю України”; виховні години „За мир в Україні, за гідність кожної людини”, „Ми – патріоти України”, „Хто забув своє минуле – не вартий свого майбутнього”, „На дорогах пам’яті”, „Є пам’ять, якій не буде кінця”; історичні години (до доленосних подій в Україні) „Витоки української нації”, „Основні періоди історії України”, „Україна – минуле – сучасне – майбутнє”, „Нескорена та незламна Україна”, „Пам’яті Героїв Крут”, „Великий голодомор – геноцид українського народу”, „Україна у другій Світовій війні. Велика Перемога. 1939 – 1945 ... одна на всіх”, „Діти, молодь у роки війни”; хвилини пам’яті „Тих днів не змовкне слава!”, „Згадаймо ті дні”, „Їхні душі зранені мирним атомом”, „Афганістан болить в моїй душі”</p>	<p>22 січня День Соборності України</p> <p>27 січня Міжнародний день Пам’яті жертв Голокосту</p> <p>29 січня День пам’яті героїв Крут</p> <p>15 лютого День вшанування учасників бойових дій на території інших держав</p> <p>20 лютого День Героїв Небесної Сотні</p> <p>8 травня День пам’яті та примирення</p> <p>9 травня</p>

	<p>„Голодні очі. Змарноване дитинство”; <i>години-реквієм</i> „Ріка нашої пам'яті”, „Ми йшли до тебе, Перемого!”, „Ми будемо пам'ятать лиху годину”, „Хай не згасає пам'ять про героїв”; <i>інформаційні години</i> „Революція Гідності. Як це відбувалось”, „Хроніка подій у зоні АТО”; <i>поетичні вечори</i> „Нема без кореня рослини, а нас, людей без Батьківщини!”, „Молитва за Україну, Мир і Спокій”, „Люблю країну я свою: вона найкраща в цілм світі”, „Свіча пам'яті”, „Тісніше станьте, сильні духом, під прапором одним”, „З пісню дорогами війни”; <i>усні журнали</i> „У нашій рідній Україні ми всі український народ”, „Україна в бурхливому сьогодні”, „Україна – це територія Гідності і Свободи”; <i>стіннівки</i> „Вони пройшли крізь вогонь і зброю”, „Пам'ять про героїв стукає в наші серця”; <i>конкурси патріотичного спрямування</i> „У світі немає кращої країни, ніж моя Україна” (конкурс малюнків), „З Україною в серці” (конкурс віршів), „Дітям про героїчне минуле” (конкурс буктрейлерів); <i>вікторини</i> „Знай і люби свій край”, „Усе моє, що зветься Україна”; <i>флешмоби</i> „Україна – це Я”, „Я – громадянин України”, „Діти – янголи миру”; <i>конкурс пісні</i> „Пісні воїнів АТО”; <i>благодійні акції</i> (створення сувенірів, іграшок, малюнків, бібліотечок для військовослужбовців та тих, хто лікується у військових шпиталях) „Оберіг захисника України”, „Квіти замість ліків”, „Маки пам'яті”, „Лист воїну АТО”, „Побажай Україні щастя”, „Серце до серця”, „Гостинець”, „Ветеран живе поруч”, „Бібліотечка для захисника”, „Бібліотека українського воїна”; <i>благодійні ярмарки</i> „Діти – воїнам АТО”, „Благодійність у серці”, „Повертайся живим”; <i>бібліотечні огляди літератури</i> (у тому числі й електронні) „Україна в боротьбі за свободу і незалежність”, „Дітям про героїчне минуле”; <i>виставки</i> „Історія українського державотворення”, „Марш Перемоги”, „Мужність і відвага крізь покоління”, „Майдан та українська національна ідея”, „Моя земля – земля моїх батьків”, „Голодомор. Розірване коло життя”, „Війна без права забуття”, „Дзвони миру”, „Мій рідний край, моя земля очима сучасників”; <i>тематичні експозиції</i> „Караван історії”, „Славетні події та імена моєї Батьківщини”, „Гірка пам'ять війни”, „Історії героїв АТО”, „Ми боремося за українську землю”, „День партизанської слави”, „З попелу забуття”; <i>куточки бойової слави</i> „Пам'ять жива”, „Вони повернулися з Перемогою!”, „Маленькі герої великої війни”.</p> <p>Коментований перегляд документальних і художніх фільмів про історію українського державотворення, Голодомор, Другу світову війну, аварію на ЧАЕС, події на Майдані, війну на Сході України та інші важливі події.</p> <p>Зустрічі з ветеранами Другої світової війни, учасниками Револуції Гідності, учасниками бойових дій на Сході країни, членами сімей Героїв Небесної Сотні та полеглих бійців АТО, представниками волонтерських організацій, оstarбайтерами, дітьми війни.</p> <p>Відвідування визначних історичних місць з метою ознайомлення учнівської молоді з пам'ятками української історії та культури.</p> <p><i>Організація циклу заходів, присвячених вшанування традицій боротьби за незалежність і соборність України та військової звитяги захисників рідної землі, творців національної державності, тисячолітньої історії державотворення нашого народу, визнання історичного значення подій, пов'язаних із визвольною боротьбою початку ХХ століття, утвердження історичної єдності земель, консолідації суспільства, зміцнення міжнародного авторитету України та у зв'язку зі 100-річчям подій Української революції 1917–1921 років:</i></p> <p><i>читацькі конференції</i> „Україна – соборна, сильна, вільна”, „Українська</p>	<p>День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні</p> <p>22 червня День скорботи і вшанування пам'яті жертв війни</p> <p>21 вересня Міжнародний день миру</p> <p>22 вересня День партизанської слави</p> <p>21 листопада День гідності та свободи</p> <p>26 листопада День пам'яті жертв Голодомору</p> <p>5 грудня Міжнародний день волонтера</p> <p>14 грудня День вшанування учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС</p> <p>2017 рік проголошено Роком Української революції 1917–1921 років</p>
--	--	---

	<p>державність у 1917–1919 роках”, „Українська революція 1917–1921 років крізь призму історії”, „Україна в боротьбі за державність”; „Україна в огні й бурі революції 1917–1921 років” (за книгою І. Мазепи); круглі столи „Українська революція 1917–1921 років та її роль у європейській і світовій історії”, „Українська революція: головні події та постаті”, „Історичне значення Української революції 1917–1921 років”, „Видатні постаті та їх політичні погляди на Українську революцію 1917–1921 років”; диспути „Чому Україна не змогла здобути незалежність у 1917–1921 роках?”, „Історичне значення подій 1917–1921 років для подальшого розвитку України”; бесіди „Україна в боротьбі за збереження державної незалежності (1918–1920 роки)”, „Універсали Української Народної Республіки”; інформаційні години „Визначні діячі Української революції”, „Хай буде Україна вільною” (до 100-річчя утворення Центральної Ради); квест-ігри „Стежками становлення Української держави”, „Місця пам’яті Української революції 1917–1921 років”; тематичні виставки „На порозі нової України”, „Хроніки Української революції”, виставка – роздум „Українська революція: Доба Центральної Ради”, виставка-портрет „Визначні діячі Української революції 1917–1921 років”, виставка – хроніка „Це нашої історії рядки: Українська революція 1917–1921 років”.</p> <p>Перегляд документальних фільмів, присвячених подіям Української революції 1917–1921 років.</p> <p>Відвідування реальних і віртуальних експозицій музеїв, присвячених подіям Української революції 1917–1921 років.</p>	
<p><i>Формування психологічної та фізичної готовності до виконання громадянського і конституційного обов’язку щодо захисту національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвиток мотивації молоді до військової служби</i></p>	<p><i>Проведення заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості молоді державню службою та службою у Збройних силах України, її готовності до захисту України, збереження та шанування національної пам’яті:</i></p> <p>круглі столи „Захист Вітчизни – нагальна потреба сьогодення”, „Я захищатиму Україну”, „Героїчні подвиги українських воїнів у боротьбі за територіальну цілісність і незалежність України”; бесіди „Законодавство України з питань оборони держави”, „Порядок проходження військової служби. Військовий обов’язок”, „Юридична відповідальність військовослужбовців за злочини та правопорушення”, „Перший український полк імені Богдана Хмельницького” (до 100-річчя формування українського національного війська), „Історія Збройних сил України”; виховні години „Сьогодні учень – завтра солдат”, „Захищати Вітчизну – почесний обов’язок кожного громадянина України”, „Пам’ять не знає сивини”, „Наука перемагати”; вахти пам’яті „Згадаємо всіх поіменно”, „Афганістан болить в моїй душі”, „Пишаємось подвигами предків”, „Діти, молодь в роки Другої світової війни”; Дні інформації „Що треба знати про українську армію”, „Майбутнім войнам”; мультимедійні презентації „Становлення та розвиток українського війська”, „Служу народу України”; історико-краєзнавчі акції „Пам’ятати. Відродити. Зберегти”, „Моя Батьківщина – Україна”; брейринги „Історія та традиції українського війська”, „Шляхами подвигу та слави”; виставки „Майбутнім захисниками України”, „Державна та військова символіка України”, „Вони захищають Вітчизну”, „Горить свіча і пам’ять не згасає”, „Герої моєї Батьківщини”, „Ордени і медалі розповідають...”, „Армія нашої держави”; конкурси фотографій, малюнків, виробів власноруч „Наша славна армія”; стіннівки „Солдати миру”, „Біля вічного вогню”, „Україна – мати. Вмій її захищати!”, „Герої серед нас: сучасні захисники України”.</p> <p>Підготовка тематичних експозицій, присвячених ролі Збройних сил у захисті ідеалів свободи і державності України та її громадян від княжої доби до часів незалежності. Події Майдану.</p> <p>Зустрічі з ветеранами Другої світової війни, учасниками Революції Гідності, учасниками бойових дій на Сході країни, членами сімей Героїв Небесної Сотні та полеглих бійців АТО, представниками волонтерських</p>	<p>14 березня День українського добровольця</p> <p>26 березня День Національної гвардії України</p> <p>14 жовтня День захисника України</p> <p>6 грудня День Збройних сил України</p>

	<p>організацій, оstarбайтерами, дітьми війни.</p> <p>Експерсії до музеїв, військових частин.</p> <p>Упорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, братських могил, інших поховань захисників Вітчизни.</p>	
<p><i>Відродження та розвиток українського козацтва як важливої громадської сили військово-патріотичного виховання молоді</i></p>	<p><i>Проведення циклу заходів до Дня українського козацтва:</i> читацькі конференції Україна – колиска козацької слави”, „Рідна земле моя, ти козацькою славою щедра...”, „Українське козацтво та Запорізька Січ”, „Народ мій є, в його гарячих жилах козацька кров нуртує і гуде”; „Козацька спадщина” (за книгою А. Палія та М. Гордієнка „Українське козацтво”); бесіди „Козацька держава – наша гордість і слава”, „Сторінки історії українського козацтва”, „Шляхом мужності і слави”, „Рідна земле моя, ти козацькою славою щедра”, „Степ та воля – козацька доля”; виховні години „Про подвиги, про доблесть і про славу”, „Нащадки козацької слави”, „Мудрість козацької доби”, „Запорізька Січ – осередок високої духовності”, „Козаки – запорожці за віру, за волю, за державу”; години слави „І оживає дух козацький”, „Тої слави козацької повік не забудемо!”; години історії „Українське козацтво: міфи і реалії”, „Християнська козацька республіка”, „Оживає рух козацький”, „Історичні постаті”, „Володарі гетьманської булави”, „Козацькі традиції та обряди”, „Козаччина – символ свободи”; свята „Козацькому роду нема переводу”, „Козацькі сурми”, „День Святої Покрови”; квест „Мандри до козацьких скарбів”; вечори „Козацькі забави”, „Козацький дух непереможний”, „Де козак, там і слава!”, „Історія в струнах бринить”, „Слава тобі козаче”; вікторини „Чи знаєш ти історію українського козацтва”, „Козацькі повір'я та звичаї”, „Загадкова скринька”, „Ой, Січ-мати”, „Грошові знаки України”; ігри-подорожі „Подорожуємо козацькими стежками”, „Гетьманськими столицями, козацькими шляхами...”; інтелектуально-патріотичні конкурси „Козацька слава не погасне, як образ дорогої і ясний”, „Козацька Україна”; випуск листівки „За Україну, за долю, за честь і волю”; флешмоб „Ми козацького роду, славних предків діти”; книжковий вернісаж „Подорожуємо козацькими шляхами”; книжкові виставки „Славетні козаки”, „Козацька слава наших предків”, „І оживає дух козацтва”, „Імена і символи козацтва”, „Тема козацтва в українському письменстві та літературі”, „Українська святиня – Запорізька Січ”. Коментований перегляд художніх і документальних фільмів, присвячених українському козацтву.</p>	<p>14 жовтня День українського козацтва</p>
<p><i>Забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, інвалідів</i></p>	<p><i>Проведення заходів спрямованих на формування світогляду солідарності поколінь, любові до матері і батька, поваги до свого роду:</i> круглі столи „Сім'я в сучасному соціумі”, „Роль матері і батька у вихованні дитини”, „Ми всі – діти українські, український славний рід”, „Сім'я ХХІ століття”, „Діалог поколінь”, „Всі ми велика родина і матір у нас – Україна!”; бесіди-дискусії „Сім'я очима підлітків”, „Без сім'ї немає щастя на землі”, „Які ми, українці”; бесіди для батьків „Пріоритети сімейного виховання”, „Значення сім'ї в житті дитини”, „Дитині потрібна сім'я”; виховні години „Моральні цінності мого народу. Традиції поваги, турботи, співчуття й допомоги людям”, „Хто про старих дбає, той гідною людиною зростає”, „Я, мої бабусі й дідусі”; години спілкування „Чиїх батьків ми діти”, „Сім'я – світ, задуманий Богом”, „Нехай людина добро приносить, бо світ навколо любові просить”; тематичні вечори „Сім'я – це маленька держава”, „Материнська любов – найсвятіша”, „Цілую ніжно материнські руки”, „Бабуся і дідусь, я вам низесенько вклонюсь”, „Йдемо сходишками своїх батьків”, „Святий вогонь родинного тепла”, „Стежини до Храму душі материнської”; усні</p>	<p>14 травня День матері</p> <p>15 травня Міжнародний день родини</p> <p>1 жовтня День людей похилого віку</p> <p>3 грудня Міжнародний</p>

	<p><i>журнали</i> „Знання, родина, Батьківщина – безцінний скарб мого життя”, „Духовний світ родинного життя”, „Поведи нас, мамо, добрими стежками”, „Тато, мама, я – у нас читає вся сім'я”; <i>літературно-музичні вечори</i> „Шануймо свій рід”, „Мати – берегиня роду”, „Подаруємо мамі казку”, „Як Україна й сонечко над нами, отак і мама на Землі – одна”, „Тільки родина, як вічна зернина...”, „Величне і прекрасне слово Мати! Від неї все на світі! Навіть світ...”, „На сонці тепло, а біля матері добре”; „Велична молитва матері”; <i>літературні ранки</i> „Слово про матір”, „Ти живеш серед людей, мій сину”; <i>святкові програми</i> „Мудрі і багаті літами”, „Роки людині до лиця”; <i>ігри</i> „Скарбничка родинної мудрості”, „Чиїх батьків ми діти”; <i>книжкові виставки</i> „Джерела мого народу”, „Мати і поезія”, „Книжки моїх батьків”, „Жінки – це квіти України”, „Родина у житті та творчості українських письменників”, „Безсмертний образ матері моєї”, „Діти війни”; <i>уроки творчості</i> „Створіть Ваше сімейне дерево”, „Мій родовід”, „Листівка для мами”, „Альбом найрідніших”, „Сімейний літопис”; <i>конкурси</i> „Моя сім'я”, „Милої неньки портрет”, „Мама, мамочка, матуся” (конкурс малюнків), „Моїй матусі” (конкурс віршів), „Моя сім'я в історії рідного міста” (фотоконкурс); <i>благодійні акції</i> „Прийди і допоможи”, „Відкриємо серця для доброти”, „Великодній кошик добра”, „Добром забуте серце обігрійте”, „Турбуємося про людей похилого віку”, „Солдатські вдови”, „Допоможи знедоленому”.</p> <p>Залучення учнів до посильної допомоги людям похилого віку, інвалідам.</p>	день інвалідів
<p><i>Сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я учнів</i></p>	<p><i>Проведення заходів, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнів, формування у них свідомої мотивації здорового способу життя, навичок дбайливого ставлення до власного здоров'я та життя:</i></p> <p><i>круглі столи</i> „Молодь обирає здоров'я”, „Майбутнє починається з тебе”; <i>бесіди</i> „СНІД: людство під знаком біди”, „Школа сприяння здоров'ю”; <i>диспут</i> „Чи вмієш ти сказати Ні шкідливим звичкам!”; <i>виховні години</i> „Коли спорт полюбиш – сильним, спритним будеш”, „Кинути палити: прагнути й реалізувати”, „Бережеш природу – бережеш Батьківщину”; <i>виставки</i> „Сім'я, молодь, спорт”, „Вони прославили Україну у спорті”, „Захисти себе від ВІЛ”, „Школа проти СНІДу”; <i>конкурси</i> „Від козацьких старшин до спортивних вершин.”</p> <p>Коментований перегляд фільму „Знати, щоб вижити” (про надання першої невідкладної допомоги у надзвичайних ситуаціях).</p>	<p>7 квітня Всесвітній день здоров'я</p> <p>31 травня Всесвітній день без куріння</p> <p>26 червня Міжнародний день боротьби з вживанням наркотиків та їх незаконним обігом</p> <p>1 грудня Всесвітній день боротьби зі СНІДом</p>
<p><i>Виховання здатності протидіяти проявам жорстокості, аморальності, бездуховності</i></p>	<p><i>Проведення заходів, спрямованих на всебічний розвиток особистості, її моральних і духовних якостей:</i></p> <p><i>круглі столи</i> „Людина – диво світу”, „Моральні цінності, етичні норми, добро, толерантність – у кожному родина!””, „Духовний розвиток особистості”, „Моральне становлення особистості”, „Особистість ХХІ століття”, <i>бесіди</i> „Декларація прав дитини”, „Право на життя”, „Ні – насильству в сім'ї”, „Жорстоке поводження з дітьми”, „В сім'ї без насильства”, „Толерантність. Це стосується кожного”, „Мораль та право:</p>	<p>1 червня Міжнародний день захисту дітей</p> <p>4 червня</p>

	<p>як я їх розумію”; диспути „Як дійти до самовизначення і самореалізації”, „Як не стати жертвою злочину”, „Як робити свідомий вибір та діяти відповідально”; інформаційні години „Міжнародний день миру”, „Дитячий пам’ятник миру”; виховні години „Молодь: уроки права, уроки моралі, уроки життя”, „Виховуємо патріотичність”, „Виховання у дітей свідомого ставлення до своєї поведінки”, „Толерантність – запорука людяності”, „Джерела толерантності”; година милосердя „Людина починається з добра”; години пам’яті „Вони хотіли жити”, „Вони завжди залишаться дітьми”; рольові ігри „У країні морально-правових знань”, „Не будь жертвою”; конкурси (малюнків, стенок, фотографій) „Планета дружби”, „Ми за мир”, „Усі діти в мирі й дружбі хочуть жити! ”; акції „Не залишайся байдужим ніколи”, „Голуб миру”; виставки „Толерантність – елемент світогляду і культури”, „Формування толерантності та взаєморозуміння в учнівському колективі”, „Школа – центр виховання у соціальному середовищі”; флешмоби „Наша спільна мрія – мир в Україні”, „Мир – найбільше із благ”, „Мир, спокій і єдність”.</p> <p>Коментований перегляд і обговорення навчальних фільмів з питань моралі і права, безпеки життєдіяльності, запобігання правопорушенням, бездуховності, антигромадській діяльності.</p>	<p>Міжнародний день безневинних дітей – жертв агресії</p> <p>21 вересня</p> <p>Міжнародний день миру</p> <p>16 листопада</p> <p>Міжнародний день толерантності</p>
--	---	--

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ НА ДОПОМОГУ ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННЮ

Національно-патріотичне виховання (портал Міністерства молоді та спорту України)	http://dsmsu.gov.ua/index/ua/category/191
Національно-патріотичне виховання юного покоління (портал Департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації)	http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya
Міністерство оборони України: офіційний веб-сайт	http://www.mil.gov.ua/
Український інститут національної пам'яті	http://www.memory.gov.ua/
Інститут історії України НАН України	http://history.org.ua/uk
Громадські організації національно-патріотичного спрямування	http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/19052
Громадська організація „Молодіжний клуб Джура”	http://dzhura.org.ua/
Українське добровільне культурно-просвітницьке правозахисне благодійне товариство „Меморіал” імені Василя Стуса	http://memorial.kiev.ua/
Національний музей історії України у Другій світовій війні	http://www.warmuseum.kiev.ua/index.html
Національний музей „Меморіал жертв Голодомору”	http://memorialholodomor.org.ua/
Пластовий портал	http://www.plast.org.ua/
Історична правда (розділ інтернет-газети „Українська правда”)	http://www.istpravda.com.ua/
Всеукраїнська громадська організація „Закінчимо війну”	http://stop-war.org.ua/index.php
Книга пам'яті України: електронна база даних	http://www.memory-book.com.ua/
Центр досліджень визвольного руху	http://www.cdvr.org.ua/
Головна редакційна колегія науково-документальної серії книг „Реабілітовані історією”	http://www.reabit.org.ua/
Українське військо у XX–XXI столітті	http://vijsko.milua.org/istoria.htm
Національно-патріотичне виховання (Електронна бібліотека НАПН України)	http://lib.iitta.gov.ua/cgi/search/simple?q=%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5&_action_search=%D0%9F%D0%BE%D1%88%D1%83%D0%BA&_action_search=Search&_order=bytitle&basic_srctype=ALL&_satisfyall=ALL
Питання патріотичного виховання на сторінках збірника наукових праць „Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді” Інституту проблем виховання НАПН України	http://zbirnyk.ipv.org.ua/ua/arkhiv-vipuskiv
Патріотичне виховання в бібліотеках: рекомендаційний бібліографічний список (портал ДНПБ України)	http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/Patriotic_education_in_libraries.pdf

ім. В. О. Сухомлинського)	
До проведення Першого уроку в навчальних закладах України (портал ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського)	http://dnpb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/до-проведення-першого-уроку-в-навчаль/
Національно-патріотичне виховання молоді (сайт Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради „Академія неперервної освіти”)	https://www.академія.com.ua/karta-sajtu-2/natsionalno-patriotichne-vyhovannya-m/
Відділ національного виховання Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти	http://www.ippo.dn.ua/index.php/viddily/viddil-natsionalnoho-vykhovannia
Національно-патріотичне виховання (блог кафедри теорії та методики виховання Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти)	https://kafvosp.blogspot.com/p/blog-page_31.html
Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді (веб-сторінка НМЛ виховної роботи і формування культури здоров'я Комунального закладу „Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського”)	http://koippo414.at.ua/index/gromadjansko_patriotichne_vikhovannja/0-254
Виховання дітей та молоді (сайт Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти)	http://loippo.edu.ua/educational-activity
Патріотичне виховання (сайт Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти)	http://moippo.mk.ua/index.php/vixovna-robota/280-patriotichne-vikhovannya
Мови різні – Україна одна: метод. матеріали (сайт Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти)	http://moippo.mk.ua/index.php/movi-rizni-ukrajina-edina
Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді (сайт Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського)	http://poippo.pl.ua/natsionalno-patriotichne-vykhovannia
Патріотичне виховання (сайт Комунального закладу „Сумський обласний інститут післядипломної освіти”)	http://www.soippo.edu.ua/index.php/45-2010-11-24-15-06-39/1221-patriotichne-vikhovannya
Сучасна методика виховної діяльності (методичні рекомендації з патріотичного виховання на сайті Черкаського обласного інституту педагогічних працівників)	http://library.ippro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-vikhovnoji-diyalnosti/
Інтернет-проект “Ми – патріоти Черкащини”	http://liga.ed-sp.net/
„Ігри патріотів Херсонщини” (сайт Херсонської обласної бібліотеки для дітей імені Дніпрової Чайки)	http://www.library.kherson.ua/lw/category/ ігри-патріотів-херсонщини/
Майстер-клас із виготовлення пам'ятного знаку „Мак пам'яті”	http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2015/04/30/majster-klas-iz-vigotovlennya-pam'yatnogo-znaku-«mak-pam'yati»/

Патріотичне виховання в бібліотеках

Рекомендаційний бібліографічний список

Рекомендаційний бібліографічний список літератури підготовлено на допомогу шкільним бібліотекарям у національно-патріотичному вихованні учнівської молоді. Він має 4 розділи, в яких відображено законодавчі й нормативні документи, монографії, автореферати дисертацій, навчальні та науково-методичні видання, матеріали конференцій та семінарів, публікації з періодичних і продовжуваних видань, бібліографічні, аналітичні й реферативні посібники за період 2000–2017 років. Бібліографічні записи частково анотовані.

До першого розділу **„Нормативно-правова база з питань національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді”** включено актуальні документи, що висвітлюють питання державної політики щодо національно-патріотичного виховання (законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України, укази й розпорядження Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних державних органів виконавчої влади).

У другому розділі **„Національно-патріотичне виховання: теорія й практика”** представлено публікації, в яких висвітлено теоретичні засади патріотичного виховання особистості й представлено досвід роботи бібліотек з формування громадянської на національної самосвідомості учнів.

Третій розділ **„Методика організації та проведення виховних заходів з національно-патріотичного виховання учнів”** має 2 підрозділи: **„Методичні рекомендації для проведення заходів із національно-патріотичного виховання”** й **„Сценарії заходів”**.

У четвертому розділі **„Інформаційно-аналітичне й бібліографічне забезпечення національно-патріотичного виховання”** подано рекомендаційні бібліографічні списки й покажчики, аналітичні та реферативні огляди, які висвітлюють доробок теоретиків і практиків патріотичного виховання й спрямовані на допомогу проведенню заходів з означеної тематики.

Базою для пошуку джерел інформації слугували фонди ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського та інтернет-ресурси.

Рекомендаційний бібліографічний список розраховано на бібліотекарів загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, вчителів, класних керівників, організаторів виховної роботи навчальних закладів. Він може бути використаний у роботі бібліотек різних систем та відомств, а також стане в пригоді тим, хто займається науково-дослідною, науково-педагогічною, науково-методичною діяльністю.

I. НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА З ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Законодавчо-нормативні акти Верховної Ради України

1. **Про відзначення подвигу героїв бою під Крутами** : постанова Верхов. Ради України від 16 трав. 2013 р. № 261-VII // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – № 1. – Ст. 34. – Текст постанови доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/261-18>.
2. **Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді** : постанова Верхов. Ради України від 12 трав. 2015 р. № 373-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 41. – Ст. 1249 ; Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 28. – Ст. 256. – Текст постанови доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/373-19>.
3. **Про встановлення Дня українського добровольця** : постанова Верхов. Ради України від 17 січ. 2017 р. № 1822-VIII // Офіц. вісн. України. – 2017. – № 11. – Ст. 320. – Текст постанови доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1822-19>.
Про встановлення Дня українського добровольця, який встановлено відзначати щорічно 14 березня.
4. **Про Державний Гімн України** : Закон України від 6 берез. 2003 р. № 602-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 13. – Ст. 560. – Текст Закону доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/602-15>.
5. **Про заходи Кабінету Міністрів України щодо захисту національних інтересів держави у сферах національно свідомого і патріотичного виховання молодого покоління та забезпечення умов його розвитку** : постанова Верхов. Ради України від 22 трав. 2003 р. № 865-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 24. – Ст. 1121. – Текст постанови доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/865-15>.
6. **Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті** : Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 314-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 40. – Ст. 1178 ; Відом. Верхов. Ради України. – 2015. – № 25. – Ст. 190. – Текст Закону доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/314-19>.
7. **Про увіковічення пам'яті Героїв України, які віддали своє життя за свободу і незалежність України** : постанова Верхов. Ради України від 13 січ. 2015 р.

№ 97-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 6. – Ст. 115. – Текст постанови доступний також в інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/97-19>.

Про створення в центральній частині Києва Українського національного пантеону, а в інших містах України – Алеї пам'яті Героїв України.

8. **Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років :** Закон України від 9 квіт. 2015 р. № 315-VIII // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 40. – Ст. 1179. – Текст Закону доступний також в інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/315-19>.

Про встановлення в Україні Дня пам'яті та примирення, який відзначається щороку 8 травня. 9 травня в Україні щороку відзначається державне свято – День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги).

Укази й розпорядження Президента України

9. **Про відродження історико-культурних та господарських традицій Українського козацтва :** указ Президента України від 04 січ. 1995 р. № 14/95 // Уряд. кур'єр. – 1995. – 12 січ. (№ 5). – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/14/95>.

10. **Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні :** указ Президента України від 11 лют. 2015 р. № 69 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 13. – Ст. 340. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/69/2015>.

Про встановлення в Україні Дня Героїв Небесної Сотні, який наказано відзначати щорічно 20 лютого.

11. **Про День Гідності та Свободи :** указ Президента України від 13 листоп. 2014 р. № 872 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 92. – Ст. 2641. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/872/2014>.

Про встановлення в Україні Дня Гідності та Свободи, який наказано відзначати щорічно 21 листопада.

12. **Про День захисника України :** указ Президента України від 14 жовт. 2014 р. № 806 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 83. – Ст. 2353. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806/2014>.

Про встановлення в Україні свята - Дня захисника України, яке наказано відзначати щорічно 14 жовтня.

13. **Про День Національної гвардії України** : указ Президента України від 18 берез. 2015 р. № 148 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 23. – Ст. 632. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/148/2015>.

Про встановлення в Україні Дня Національної гвардії України, який наказано відзначати щороку 26 березня.

14. **Про День Соборності України** : указ Президента України від 13 листоп. 2014 р. № 871 // Офіц. вісн. України. – 2014. – № 92. – Ст. 2640. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/871/2014>.

Про відзначення щорічно 22 січня – у день проголошення в 1919 році Акта злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки – Дня Соборності України.

15. **Про День Українського козацтва** : указ Президента України від 7 серп. 1999 р. № 966/99 // Голос України. – 1999. – 12 серп. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966/99>.

16. **Про додаткові заходи** щодо посилення турботи про захисників Вітчизни, їх правового і соціального захисту, поліпшення військово-патріотичного виховання молоді : указ Президента України від 21 лют. 2002 р. № 157/2002 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 9. – Ст. 392. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157/2002>.

17. **Про заходи у зв'язку з 80-ми роковинами Великого терору – масових політичних репресій 1937–1938 років** : указ Президента України від 23 берез. 2017 р. № 75/2017 // Офіц. вісн. України. – 2017. – № 27. – Ст. 774. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/75/2017>.

18. **Про заходи щодо** дальшого вдосконалення системи патріотичного виховання молоді : розпорядж. Президента України від 29 черв. 2001 р. № 173/2001-рп // Уряд. кур'єр. – 2001. – 5 лип. (№ 117). – Текст розпорядження доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/173/2001-%D1%80%D0%BF>.

19. **Про заходи щодо** поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді : указ Президента України від 12 черв. 2015 р. № 334 // Офіц. вісн. Президента України. – 2015. – № 14. – Ст. 971. – Текст указу доступний також в інтернеті: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/334/2015>.

Про утворення Робочої групи з розроблення Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки.

20. **Про Концепцію допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді** : указ Президента України від 25 жовт. 2002 р. № 948/2002 // Офіц. вісн.

України. – 2002. – № 44. – Ст. 2002. – Концепція... додається. – Текст документа в ред. від 18 груд. 2014 р. доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/948/2002>.

Про схвалення Концепції допризовної підготовки і військово-патріотичного виховання молоді, що додається.

21. **Про Стратегію національно-патріотичного** виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки : указ Президента України від 13 жовт. 2015 р. № 580/2015 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 83. – Ст. 2749. – Стратегія... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>.

Постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України

22. **Про затвердження Державної цільової соціальної програми „Молодь України”** на 2016–2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Каб. Міністрів України від 18 лют. 2016 р. № 148 // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 21. – Ст. 828. – Програма... додається. – Текст документа в ред. від 31 берез. 2017 р. доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-п>.

Метою Програми є створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації української молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості.

23. **Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року** : постанова Каб. Міністрів України від 1 берез. 2017 р. № 115 // Офіц. вісн. України. – 2017. – № 22. – Ст. 621. – Програма... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/115-2017-%D0%BF>.

Серед цілей Програми – формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного іміджу держави у світовому співтоваристві.

24. **Про затвердження плану заходів** щодо національно-патріотичного виховання молоді на 2017 рік : розпорядж. Каб. Міністрів України від 30 листоп. 2016 р. № 898-р // Уряд. кур'єр. – 2016. – 9 грудня (№ 232). – План заходів... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/898-2016-%D1%80>.

25. **Про затвердження плану заходів** щодо підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді шляхом проведення на постійній основі тематичних екскурсій з відвідуванням об'єктів культурної спадщини : розпорядж. Каб. Міністрів України від 8 груд. 2009 р. № 1494-р // Уряд. кур'єр. – 2009. – 30 груд. (№ 244). – С. 15 ; Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2010. – № 1. – С. 6. ; Інформ. зб. для директора шк. та зав. дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 228–231. – План заходів... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1494-2009-%D1%80>.
26. **Про затвердження плану заходів** щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві : розпорядж. Каб. Міністрів України від 7 груд. 2016 р. № 954-р // Уряд. кур'єр. – 2016. – 29 груд. (№ 247). – План заходів... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/954-2016-%D1%80>.
27. **Про схвалення Концепції** Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року : розпорядж. Каб. Міністрів України від 9 груд. 2015 р. № 1320-р // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 102. – Ст. 3529. – Концепція... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1320-2015-%D1%80>.
28. **Про утворення Міжвідомчої комісії** з питань національно-патріотичного виховання : постанова Каб. Міністрів України від 22 лип. 2015 р. № 524 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 60. – Ст. 1978. – Положення про Міжвідомчу комісію... додається. – Текст документа в редакції від 05.10.2016 доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/524-2015-%D0%BF>.

Нормативно-правові акти центральних державних органів виконавчої влади

Міністерство освіти і науки України

29. **Про деякі питання підтримки** пластового (скаутського) руху в Україні [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України від 21 берез. 2016 р. № 294 // Шкільництво : [сайт]. – Електрон. дані. – [Б. м.] : Р. Moroz, 2017. – Додаток: Рекомендації щодо поетапного створення пластових центрів. – Режим доступу: http://morpd.at.ua/load/normativni_dokumenti/nakazi/pro_dejaki_pitannja_pidtrimki_plastovogo_skautskogo_rukhu_v_ukrajini/13-1-0-689, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.

30. **Про затвердження Концепції** національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах : наказ М-ва освіти і науки України від 16 черв. 2015 р. № 641 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 7. – С. 70–95 ; № 8. – С. 87–95. – Додатки: Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді; Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068->.
31. **Про затвердження Плану** заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді : наказ М-ва освіти і науки України від 27 жовт. 2014 р. № 1232 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 82–85. – Додаток: План заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді: с. 83–85. – Текст документа доступний також в інтернеті: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/.
32. **Про затвердження Положення** про Всеукраїнські спортивні ігри серед учнів професійно-технічних навчальних закладів України „Козацька наснага” : наказ М-ва освіти і науки України від 29 лют. 2016 р. № 194 // Офіц. вісн. України. – 2016. – № 45. – Ст. 1652. – Положення... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0721-16>.
- Основними завданнями Спортивних ігор є: виховання в учнів поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей Українського народу; створення умов для належного рівня підготовки учнів до військової служби, виховання патріотичних почуттів серед учнівської молоді, громадянської відповідальності; підтримання оптимального рівня фізичного розвитку та збільшення рухової активності учнів; формування стійких мотивацій до самостійних занять фізичною культурою і спортом.*
33. **Про затвердження Положення** про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру „Сокіл” („Джура”) : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 13 черв. 2012 р. № 687 // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 52. – Ст. 2099. – Положення... додається. – Текст документа в ред. від 30.05.2014 доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1094-12>.

34. **Про затвердження Рекомендацій** щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України [Електронний ресурс]: наказ М-ва освіти і науки України від 7 верес. 2000 р. № 439 // *Законы Украины : информ.-прав. портал.* – Електрон. дані. – [Б. м., б. р.]. – Рекомендації... додаються. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/documents/date_2c/pg_isgbs0.htm, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
35. **Про методичні рекомендації** з патріотичного виховання : лист М-ва освіти і науки України від 27 листоп. 2014 р. № 1/9-614 // *Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком.* – 2015. – № 3/4. – С. 86–94. – Додаток: Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році: с. 86–94. – Текст документа доступний також в інтернеті: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/.
36. **Про національно-патріотичне** виховання в системі освіти [Електронний ресурс]: наказ М-ва освіти і науки України від 16 лип. 2015 р. № 768 // *Освіта. ua : [портал].* – Електрон. дані. – [Київ]: Освіта.ua. Видавництво „Плеяди”, 2015. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/47457/, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
37. **Про організацію Всеукраїнської** дитячо-юнацької військово-патріотичної гри „Сокіл” („Джура”) в навчальних закладах : лист М-ва освіти і науки України від 7 лют. 2015 р. № 1/9-78 // *Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком.* – 2015. – № 5/6. – С. 73–91. – Додаток: Рекомендації з організації Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри „Сокіл” („Джура”) у загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах України: с. 74–91. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/59/196/patvich17/>.
38. **Про організацію національно-патріотичного** виховання у дошкільних навчальних закладах : лист М-ва освіти і науки України від 25 лип. 2016 р. №1/9-396 // *Вихователь-методист дошк. закл.* – 2016. – № 8. – С. 52–57. – Додаток: Інструктивно-методичні рекомендації „Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах”. – Текст документа доступний також в інтернеті: http://kyiv-oblosvita.gov.ua/images/banners/2016/07/1_9-396-16.pdf.
39. **Про Основні орієнтири** виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : наказ М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 31 жовт. 2011 р. № 1243 // *Інформ. зб. для директора шк. та зав. дит. садочком.* – 2015. –

№ 3/4. – С. 125–215. – Додаток: Основні орієнтири... – Текст документа доступний також в інтернеті: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/.

Про затвердження Основних орієнтирів виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України, метою яких є створення цілісної моделі виховної системи на основі громадянських та загальнолюдських цінностей як орієнтовної для проектування моделей виховних систем у загальноосвітніх навчальних закладах України.

40. **Про особливу відповідальність** педагогічних та науково-педагогічних працівників [за виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого культурного потенціалу народу]: лист М-ва освіти і науки України від 29 лип. 2014 р. № 1/9-382 // Практика упр. закл. освіти. – 2014. – № 8. – С. 79. – Текст листа доступний також в інтернеті: <http://osvita.ua/legislation/other/42289/>.
41. **Про перегляд підходів** з організації діяльності музеїв історичного профілю [Електронний ресурс]: лист М-ва освіти і науки України від 22 трав. 2015 р. № 1/9-255 // Міністерство освіти і науки України: офіц. веб-сайт. – Електрон. дані. – [Київ], 2012– . – Додаток: Методичні рекомендації щодо засад діяльності музеїв історичного профілю дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладів. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4015->, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
42. **Про проведення Всеукраїнського фізкультурно-патріотичного фестивалю** школярів України „Нащадки козацької слави”: наказ М-ва освіти і науки України від 25 берез. 2008 р. № 245 // Офіц. вісн. України. – 2008. – № 31. – Ст. 1015. – Положення про проведення Всеукраїнського фізкультурно-патріотичного фестивалю... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0312-08>.
- Метою щорічного фестивалю є формування здорового способу життя, підвищення соціальної активності і зміцнення здоров'я учнівської молоді, поліпшення національно-патріотичного виховання школярів 6–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів.*
43. **Про проведення дослідно-експериментальної роботи** на базі Сватівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів № 6 Сватівської районної ради Луганської області [Електронний ресурс]: наказ М-ва освіти і науки України від 18 трав.

2015 р. № 536 // Нормат.-прав. база / М-во освіти і науки України. – Електрон. дані. – [Київ], 2017. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2015-05-26/4012/nmo-536-1.pdf>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.

Про дослідно-експериментальну роботу за темою „Система національно-патріотичного виховання учнів в умовах східного регіону України”.

44. **Про проект Концепції** Загальнодержавної цільової соціальної програми патріотичного виховання громадян на 2013–2017 роки [Електронний ресурс] : рішення Колегії М-ва освіти і науки, молоді та спорту України від 31 трав. 2012 р. № 6/1-21 // Сайт методиста РМК Будник Таміли Михайлівни / Будник Таміла Михайлівна. – Електрон. дані. – [Новоархангельськ], 2014. – Режим доступу: <http://werwill-derkann.webnode.com.ua/news/r%D1%96shennya-koleg%D1%96i-mon-v%D1%96d-31-05-2012-%C2%ABpro-proekt-kontsepts%D1%96i-zagalnoderzhavnoi-ts%D1%96lovoi-sots%D1%96alnoi-programi-patr%D1%96otichnogo-vikhovannya-gromadyan-na-2013-2017-roki%C2%BB/>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
45. **Щодо відвідування музеїв** та навчально-тематичних екскурсій [з метою підвищення рівня патріотичного виховання учнівської та студентської молоді] [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 8 трав. 2015 р. № 1/9-235 // Національно-патріотичне виховання юного покоління / Департамент освіти і науки Київ. обл. держадмін. – Електрон. дані. – Київ, 2015. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
46. **Щодо протидії пропаганді сепаратизму та антиукраїнській ідеології в системі освіти** [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 24 черв. 2015 р. № 1/9-302 // Міністерство освіти і науки України : офіц. веб-сайт. – Електрон. дані. – [Київ], 2012– . – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4101->, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
47. **Щодо укомплектування кабінетів** предмета „Захист Вітчизни” в школах навчальною зброєю, муляжами зброї та боєприпасів, засобами індивідуального захисту (протигазу) [Електронний ресурс] : лист М-ва освіти і науки України від 12 верес. 2014 р. № 1/12-6406 // Освіта. ua : [портал]. – Електрон. дані. – [Київ] : Osvita.ua. Видавництво „Плеяди”, 2014. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/42802/, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.

48. **Копач С. О.** Національно-патріотичне виховання. Накази / Сергій Олександрович Копач, Ігор Іванович Стеценко ; [упоряд. Марія Кирилівна Голубенко]. – Київ : Ред. газ. з упр. освітою, 2014. – 125, [1] с. – (Бібліотека „Шкільного світу”).

Представлено чинну на 2014 р. нормативну базу Міністерства освіти і науки України щодо формування в учнів ціннісного ставлення до суспільства і держави з метою виховання в учнів громадянських якостей під час навчально-виховного процесу.

Міністерство молоді та спорту України

49. **Про затвердження Положення** про Центр патріотичного виховання :наказ М-ва молоді та спорту України від 23 жовт. 2013 р. № 720 // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 93. – Ст. 3454. – Положення... додається. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1941-13>.

Центр патріотичного виховання – позашкільний навчальний заклад, основним напрямом діяльності якого є формування гармонійно розвиненої особистості вихованців (учнів, слухачів); виховання почуття патріотизму, духовності, національної свідомості; забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості; організація оздоровлення та змістовного дозвілля молоді.

Міністерство культури України

50. **Положення про краєзнавчу роботу** бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України : наказ М-ва культури і мистецтв України від 11 черв. 1996 р. № 314 // Збірник нормативних документів із бібліотечної справи / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; [уклад. Л. П. Бондар]. – Луцьк, 2009. – С. 110–119. – Текст наказу доступний також в інтернеті: http://lib.if.ua/spec/n_kray.html.

Київська обласна державна адміністрація

51. **Про проведення обласної** пошукової акції учнівської молоді „Герої серед нас: сучасні захисники України” [Електронний ресурс] : наказ департаменту освіти і науки Київ. обл. держадмін. від 17 берез. 2016 р. № 88 // Нац.-патріот. виховання юного покоління / Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. дані. – Київ, [2016]. – Додатки: Інформаційно-методичні матеріали обласної пошукової акції „Герої серед нас: сучасні захисники України”, Картка історико-

краєзнавчого об'єкта, пов'язаного з історією Другої світової війни. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.

Наказ видано на виконання Указу Президента України від 13.10.15 № 580 „Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки”, у рамках обласного освітньо-виховного проекту з громадянсько-патріотичного виховання „Моя країна – Україна, Київщина – серце України” та з метою виховання у дітей та учнівської молоді патріотизму, шанування мужності та героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України. а також розвитку у школярів творчих інтересів до краєзнавства та науково-дослідницької роботи.

II. НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ: ТЕОРІЯ Й ПРАКТИКА

52. **Березівська Л.** Ідея національно-патріотичного виховання школярів у добу Української революції: за матеріалами журналу „Вільна українська школа” (1917–1920) / Лариса Березівська // Рідна шк. – 2016. – № 1. – С. 57–62. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://lib.iitta.gov.ua/106919/>.

53. **Бех І.** Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання / Іван Бех // Рідна шк. – 2015. – № 1/2. – С. 3–6. – Бібліогр.: 7 назв.

У статті запропоновано визначення дефініції „патріотизм” та його компонентну структуру. Сформульовано положення, на які має орієнтуватися процес виховання патріотизму.

54. **Бех І.** Проблема патріотизму в сучасному науковому осмисленні / Іван Бех // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2015. – № 4/5. – С. 6–12. – Бібліогр.: 7 назв.

55. **Бондаренко О. Ю.** Актуальні питання патріотичного виховання / Бондаренко О. Ю. // Історія та правознавство. Позакл. робота. – 2014. – № 3. – С. 5–9.

Про методи і форми патріотичного виховання в системі загальновиховного процесу.

56. **Бояринцев О.** Історія та освіта як поле взаємодії школи і громадських організацій у справі патріотичного виховання молоді / Олег Бояринцев // Вісн. Ін-ту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ : [б. в.], 2014. – Вип. 31. – С. 57–63. – Бібліогр.:

14 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vird_2014_31_13.pdf.

Аналізуються загальні підвалини взаємодії школи та громадських організацій у справі патріотичного виховання особистості. Розкрито завдання, що постають перед молодіжними громадськими організаціями спільно з школою, – спільне поширення історичної правди, формування в молоді інтересу до історичного минулого, розповсюдження науково обґрунтованого історичного знання в молодіжному середовищі, розвінчання історичних міфологем.

57. **Виховання національно свідомого, патріотичного зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України** : аналіт.-інформ. матеріали / [О. В. Бабак, І. Д. Бех, Т. Е. Василевська та ін.] ; Держ. ком. України у справах сім'ї та молоді, Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді. – Київ : [б. в.], 2003. – 191 с.
58. **Відеоролики [патріотичного спрямування]** [Відеозапис] // Нац.-патріот. виховання юного покоління / Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
59. **Воропай Є. М.** Формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу в діяльності шкільної бібліотеки / Є. М. Воропай // Шк. б-ка плюс. – 2008. – Листоп. (№ 21/22). – С. 23–25. – Бібліогр.: с. 25.
60. **Гавлітіна Т. М.** Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Гавлітіна Тетяна Миколаївна ; [наук. кер. Т. Д. Дем'янюк] ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Київ : [б. в.], 2007. – 20 с.
61. **Ганноченко Н.** Шкільна бібліотека – осередок громадянсько-патріотичного виховання дітей : [досвід роботи б-ки загальноосвіт. шк. I–III ст. № 7 Смілян. міс. ради Черкас. обл.] / Неля Ганноченко // Шк. б-ка плюс. – 2016. – Трав. (№ 9/10). – С. 14–22. – Бібліогр.: с. 22.
62. **Гаркуша В. В.** Бібліотечне краєзнавство в системі роботи шкільних бібліотек / В. В. Гаркуша // Шк. бібліотекар. – 2014. – № 9 (верес.). – С. 2–6.
63. **Гарнійчук В. М.** Досвід провідних країн світу щодо виховання патріотизму підростаючого покоління / В. М. Гарнійчук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 19, кн. 1. – С. 138–150. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст

статті доступний також в інтернеті:

[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19(1)_15).

Проаналізовано досвід виховання патріотизму підростаючого покоління в Федеративній Республіці Німеччина, Ізраїлі та Японії. Визначено зміст, основні форми та методи патріотичного виховання у цих країнах, де виховання патріота-воїна-громадянина є питанням загальнодержавного масштабу.

64. **Гарнійчук В. М.** Основні тенденції та сутність патріотизму старших підлітків в сучасних умовах / В. М. Гарнійчук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2013. – Вип. 17, кн. 1. – С. 174–182. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17(1)_21).

65. **Гарнійчук В. М.** Сформованість патріотизму старших підлітків на етапі становлення української держави: компоненти, критерії та показники / В. М. Гарнійчук // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Кіровоград, 2014. – Вип. 18, кн. 1. – С. 123–132. – Бібліогр.: 5 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tmpvd_2014_18\(1\)_16.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tmpvd_2014_18(1)_16.pdf).

Висвітлено інтегративні компоненти патріотизму старших підлітків, визначені через ціннісні ставлення: до Батьківщини, до народу та до себе як громадянина-патріота незалежної України. Виокремлено три критерії вихованості патріотизму старших підлітків: емоційно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний.

66. **Гирба А. В.** Класна робота як пріоритетний напрямок діяльності педагогічного колективу та шкільного бібліотекаря (з досвіду роботи Губівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ступенів імені Дем'яна Бедного) / А. В. Гирба // Пед. вісн. – Кіровоград, 2014. – № 1/2. – С. 123–126.
67. **Годецька Т. І.** Проблеми національно-патріотичного виховання у засобах масової інформації / Тетяна Годецька // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2015. – № 4/5. – С. 81–84. – Бібліогр.: 13 назв.

В інформаційно-аналітичному огляді актуалізовано проблеми національно-патріотичного виховання молоді.

68. **Горова Є.** Співпраця бібліотеки з владними, громадськими організаціями, релігійними конфесіями з питань краєзнавства. Формування громадської позиції і духовності підростаючого покоління / Єва Горова // Світ дит. б-к. – 2007. – № 4. –

С. 17–18. – Текст статті доступний також в інтернеті:
<http://www.chl.kiev.ua/img3656/10.pdf>.

69. **Гудимова Н.** Краєзнавча діяльність бібліотеки: історія і сьогодення / Н. Гудимова, І. Цурина // Шк. б-ка. – 2010. – № 7. – С. 49–53.
70. **Дубенчук Л. Г.** Краєзнавство як дійовий засіб патріотичного виховання молоді [засобами бібліотеки] [Електронний ресурс] / Л. Г. Дубенчук // Ресурси бібліотеки / Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олесья Гончара. – Електронні дані. – Херсон, 2004– . – Режим доступу: http://lib.kherson.ua/kr_rob-2.htm, вільний. – Назва з екрана (дата звернення: 12.05.17).
71. **Дубина М. І.** Виховання патріотизму в учнів та студентської молоді / М. І. Дубина, Ю. Д. Руденко ; Акад. наук вищ. освіти України. – Київ : Експрес-Поліграф, 2010. – 403 с. – Бібліогр.: с. 397–402.
72. **Дяченко Н. І.** Виховання громадянина-патріота у практиці роботи шкільних бібліотекарів Кіровоградщини / Н. І. Дяченко // Шк. б-ка плюс. – 2015. – Квіт. (№ 7/8). – С. 16–19. – Бібліогр.: с. 19.
73. **Єрмакова В. В.** Бібліотечне краєзнавство – частина виховання національної самосвідомості учнів / В. В. Єрмакова // Шк. б-ка. – 2009. – № 2. – С. 75.
74. **З Україною в серці** : дитяча поезія / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Хемчян І. І., Біла Л. О., Рубан А. І.]. – Київ : Фенікс, 2016. – 255, [1] с. : іл.
- У жовтні 2015 р. Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України спільно з Інститутом модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України проведено Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек „Виховуємо громадянина – патріота України”. У рамках заходу відбувся конкурс патріотичних віршів учнів. Твори переможців увійшли до збірника „З Україною в серці”. У виданні також використані роботи учасників конкурсу патріотичного малюнку.*
75. **Зайко Н.** Майбутнє України будуємо разом! / Наталія Зайко // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2017. – № 2. – С. 25–27.
- У статті висвітлено досвід роботи Хмельницької обласної бібліотеки для дітей імені Т. Г. Шевченка щодо формування патріотичної свідомості юних читачів у партнерстві з патріотично-правовим рухом „ХОМА”.*
76. **Захарова Р. І.** Національно-патріотичне виховання в роботі шкільної бібліотеки / Р. І. Захарова // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 9 (верес.). – С. 12–14.

77. **Зуб Л. Д.** Використання краєзнавчого потенціалу в роботі шкільного бібліотекаря / Л. Д. Зуб // Шк. б-ка. – 2010. – № 2. – С. 53–56.
78. **Зубцова Ю. Є.** Формування патріотичних якостей молодших школярів у взаємодії школи та сім'ї: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Зубцова Юлія Євгенівна ; Запоріж. нац. ун-т. – Київ, 2012. – 19 с. – Бібліогр.: с. 15–17.
79. **Інтернет-проект** „Ми – патріоти Черкащини” [Мультимедіа] // Ліга старшокласників Черкас. обл. – Електронні дані. – [Черкаси, б. р.]. – Режим доступу: <http://liga.ed-sp.net/>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
80. **Калабська В. С.** Формування патріотизму в учнів початкових класів засобами українського фольклору (друга половина XIX – перша чверть XX століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Калабська Віра Степанівна ; Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. – Київ, 2013. – 20 с.
81. **Киричок В. А.** Сучасні тенденції патріотичного виховання молодших школярів / В. А. Киричок // Пед. вісн. – 2010. – № 1. – С. 21–23.
82. **Кирій С. В.** Інформаційне забезпечення реалізації концепції національно-патріотичного виховання через комплексні бібліотечні заходи / С. В. Кирій // Українські педагоги про національно-патріотичне виховання: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / Нац. акад. пед. наук України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ, 2016. – С. 44–45. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/08/ЗБІРНИК-ОСТАТОЧНИЙ.pdf>.
83. **Коваль Г. В.** Формування патріотизму – важливий чинник соціалізації молоді України на сучасному етапі політичного процесу: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Ганна Володимирівна Коваль; Миколаїв. держ. гуманіт. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв, 2007. – 16 с.
84. **Ковальська О.** Про інноваційні соціальні технології національно-патріотичного виховання школярів / Оксана Ковальська // Директор шк., ліцею, гімназії. – 2015. – № 4/5. – С. 44–50. – Бібліогр.: 9 назв.
85. **Когут В. О.** Шкільна бібліотека як осередок краєзнавчого та екологічного виховання / В. О. Когут // Шк. б-ка плюс. – 2008. – Листоп. (№ 21/22). – С. 26–28. – Бібліогр.: с. 28.
86. **Когут В. О.** Щоб не замулювались джерела пам'яті: шкільна бібліотека як осередок краєзнавчого та екологічного виховання / В. О. Когут // Пед. вісн. – Кіровоград, 2014. – № 1/2. – С. 127–129.

87. **Козенко О.** Надії майбутнього : [програма патріот. виховання] / О. Козенко, Т. Чекіна // Позашкілля. – 2009. – Лют. (№ 2). – С. 48–50.
88. **Коркішко О. Г.** Виховання патріотизму молодших школярів у позаурочній виховній роботі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Коркішко Олена Геннадіївна ; Слов'ян. держ. пед. ун-т. – Луганськ, 2004. – 20 с.
89. **Корчака Т. А.** Бібліотечне краєзнавство в роботі з дітьми / Т. А. Корчака // Шк. б-ка плюс. – 2016. – Серп. (№ 15/16). – С. 2–7.
- Представлено досвід роботи бібліотеки Канівської ЗОШ І–ІІІ ст. № 1.*
90. **Кравченко С. Ф.** Краєзнавча робота шкільної бібліотеки / С. Ф. Кравченко // Шк. бібліотекар. – 2012. – № 4 (квіт.). – С. 2–7. – Бібліогр.: 16 назв. – Дод.: бібл. урок „Ми – громадяни своєї Батьківщини”; вікторина „Люби і знай свій рідний край”.
91. **Кузнецова М. М.** Системне формування краєзнавчих електронних ресурсів бібліотек як складової соціально-комунікаційного простору регіону : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Кузнецова Марина Миколаївна ; Харків. держ. акад. культури. – Харків, 2011. – 21 с. – Бібліогр.: с. 16–19 (25 назв).
92. **Кумейко О. В.** Роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості в процесі позакласної роботи / О. В. Кумейко // Шк. б-ка. – 2006. – № 1. – С. 77–79.
93. **Кучинська І. О.** Громадянське виховання в Україні: минулий досвід та сучасні потреби : навч. посіб. / Кучинська І. О. ; М-во освіти і науки України, Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. Івана Огієнка. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2015. – 112 с.
94. **Кушнарєнко Н. М.** Бібліотечне краєзнавство : підручник / Н. М. Кушнарєнко. – Київ : Знання, 2007. – 502 с. – (Серія „Вища освіта ХХІ століття”).
95. **Лепілка О.** Бібліотечне краєзнавство: бережемо традиції, живемо сучасним і творимо майбутнє / Ольга Лепілка // Світ дит. б-к. – 2007. – № 4. – С. 23–24. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://www.chl.kiev.ua/img3656/15.pdf>.
96. **Лепілка О.** Гармонізація міжетнічних відносин та виховання толерантності серед читачів-дітей : [з досвіду роботи обл. б-ки для дітей Житомир. облради] / Ольга Лепілка // Світ дит. б-к. – 2012. – № 4/5. – С. 40–42. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://www.chl.kiev.ua/svit_pdf/SDB-2012-4-5.pdf.
97. **Литовченко О. В.** Роль позашкільних навчальних закладів у формуванні світогляду та ціннісних орієнтацій учнів / О. В. Литовченко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 19, кн. 1. – С. 330–340. – Бібліогр.:

б назв. – Текст статті доступний також в інтернеті:
[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19\(1\)_33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19(1)_33).

У статті актуалізовано роль позашкільної освіти як інституту виховання, сучасний зміст якого має бути спрямований на становлення світогляду, виховання патріотичних почуттів, громадянських якостей особистості. Наведено конкретні приклади діяльності позашкільних закладів України, мета яких полягає у вирішенні найактуальніших виховних завдань у складних умовах розвитку країни.

98. **Лісова Л.** Бібліотека і книга в процесі духовного становлення громадянина : [патріот. виховання] / Лариса Лісова // Світ дит. б-к. – 2006. – № 4. – С. 45–46. – Текст статті доступний також в інтернеті:
<http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=3795>.

99. **Лобзова В.** Обласна патріотична акція Херсонщини „Герої ХХІ століття”: шануємо живих, пам’ятаємо про полеглих / В. Лобзова // Бібл. планета. – 2017. – № 2. – С. 24–25.

Херсонська обласна бібліотека для юнацтва ім. Бориса Лавренюва за підтримки управління культури та управління освіти і науки облдержадміністрації організувала та провела впродовж лютого – жовтня 2016 р. обласну патріотичну акцію „Герої ХХІ століття” .

У статті детально висвітлено події, які відбулися у ході акції та представлено її результати, а саме: активізація діяльності бібліотек та навчальних закладів регіону, спрямованої на патріотичне виховання молодих людей; вшанування пам’яті загиблих героїв; привернення уваги громади до проблем і потреб воїнів, що були в зоні АТО.

100. **Манжула Т.** Бібліотечне краєзнавство у системі формування духовності користувачів та збереження культурної спадщини краю / Таїсія Манжула // Світ дит. б-к. – 2007. – № 4. – С. 27–29. – Текст статті доступний також в інтернеті:
<http://www.chl.kiev.ua/img3656/18.pdf>.

101. **Михайлова О. В.** До питання про сучасну регламентацію краєзнавчої бібліотечної діяльності / О. В. Михайлова // Державна історична бібліотека України: історія, сучасність, майбутнє : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., приуроч. до 70-річчя заснування Держ. іст. б-ки України, 24–25 верес. 2009 р. / Нац. іст. б-ка України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Укр. центр культур. досліджень. – Київ : Арістей, 2009. – С. 126–129.

102. **Михайлова О.** Краєзнавчі веб-ресурси регіональних бібліотек на сайті Національної історичної бібліотеки України / Ольга Михайлова, Інна Чеховська

// Бібл. вісн. – 2013. – № 6. – С. 16–20. – Бібліогр.: 12 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2013_6_6.

Публікація знайомить з розробленим фахівцями відділу історичного краєзнавства Національної історичної бібліотеки України путівником краєзнавчими веб-ресурсами регіональних бібліотек – першою спробою в Україні забезпечити централізований доступ до краєзнавчого контенту на бібліотечних сайтах.

103. **Мозгова Л.** Інновації у формуванні краєзнавчих ресурсів для дітей / Лариса Мозгова // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2016. – № 4. – С. 36–39.

Представлено досвід краєзнавчого напрямку діяльності Житомирської обласної бібліотеки для дітей з використанням інноваційних методик та мультимедійних технологій.

104. **Мотика С. М.** До проблеми патріотичного виховання учнівської молоді в умовах військового ліцею / С. М. Мотика // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 19, кн. 2. – С. 25–38. – Бібліогр.: 17 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19\(2\)_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2015_19(2)_5).

105. **Національно-патріотичне виховання** дітей та молоді у сучасному освітньому просторі України на засадах етнопедagogіки : матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конференції, 20 жовт. – 20 листоп. 2015 р. / Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; [упоряд.: Шелемей Л. Я. та ін.]. – Івано-Франківськ : [Місто НВ, 2016]. – 285 с. – Текст видання доступний також в інтернеті: http://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Матеріали_Інтернет-конференції_ІФОППО.pdf.

106. **Низовий М. А.** „Бібліотечне краєзнавство” – так що ж це таке? / М. А. Низовий // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія – 2010. – № 1. – С. 46–56. – Бібліогр.: 20 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2010_1_9.

107. **Опарієнко І. А.** Шкільна бібліотека – центр краєзнавчої інформації / Опарієнко І. А. // Шк. б-ка плюс. – 2010. – Берез. (№ 5). – С. 4–9.

108. **Охріменко Н. М.** Шкільна бібліотека – інформаційний осередок у формуванні національної гідності школярів / Наталя Миколаївна Охріменко // Джерело пед. інновацій : інформ. технології в б-ці загальноосвіт. навч. закл. – 2015. – Вип. 1 (9). – С. 103–109. – Бібліогр.: 13 назв.

109. **Пасацька С.** Національно-патріотичне виховання ліцеїстів засобами позакласної роботи / Світлана Пасацька // Рідна шк. – 2015. – № 3. – С. 38–40. – Бібліогр.: 5 назв.
У статті наголошено на важливості проведення позакласних заходів: учнівських конференцій, дослідницьких проектів, волонтерських акцій, виставок.
110. **Пастушенко Н.** Національно-патріотичне виховання в сучасній школі: міф чи реальність / Наталія Пастушенко // 10 років школи громадянства : зб. матеріалів до 10-ліття Пед. т-ва ім. Григорія Ващенка / Всеукр. пед. т-во ім. Григорія Ващенка ; [упоряд.: Оксана Гентош, Ірина Кравчук, Степан Стельмащук]. – Львів : Кольорове небо, 2005. – С. 71–77.
111. **„Патріотичне виховання дітей в сучасних умовах”** : (інформ. матеріали з досвіду роботи б-к, що обслуговують дітей Миколаїв. обл. / Миколаїв. обл. б-ка для дітей ім. В. О. Лягіна ; [матеріал підготувала З. М. Руцак]. – Миколаїв, 2016. – 24 с. – Текст видання доступний також в інтернеті: <http://aginlib.org.ua/method/patriot.pdf>.
112. **„Патріотичне виховання у бібліотеці: традиції минулого і сучасного досвіду”** : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. директорів обл. б-к для дітей, 28–30 жовт. 2015 / Нац. б-ка України для дітей, Полтав. обл. б-ка для дітей ім. Панаса Мирного. – Полтава : [б. в.], 2015. – 223 с. – Текст видання доступний також в інтернеті: <http://www.chl.kiev.ua/metodu/Матеріали конференції.pdf>.
113. **Петегирич О.** Системний підхід до національно-патріотичного виховання у школі [Електронний ресурс] / Петегирич Оксана Михайлівна // Освіта. ua : [портал]. – Електрон. дані. – [Київ] : Osvita.ua. Видавництво „Плеяди”, 2015. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/46188/, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
У статті обґрунтовано актуальність проблеми національно-патріотичного виховання в школі й визначено основні суперечності цього процесу. Розкрито сутність системного підходу та його основні вимоги, визначено та характеризовано складники системи національно-патріотичного виховання.
114. **Петронговський Р. Р.** Теорія і практика формування патріотизму старшокласників : [монографія] / Роман Рафаїлович Петронговський ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : [Полісся], 2003. – 231 с. – Текст монографії доступний також в інтернеті: <http://eprints.zu.edu.ua/13163/1/книга.pdf>.
115. **Петронговський Р. Р.** Формування патріотизму старшокласників у позанавчальній виховній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07

/Петронговський Роман Рафаїлович; Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ, 2002. – 19 с.

116. **Пісні про Україну** [Звукозапис] // „3 Україною в серці”: зб. метод. матеріалів / Черкас. обл. ін.-т післядиплом. освіти пед. працівників Черкас. обл. ради. – Електрон. дані. – Черкаси, [б. р.]. – Режим доступу: <http://oipoppp.ed-sp.net/node/17900>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
117. **Полякова О. П.** Упровадження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді у виховний процес гімназії / О. П. Полякова // Вихов. робота в шк. – 2017. – № 1. – С. 2–8.
118. **Просіна О. В.** Специфіка патріотичного виховання учнів в умовах східного пограниччя України / О. В. Просіна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. / Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ, 2016. – Вип. 20, кн. 2. – С. 151–163. – Бібліогр.: 10 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20\(2\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2016_20(2)_16).

У статті розглянуто специфіку патріотичного виховання учнів в умовах воєнного конфлікту на Сході країни. Розкрито сутність поняття пограниччя, дано тлумачення поняття „кордон” та представлено аналіз результатів опитування з приводу сприйняття „кордону” та сформованого „почуття кордону”; визначено особливості національно-патріотичного виховання в умовах пограниччя, з’ясовано негативні стереотипи, які панують у східному регіоні України; запропоновано шляхи подолання цих стереотипів.

119. **Путенко В. І.** Краєзнавство як джерело громадянського, естетичного та творчого розвитку дитини в системі роботи шкільної бібліотеки / В. І. Путенко // Шк. б-ка плюс. – 2008. – Листоп. (№ 21/22). – С. 29–31. – Бібліогр.: с. 31.
120. **Рабаданова Л.** Бібліометричний аналіз наукових публікацій у галузі національно-патріотичного виховання в загальнодержавній реферативній базі даних „Україніка наукова” (1998–2015 рр.) / Людмила Рабаданова // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 2. – С. 10–13. – Бібліогр.: 7 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2016_2_4.

Здійснено статистичний розподіл відображених монографій і дисертаційних досліджень за спеціальностями і науковими установами. Виявлено інформацію щодо найбільш досліджених аспектів означеної проблематики та питань, які потребують додаткового поглибленого аналізу.

121. **Радзивіл А. П.** Роль шкільної бібліотеки у формуванні національної свідомості / А. П. Радзивіл // Шк. б-ка. – 2007. – № 9. – С. 65–66.
122. **Рубан А. І.** Українська дитяча книжка др. пол. XIX – поч. XX ст.: внесок у розвиток національної свідомості особистості / Алла Рубан // Шк. б-ка плюс. – 2017. – Трав. (№ 9/10). – С. 6–11. – Бібліогр.: с. 11.
123. **Ружанська Т. В.** Використання потенціалу історико-культурної спадщини рідного краю у вихованні патріотичних почуттів учнівської молоді (з досвіду роботи провідного бібліотекаря Помічнлянської ЗШ I–III ст. № 3 Добровеличківського району та районної творчої групи шкільних бібліотекарів) / Т. В. Ружанська // Пед. вісн. – Кіровоград, 2014. – № 1/2. – С. 105–109. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://koippo414.at.ua/ld/0/97...pdf>.
- Висвітлено співпрацю шкільного історико-краєзнавчого музею та шкільної бібліотеки щодо створення бібліографічного посібника „Мій рідний край – у центрі України. Історія. краєзнавство”*
124. **Савченко Л. Л.** Теоретичні засади патріотичного виховання особистості / Савченко Л. Л. // Наук. зап. кафедри педагогіки : зб. наук. пр. / Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, Харків. гуманітар.-пед. акад. – Харків, 2014. – Вип. 37. – С. 281–291. – Бібліогр.: 14 назв. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzkr_2014_37_36.pdf.
- Проаналізовано основні визначення понять „патріотизм”, „патріотичне виховання”, схарактеризовано принципи патріотичного виховання. Визначено чинники, які впливають на формування почуття патріотизму.*
125. **Сластіна В. О.** „Виховуємо громадянина – патріота України”: (підсумки місячника шк. б-к [в Криворіз. ЗОШ № 102]) / Валентина Олексіївна Сластіна // Шк. бібліотекар. – 2015. – № 12 (груд.). – С. 7–11.
126. **Срибна В. Л.** Формування громадянської та національної самосвідомості особистості в поліетнічному освітньому середовищі / В. Л. Срибна // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 10 (жовт.). – С. 8–13.
- У статті представлено досвід роботи бібліотеки Куп'янської ЗОШ I–III ст. № 11 з формування громадянської та національної самосвідомості учнів у поліетнічному освітньому середовищі та подано бібліотечний урок-презентацію „Іншомовна, але українська література”, присвячений письменникам, чий життя і творчість тим чи іншим чином були пов'язані з Україною.*

127. **Стрілько В.** Українське національно-патріотичне виховання в нормативно-правових актах України / Валентина Стрілько // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2014. – № 3. – С. 153–165. – Бібліогр.: 11 назв.
- Проаналізовано законодавчу базу України в питанні українського національно-патріотичного виховання, визначено позитивні і негативні риси.*
128. **Суржанська О. В.** Ведення краєзнавчого довідково-бібліографічного апарату / О. В. Суржанська // Шк. бібліотекар. – 2011. – № 2 (лют.). – С. 6–11. – Бібліогр.: 7 назв.
129. **Сухаревська І.** Національно-патріотичне виховання на засадах козацької педагогіки в загальноосвітніх закладах: (із досвіду роботи Кудряшів. загальноосвіт. шк. I–II ст. Кремін. райради Луган. обл.) / Інна Сухаревська // Нова пед. думка. – 2016. – № 2. – С. 154–157.
130. **Тесленко С.** Сутність понятійного апарату національно-патріотичного виховання дітей / Світлана Тесленко // Наук. вісн. Миколаїв. нац. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського: зб. наук. пр. Пед. науки / Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. – Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2016. – № 2 (53), трав. 2016. – С. 186–190. – Бібліогр.: с. 189 (16 назв). – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_2_38.
131. **Тогобицька Л.** Виховання інформаційної культури засобами краєзнавства / Лілія Тогобицька // Світ дит. б-к. – 2012. – № 4/5. – С. 53–55. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://www.chl.kiev.ua/svit_pdf/SDB-2012-4-5.pdf.
132. **Україна. Моя країна:** [для дітей серед. шк. віку] / Т. І. Лагунова, Д. Ю. Корольков [та ін.]; [ред. Т. С. Жабська]. – 2-ге вид., перероб. та допов. – Харків: Клуб сімейн. дозвілля, 2010. – 207 с. – Бібліогр.: с. 207.
- У книзі висвітлено історію України від періоду кам'яного віку до сьогодення. Подано цікаві відомості про регіони України, їхню культуру, традиції, пам'ятки історії та архітектури.*
133. **Україна у Другій світовій війні** [Електронний ресурс]: до 70-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні / Укр. ін-т нац. пам'яті // Електронні видання / Укр. ін-т нац. пам'яті. – Електрон. текст. дані. – Київ, 2015. – 28 с.: іл. – Режим доступу: http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/ukraine_ww_ii_ukr.pdf, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

Українці в Другій світовій війні. Факти, цифри, особи. Складна картина світового протистояння на нашій землі та українці на всіх фронтах глобального конфлікту.

134. **Українські педагоги про національно-патріотичне виховання** : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / Нац. акад. пед. наук України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка ; [редкол.: Березівська Л. Д., Зозуля С. М., Філімонова Т. В. ; літ. ред. Редько-Шпак Л. В. ; рецензенти: Сухомлинська О. В., Коляда Н. М.]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. – 60 с. – Текст збірника доступний також в інтернеті: <http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/08/ЗБІРНИК-ОСТАТОЧНИЙ.pdf>.
135. **Фарафанова Н.** З досвіду краєзнавчої роботи бібліотеки ЗОШ № 10 [м. Броварів] / Н. Фарафанова // Шк. б-ка. – 2003. – № 8. – С. 51–83.
136. **Філімонова Т. В.** Національно-патріотичне виховання особистості як педагогічна проблема / Філімонова Т. В. // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Херсон. держ. ун-т. – Херсон : Гельветика, 2016. – Вип. 69, т. 3. – С. 138–142. – Бібліогр.: с. 142 (13 назв).
137. **Філяєва Н. В.** Метод проектів як засіб виховання національно-патріотичної свідомості читачів бібліотеки / Н. В. Філяєва // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 2 (лют.). – С. 2–7. – Бібліогр.: 7 назв.
138. **Хемчян І. І.** Виховання в учнів громадянськості – важливий аспект роботи шкільної бібліотеки / Ірина Іванівна Хемчян // Шк. б-ка плюс. – 2007. – Груд. (№ 23). – С. 4–7.
139. **Хемчян І. І.** Всеукраїнський вебінар „Виховуємо громадянина – патріота України” / Ірина Іванівна Хемчян // Шк. б-ка плюс. – 2016. – Січ. (№ 1/2). – С. 4. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://old.dnpb.gov.ua/id/2953/>.
Про Всеукраїнський вебінар „Виховуємо громадянина – патріота України”, проведений 26 листопада 2015 р. Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського та Інститутом модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України за підтримки „Microsoft Україна”.
140. **Хемчян І. І.** Всеукраїнський форум „Місія бібліотек навчальних закладів у національно-патріотичному вихованні дітей та молоді” / Ірина Іванівна Хемчян // Шк. б-ка плюс. – 2017. – Січ. (№ 1/2). – С. 8–10. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://dnpb.gov.ua/ua/наукові-заходи/конференції/всеукраїнський-форум-місія-бібліот/>.

Про захід, проведений 18 листопада 2016 р. Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського за сприяння МОН України та НАПН України.

141. **Хемчян І. І.** Формування патріотизму як основа виховної роботи шкільної бібліотеки / Ірина Іванівна Хемчян // Шк. б-ка плюс. – 2016. – Листоп. (№ 21/22). – С. 2–6.
142. **Хемчян І. І.** Шкільна бібліотека в системі громадянсько-патріотичного виховання учнівської молоді / І. І.Хемчян // Українські педагоги про національно-патріотичне виховання : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. семінару / Нац. акад. пед. наук України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. – С. 42–44. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/08/ЗБІРНИК-ОСТАТОЧНИЙ.pdf>.
143. **Чачко А.** Роль бібліотеки у вихованні громадянської свідомості молоді та формуванні громадянської культури суспільства / А. Чачко, С. Чачко // Вісн. Кн. палати. – 2005. – № 7. – С. 10–11.
144. **Чіка В.** Роль і місце обласної бібліотеки у формуванні національної свідомості дітей і підлітків та збереження культурної спадщини краю / Валентина Чіка // Світ дит. б-к. – 2007. – № 4. – С. 11–12. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://www.chl.kiev.ua/img3656/5.pdf>.
145. **Чобітько Л.** Література, культура, мистецтво рідного краю – засоби патріотичного виховання, формування творчих здібностей дітей : [досвід роботи Полтав. обл. б-ки для дітей ім. П. Мирного] / Леонід Чобітько // Світ дит. б-к. – 2007. – № 4. – С. 31–33. – Текст статті доступний також в інтернеті: <http://www.chl.kiev.ua/img3656/20.pdf>.
146. **Чорна І. В.** Роль бібліотеки у розвитку національної свідомості учнів / І. В. Чорна // Шк. б-ка. – 2015. – № 8. – С. 17–19.
147. **Чорна І. В.** Формування національної свідомості учнів засобами бібліотечної роботи / І. В. Чорна // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 5 (трав.). – С. 10–13.
148. **Чорна К.** Навчасмо любити Україну : концептуально-програмні засади патріотичного виховання зростаючої особистості в умовах модернізаційних суспільних змін / Катерина Чорна // Освіта. – 2011. – 17–24 серп. (№ 33/34). – С. 2–3.

149. **Чорна К.** Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності / К. Чорна // Школа. – 2012. – № 2. – С. 68–74.
У статті розглянуто методу формувального етапу експерименту з проблеми „Патріотичне виховання старшокласників у позаурочній діяльності”.
150. **Чорновол О.** Краєзнавча робота шкільної бібліотеки / О. Чорновол // Шк. б-ка. – 2003. – № 8. – С. 38–39.
151. **Шаврова Л. В.** Краєзнавство – пріоритетний напрямок діяльності шкільних бібліотек / Л. В. Шаврова // Шк. бібліотекар. – 2011. – № 3 (берез.). – С. 13–15. – Бібліогр.: 9 назв.
152. **Шевченко О.** „Плакаємо патріотів” / Оксана Шевченко // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2016. – № 1. – С. 29–31.
Висвітлено досвід Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки щодо проведення цільової програми „Плакаємо патріотів” для забезпечення інформаційної підтримки організації роботи вчителів із питань національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
153. **Шматоваленко А. В.** Модель довідково-бібліографічного забезпечення популяризації краєзнавчої літератури в шкільній бібліотеці / А. В. Шматоваленко // Наша шк. – 2009. – № 1. – С. 55–57. – Бібліогр.: 7 назв.
154. **Шовкошитний В. Ф.** Національно-патріотичне виховання в контексті українського державотворення : зб. наук. ст. (2004 – трав. 2005 р.) / Володимир Шовкошитний. – [Васильків : Колофон, 2005]. – 166 с. – Бібліогр.: с. 153–164.
У збірнику статей відомого політичного і громадського діяча, поета, письменника, доктора філософії в галузі політології В. Ф. Шовкошитного висвітлюються актуальні проблеми національно-патріотичного виховання молоді, необхідність народження нової національної еліти для процесів українського державотворення. В історичному контексті подано глибокий аналіз розвитку національного виховання в Україні, його сучасний стан і перспективи. Автором представлено власне бачення національної ідеї, національної еліти, основних засад творення Української держави.
155. **Якубовський В.** Інформаційне забезпечення національно-патріотичного виховання через комплексні бібліотечні заходи / Віталій Якубовський // Вісн. Кн. палати. – 2016. – № 6. – С. 22–25. – Текст статті доступний також в інтернеті: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2016_6_8.
Висвітлено досвід Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В. О. Сухомлинського з проведення комплексних бібліотечних заходів, які

впливають на розвиток і популяризацію національно-патріотичного виховання громадянина України, його інформаційного забезпечення.

156. **Яців Я. М.** Національно-патріотичне виховання учнівської молоді у позаурочний час на західноукраїнських землях (1919–1939 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Яців Ярослав Миколайович ; Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Івано-Франківськ, 2005. – 20 с.

ІІІ. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

3.1. Методичні рекомендації для проведення заходів із національно-патріотичного виховання

157. **Артисюк І.** Україна – наша Батьківщина : проект-велетень : 4 кл. / Ірина Артисюк // Почат. освіта. – 2011. – Лип. (№ 27). – С. 24–26.

Мета проекту: виховувати інтерес до історії рідного краю, його традицій та звичаїв; прищеплювати почуття гордості за свою Батьківщину, патріотизм; сприяти усвідомленню дітьми рівноправності України серед інших країн світу.

158. **Берека В. Є.** Виховна діяльність класного керівника: соціально-методологічний концепт : навч.-метод. посіб. / Берека В. Є., Іова В. Ю. ; Хмельниц. обл. ін.-т післядиплом. пед. освіти. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2016. – 211 с.

У посібнику розкриваються соціально-педагогічні умови особистісного розвитку та виховання учнів, окреслюються технологічні складові компетентної діяльності класного керівника. Вміщено програму спецкурсу для класних керівників у системі післядипломної освіти, методичний кейс, модульну добірку інформаційно-ресурсних матеріалів з питань реалізації завдань патріотичного та правового виховання.

159. **Бібліотеки і національно-патріотичне виховання [Електронний ресурс] :** метод. поради / Упр. культури, національностей та релігій Київ. облдержадмін., Київ. обл. б-ка для дітей ; [матеріал підгот. Л. В. Смиловська ; ред.-упоряд. Л. П. Соляник ; бібліогр. та техн. упоряд. О. М. Литвин ; комп'ют. набір та макетування К. М. Зніщенко ; наук. ред. та відп. за вип. М. П. Зніщенко]. – Електрон. текст. дані. – Київ : [КОБДД], 2016. – 16 с. – (25-річчю Незалежності України присвячується). – Режим доступу:

<http://ru.calameo.com/books/003018253cf59af0235b2>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.

160. **Виховання громадянина, патріота, гуманіста** : наук.-метод. посіб. / [Чорна Катерина Іванівна ; упоряд. та відп. за вип. Пилипенко О. І. ; ред. Несин Н. Г.] ; Ін-т проблем виховання Акад. пед. наук України. – Київ : [б. в.], 2004. – 95, [1] с.

161. **Виховання культури гідності** дітей та учнівської молоді в позаурочній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів : метод. посіб. / [Чорна К. І., Шкільна І. М., Киричок В. А., Маруніна Г. Г. та ін. ; під заг. ред. Чорної К. І.] ; НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Кіровоград : [Імекс-ЛТД], 2014. – 259 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: http://lib.iitta.gov.ua/8825/1/2453_Chorna.pdf.

У методичному посібнику розкрито зміст, сучасні форми та методи виховання культури гідності (особистої, людської та національної) дітей старшого дошкільного віку, молодших школярів, старших та молодших підлітків, старшокласників у позаурочній діяльності на засадах гуманістичної моралі та підготовки вчителів до виховання цього феномена.

162. **Виховання національно-патріотичних цінностей** – пріоритетне завдання виховної системи ПТНЗ [Електронний ресурс] : метод. рек. / підгот. Керницька Т. В. ; НМЦ проф.-тех. освіти у Дніпропетров. обл. – Електрон. текст. і гаф. дані. – [Дніпропетровськ], 2015. – 34 с. – Режим доступу: http://4vpuo.org.ua/download/metod_prob1/vikh_patriot_tsin.pdf, вільний (дата звернення: 13.05.17). – Назва з екрана.

163. **Виховуємо громадян-патріотів** України : [наук.-метод. посіб.] / НАПН України, Ін-т проблем виховання ; [авт. кол. за заг. кер. К. Чорної]. – Київ ; [Черкаси] : ЧОІПОПП, 2012. – 273 с. – Посібник доступний також в інтернеті: <http://library.ippro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-vikhovnoji-diyalnosti/376-vikhovuemo-gromadyan-patriotiv-ukrajini-ch-i>, <http://library.ippro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-vikhovnoji-diyalnosti/377-vikhovuemo-gromadyan-patriotiv-ukrajini-ch-ii>, <http://library.ippro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-vikhovnoji-diyalnosti/378-vikhovuemo-gromadyan-patriotiv-ukrajini-ch-iii>.

Представлено результати дослідження проблеми виховання патріотизму дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін, здійсненого науковцями лабораторії морального та етичного виховання Інституту проблем виховання НАПН України. Подано конкретні методики виховання патріотизму

учнів різних вікових категорій, апробовані в експериментальних (всукраїнського рівня) навчальних закладах Черкаської області.

164. **Виховую зерна духовності** : [іст.-краєзнав. клуб „Заграва”] / авт.-упоряд. Гриняк Ніна ; рецензент Сімончук Т. Ю. // Шк. б-ка плюс. – 2016. – Квіт. (№ 7/8). – С. 23–31.
165. **Гавлітіна Т. М.** Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. / Гавлітіна Тетяна Миколаївна ; Ін-т інновац. технологій і змісту освіти. – [Рівне] : Волин. береги, [2007]. – 219 с. – Бібліогр.: с. 205–219.
166. **Депетист О. В.** Національно-патріотичне виховання молодших школярів : [метод. посіб.] / Олександра Вікторівна Депетист, Віра Василівна Чала, Надія Анатоліївна Ярова. – [Харків] : Основа, [2011]. – 128 с. – (Бібліотека журналу „Початкове навчання та виховання” ; вип. 6 (90)). – Бібліогр.: с. 127–128.
167. **З Україною в серці** : (тренінг з нац.-патріот. виховання дітей та молоді) : посібник / І. Д. Бех, Ж. В. Петрочко, В. І. Кириченко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. – Вид. 2-ге, змінене. – Харків : Друк. Мадрид, 2016. – 140 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: [http://lib.iitta.gov.ua/705133/1/з_Україною_в_серці_B5_\(1\).pdf](http://lib.iitta.gov.ua/705133/1/з_Україною_в_серці_B5_(1).pdf).
168. **З Україною в серці** [Електронний ресурс] : зб. метод. матеріалів / уклад.: Добровольська Л. Н. та [ін.] ; Черкас. обл. ін-т після диплом. освіти пед. працівників Черкас. обл. ради. – Електроні дані. – Черкаси, 2016. – 177 с. – До 25-річчя Незалежності України. – Додатки: мультимедійний супровід. – Режим доступу: <http://oipop.ed-sp.net/node/17900>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
169. **Збірка методичних рекомендацій** до відзначення пам'ятних дат у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] / [розроб. і упоряд.: Г. Байкеніч, О. Охрімчук] ; Укр. ін.-т нац. пам'яті. – Електроні дані. – Київ, 2016. – 118 с. : іл. – Режим доступу: http://www.memory.gov.ua/sites/default/files/2016_metodichka_all_for_podpis_0.pdf, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрану.

Представлено методичні рекомендації для загальноосвітніх навчальних закладів України, розроблені Українським інститутом національної пам'яті та схвалені Міністерством освіти і науки України до використання у навчально-виховному процесі. Матеріали присвячено відзначенню пам'ятних дат історії

України, вшануванню борців за незалежність України у ХХ столітті, жертв тоталітарних режимів.

170. **Зло людства – тероризм** [Електронний ресурс]: посібник / уклад.: Герман М. М., Чувакін О. В., Боголій В. М.; Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників Черкас. обл. ради // Електрон. б-ка метод. літ. ЧОПОПП / Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників Черкас. обл. ради. – Електрон. дані. – Черкаси, 2014. – 50 с. – Режим доступу: <http://library.ippro.com.ua/index.php/metodika-vikladannya-navchalnikh-distiplin/zakhist-vitchizni/358-zlo-lyudstva-terorizm>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

Посібник вміщує методичні рекомендації щодо дії у надзвичайних ситуаціях та у випадках загрози виникнення терористичних актів або їх проявів.

171. **Інформаційні матеріали до 75-тих роковин від початку вивезення населення України на примусові роботи в Німеччину** [Електронний ресурс] / Укр. ін-т нац. пам'яті // Інформ. матеріали для шкіл, ВНЗ та ЗМІ / Укр. ін-т нац. пам'яті. – Електроні дані. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/informatsiini-materiali-do-75-tikh-rokovin-vid-pochatku-vivezennya-naseleण्या-ukrai>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

172. **Колесніченко М. В.** Курс юного патріота : навч. посіб. для мол. та серед. шк. віку : у 9 кн. : для дітей незалеж. України. Кн. 1 / Колесніченко М. В.; Ін-т „Самріті” (САМореалізація: Розвиток Інтелекту, Творчості, Інтуїції). – Київ : Креативна група 64, 2015. – (Зернина до зернини – Єдина Україна).

Ч. 1. – 175 с. : кольор. іл.

Ч. 2. – 164 с. : кольор. іл.

Ч. 3. – 163 с. : кольор. іл.

Посібник вчить дитину цінувати свою сім'ю, свій рід і Батьківщину, dbати про близьких людей, знаходити собі гідне місце серед однолітків, зберігати й примножувати добробут власного роду і зрештою бути щасливим.

173. **Краєзнавча діяльність бібліотек** : метод. посіб. / підгот.: В. П. Кисельова, З. Х. Мусіна, С. І. Смілянець; наук. ред. Н. М. Кушнарєнко; Держ. іст. б-ка України. – Київ, 2002. – 209 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: http://www.nibu.kiev.ua/files/el_res/kraznvdijalbibl_metod.pdf.

Представлено рекомендації з організації краєзнавчої роботи бібліотек, формування краєзнавчих фондів і довідково-бібліографічного апарату, підготовки

краєзнавчих бібліографічних покажчиків, застосування нових інформаційних технологій в краєзнавчій бібліотечній діяльності, популяризації краєзнавчих документів. Матеріали посібника підготовлені на основі результатів довгострокового наукового дослідження “Краєзнавча робота бібліотек”, проведеного Державною історичною бібліотекою України, узагальнення кращого досвіду краєзнавчих підрозділів бібліотек України.

174. **Методичні рекомендації до відзначення** у загальноосвітніх навчальних закладах Дня захисника України [Електронний ресурс] / Укр. ін-т нац. пам'яті // День захисника України / Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. текст. і граф. дані. – Київ, [2015]. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/2-uncategorised/9152-fhjfhjfhfh-2016>, вільний (дата звернення: 12.05.17). – Назва з екрана.
175. **Методичні рекомендації щодо** національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] // Нац.-патріот. виховання юного покоління / Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. дані. – Київ, [2015]. – 31 с. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 22.04.17). – Назва з екрана.
176. **Методичні рекомендації щодо** організації та проведення циклу уроків мужності у навчальних закладах Київської області [Електронний ресурс] / упоряд.: О. І. Боярчук, Л. В. Микитюк // Нац.-патріот. виховання юного покоління / Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. дані. – Київ, [б. р.]. – 9 с. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
177. **Національна ідея в становленні** громадянина-патріота України : (програм.-вихов. контекст) / І. Д. Бех, К. І. Чорна ; НАПН України, Ін-т проблем виховання. – Київ, 2014. – 48 с. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://www.ippo.if.ua/predmety/vrobota/media/files/Nacionalna%20ideya%20v%20stanovlenni%20gromadyanina-patriota.pdf>, http://koippo414.at.ua/2015/PATRIOT_VYHOV/Nacionalna_ideya.pdf.
178. **„Національно-патріотичне виховання** громадянина України: роль і місце дитячої бібліотеки в сучасних реаліях” [Електронний ресурс] : матеріали обл. наук.-практ. конф., 18–19 трав. 2016 : зб. матеріалів / Миколаїв. обл. б-ка для дітей ім. В. О. Лягіна ; [уклад. З. М. Рушак]. – Електрон. текст. дані. – Миколаїв : [б. в.],

2016. – 90 с. – Режим доступу: http://www.chl.kiev.ua/mbm/тексти/2017/Издание_по_конференции.PDF, вільний (дата звернення: 24.05.17). – Назва з екрана.

179. **Національно-патріотичне виховання** дітей та молоді : навч.-метод. посіб. / [авт. кол.: Богомолова Наталія Миколаївна та ін. ; за заг. ред. С. В. Петкова]. – Київ : ОВК, 2016. – 148 с.
180. **Національно-патріотичне виховання** в бібліотеках : метод. рек. / Район. орг.-метод. центр бібл. та краєзнав. роботи ; [уклад. Л. В. Гріщенко ; ред. Л. В. Воскобійник. – Черкаси, 2015. – 16 с. – Текст рекомендацій доступний також в інтернет: <https://www.slideshare.net/Oks123/ss-53105503>.
181. **Національно-патріотичне виховання** дітей та учнівської молоді засобами позашкільної освіти : [метод. посіб.] / [авт.-уклад. Кудін В. С.] ; Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників. – Черкаси, 2008. – 44 с. – Бібліогр.: с. 42. – Посібник доступний також в інтернеті: <http://library.ippro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-pozashkilnoji-osviti/216-v-s-kudin-natsionalno-patriotichne-vikhovannya-ditej-ta-uchnivskoj-molodi-zasobami-pozashkilnoji-osviti>.
182. **Освітньо-виховний проект** з національно-патріотичного та громадянського виховання „Моя країна – Україна, Київщина – серце України” / за ред. Нестерук Т. В., Шевченко Л. М., Радзівілл А. А. ; Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін., КВНЗ КОР „Академія неперервної освіти”, КЗ Київ. обл. ради „Центр творчості дітей та юнацтва Київщини”. – Біла Церква : [б. в.], 2015. – 23 с. – Текст документа доступний також в інтернеті: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>.

Проект рекомендований до реалізації в освітній системі Київської області протягом 2014–2020 рр.

183. **Патріотичне виховання в сучасних** навчальних закладах / [упоряд. Сташко Жанна Миколаївна ; ред. рада: М. Мосієнко, М. Голубенко, Т. Бондаренко]. – Київ : Ред. газет природничо-мат. циклу : Шк. світ, 2015. – 117, [1] с.

У збірнику подано методичні рекомендації щодо організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, наведено зразки програм гуртків і клубів військово-патріотичного виховання, а також сценарії заходів, спрямованих на виховання патріотизму.

184. **Патріотичні акварелі: формування свідомого громадянина-патріота України** : [навч.-метод. посіб.] / [авт.-уклад.: О. І. Боярчук, Л. В. Микитюк, Ю. П. Устич] ; Київ. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. кадрів. – Біла Церква : КНЗ КОР „КОПОПК”, 2015. – 264 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: <http://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/253>.

У посібнику висвітлено тенденції, підходи, принципи, мету й завдання патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, запропоновано стратегію й технологію цілеспрямованого й ефективного процесу розвитку суб'єкта громадянського суспільства, громадянина-патріота. Уміщено виховні справи, лейтмотивом яких є любов до України, самовідданість і патріотизм її захисників, активна громадянська позиція українців, особиста відповідальність і дієвість за долю та єдність країни.

185. **Плекаємо патріотів України** [Електронний ресурс] : (зб. ст. освітян Черкащини з досвіду патріот. виховання) / Черкас. обл. ін-т післядиплом. освіти пед. працівників. – Електрон. дані. – Черкаси : [б. в.], 2011. – Режим доступу: <http://library.ippro.com.ua/index.php/suchasna-metodika-vikhovnoji-diyalnosti/157-plekaemo-patriotiv-ukrajini>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

186. **Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді** / [авт.: Бех І. Д., Чорна К. І.] ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т проблем виховання. – Київ : [б. в.], 2014. – 29 с.

Те саме // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 44–65 ; Методист. – 2014. – № 11. – С. 11–25. – Текст документа доступний також в інтернеті: http://kyiv-oblosvita.gov.ua/images/banners/2015/01.02/Programa_patriotichnogo_vykhovannya.pdf, <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/375/Програма%20українського%20патріотичного%20вихованняd.pdf>.

Визначено теоретичні засади сучасного патріотичного виховання (мету, завдання, принципи, основні напрями, зміст, форми і методи). Програма є стратегічним рекомендаційним документом, який дає можливість навчальним закладам різних типів, управлінням освіти різних рівнів для розробки системи заходів патріотичного виховання, що відповідають культурологічним орієнтаціям, специфіці, профілю й типу організації-розробника і є актуальними для конкретних соціально-політичних реалій.

187. **Путівник по краєзнавчих ресурсах бібліотек України** [Електронний ресурс] // Національна історична бібліотека України : [сайт]. – Електронні дані. –

[Київ, 2017]. – Режим доступу: http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=382&Itemid=1905, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

188. **Родина – мала Батьківщина** – Україна: сучасний зміст патріотичного виховання / [І. І. Цимбал, А. О. Данильєв, О. В. Касьянова та ін.; за заг. ред. О. В. Касьянової]; Луган. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Сєвєродонецьк: [СПД Резніков В. С.], 2015. – 215 с. – Текст документа доступний також в інтернеті: http://sed-school4.lg.ua/wp-content/uploads/Patriot_2015.pdf.

У методичному посібнику представлено досвід роботи навчальних закладів Луганської області з питань патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Сучасний зміст патріотичного виховання ґрунтується на військово-патріотичній та волонтерській діяльності, краєзнавчій роботі, діяльності шкільних музеїв та дитячих об'єднань, партнерстві з родиною та громадою. Систему патріотичного виховання подано через напрацювання педагогічних та дитячих колективів: дослідницько-пошукову діяльність; проведення благодійних акцій, уроків пам'яті, мужності; реалізацію проектів; влаштування виставок, ярмарків; зустрічі з ветеранами, захисниками Батьківщини; військово-спортивні ігри, конкурси тощо. Репрезентуються творчі роботи учнів-переможців першого обласного конкурсу „Чому я поважаю професію військового”.

189. **Роль педагога в посиленні патріотичного виховання в навчальних закладах Миколаївської області** [Електронний ресурс]: метод. рек. / Миколаїв. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти // Метод. матеріали / Миколаїв. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Електрон. дані. – [Миколаїв], 2017. – 58 с. – Режим доступу: <http://moippo.mk.ua/index.php/vixovna-robota/283-patriotichne-vikhovannya/metodichni-materiali/3171-metodychni-rekomendatsiyi-rol-pedahoha-v-posylenni-patriotichnoho-vykhovannya-v-navchalnykh-zakladakh-mykolayivskoyi-oblasti>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

190. **Система патріотичного виховання** дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін: навч.-метод. посіб. / [Бех І. Д., К. О. Журба та ін.]; НАПН України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – Київ: Пед. думка, 2011. – 238, [1] с. – Бібліогр. у кінці ст.

191. **Сіленко Т. В.** Формування патріотичних та громадянських якостей особистості учня засобами національно-патріотичного виховання [Електронний ресурс]: [метод. посіб.]: номінація „Позакласна та виховна робота” / Сіленко Тетяна Валентинівна; Загальноосвіт. шк. I–III ступенів № 22 Вінниц. міськ. ради

// Творча майстерня вчителя : [сайт]. – Електрон. дані. – Вінниця : [ММК], 2015. – 67 с. – Режим доступу: <http://dorobok.edu.vn.ua/article/view/984>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

Подано добірку матеріалів щодо формування патріотичних і громадянських якостей особистості учня засобами національно-патріотичного виховання. Запропоновано розробки годин спілкування, усних журналів, вечорів та інших виховних заходів із використанням ефективних методів і прийомів сучасної педагогіки.

192. **Сухорукова В. М.** Як виховати патріота. 1–4 класи / Валентина Михайлівна Сухорукова ; [ред. О. О. Якименко]. – [Харків] : Ранок, 2015. – 189, [2] с. + 1 скретч-картка. – (Серія „Наш клас”).

193. **Україна – єдина країна** : розробки уроків і позаклас. заходів для проведення Першого уроку у 2014/2015 навчал. році / [уклад.: Ю. В. Міцай, С. М. Пляка, О. П. Третяк, О. В. Ревнивцева] ; Кіровоград. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти імені Василя Сухомлинського. – Кіровоград : [ФО-Пі Александрова М. В.], 2014. – 172 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: http://koippo414.at.ua/NMK/PershiyUrok/ukraina-edina_krajina.pdf.

Методичний посібник містить методичні рекомендації для проведення в навчальних закладах Першого уроку у 2014/2015 навчальному році на тему „Україна – єдина країна”. Запропоновані матеріали спрямовані на формування у школярів української громадянської ідентичності шляхом вивчення історії держави, її національних і культурних традицій, поваги до Законів України, усвідомлення морально-правових норм та загальнолюдських цінностей суспільства.

3.2. Сценарії заходів

194. **Бабіч Н. В.** „Я люблю Україну” : (інтелектуал. гра) / Н. В. Бабіч // Шк. бібліотекар. – 2015. – № 10 (жовт.). – С. 36–38.

195. **Беляєва І. П.** „Соборна мати Україна – одна на всіх, як оберіг” : [сценарій мас. заходу] / І. П. Беляєва, Т. В. Стонкус // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 12 (груд.). – С. 20–23.

Мета заходу – пробудити інтерес до поглибленого вивчення історії та культурних надбань українського народу; ознайомити з вирішальними подіями

сьогодення; виховувати через віршовані твори почуття гідності, патріотизму, любові до Батьківщини, рідної мови.

196. **Білаш А. В.** Усний журнал для початкової школи на тему: „Моя Батьківщина – рідна Україна” [Електронний ресурс] / Білаш Алла Вікторівна ; СЗШ № 97 ім. П. І. Шкідченка, м. Дніпропетровськ // Освіта. ua : [портал]. – Електрон. дані. – [Київ] : Osvita.ua. Видавництво „Плеяди”, 2015. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/46563/, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

Сценарій проведення заходу, мета якого – узагальнити та систематизувати знання учнів про Україну, народні та державні символи українців, прищеплювати любов до Батьківщини, виховувати почуття патріотизму.

197. **Білошина Т. В.** „Моя Батьківщина – Україна!” : (вікторина) / Т. В. Білошина // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 10 (жовт.). – С. 40–42.

198. **Борисенко В.** Ми любимо Україну : позакл. захід : 7–9-ті кл. / Вікторія Борисенко // Історія України. – 2015. – Квіт. (№ 7). – С. 22–26.

Мета виховного заходу за представленим сценарієм – активізувати знання учнів з історії України; розвивати вміння застосовувати здобуті знання у практичній діяльності; виховувати інтерес до історичного минулого України й патріотичні почуття.

199. **Боярчук О. І.** Диспут „Сучасний патріотизм: мода чи життєва необхідність?” : (10–11 кл.) / О. І. Боярчук // Вихов. робота в шк. – 2016. – № 8. – С. 21–28. – Текст доступний також в інтернеті: <http://journal.osnova.com.ua/download/2-141-58759.pdf>.

200. **Ванжа О. В.** „Вклоняємось силі нескорених!” : (сценарій вихов. заходу патріот. спрямування) / О. В. Ванжа // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 3 (берез.). – С. 28–31.

Сценарій для організації виховного заходу в бібліотеці, мета якого виховання любові до Батьківщини та прагнення миру на землі, виховання почуття національної свідомості, гідності та патріотизму, виховання в учнів шанобливого ставлення до воїнів, учасників АТО, поваги до пам'яті загиблих захисників рідної землі.

201. **Виховні заходи** : нац.-патріот. виховання / [авт. кол.: О. Боярчук та ін. ; упоряд. Н. Чиренко]. – Київ : Шк. світ, 2015. – 187, [2] с. – (Б-ка „Шкільного світу”).
Пропонуються сценарії виховних заходів щодо національно-патріотичного виховання учнів: уроків мужності, бесід, диспутів, народознавчих свят, годин спілкування та ін..
202. **Всім серцем своєю** Україну любіть! : [сценарій] // Позакл. час. – 2011. – № 4. – С. 19–26.
203. **Демченко В. Г.** Урок мужності : [сценарій] / В. Г. Демченко // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 7 (лип.). – С. 39–42.
204. **Державні символи України** : [сценарій] // Позакл. час. – 2014. – № 7. – С. 83–86.
205. **Іванчук Л. В.** Твої герої, Україно! : усний журн. / Л. В. Іванчук // Шк. б-ка. – 2017. – № 2. – С. 1–4.
206. **Івахів Л. А.** Народні символи України : (вихов. захід, 5–8 кл.) : [сценарій] / Л. А. Івахів // Вихов. робота в шк. – 2014. – № 3. – С. 9–13. – Бібліогр.: 6 назв.
207. **Кацубо Я.** „Що я знаю про Батьківщину?” : (відкрите заняття-аукціон з елементами гуман. педагогіки Шалви Олександровича Амонашвілі) / Яна Кацубо // Початк. шк. – 2016. – № 8. – С. 28–30.
208. **Крук Т. Є.** „Народ мій є! Народ мій завжди буде! Ніхто не перекреслить мій народ!” : (сценарій вихов. заходу патріот. спрямування [в шк. б-ці]) / Т. Є. Крук // Шк. бібліотекар. – 2015. – № 4 (квіт.). – С. 35–39.
209. **Ми – діти твої, Україно** : сценарії вихов. заходів : 1–4 кл. / упоряд. Тітченко О. М. ; [голов. ред. Богдан Будний ; худож. Євгенія Рудюк]. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, [2014]. – 319 с.
210. **Микитюк Л. В.** „Я люблю Україну!” : (конкурс.-ігрова програма, 9–11 кл.) / Л. В. Микитюк // Вихов. робота в шк. – 2016. – № 8. – С. 32–38. – Текст доступний також в інтернеті: <http://journal.osnova.com.ua/download/2-141-58761.pdf>.
Мета заходу: актуалізувати знання учнів про цікаві факти з історії та культури України, сприяти розвитку пізнавальних інтересів та інтелектуальних здібностей, формувати почуття національної гідності, поваги до здобутків своїх пращурів і сучасників.
211. **Морозова Н. В.** Розробка позакласного виховного заходу на тему: „Моя країна – Україна!” [Електронний ресурс] : [9–11 кл.] / підгот. Морозова Наталія

- Василівна ; Комун. закл. Сум. облради – Глухів. загальноосвіт. шк.-інтернат І–ІІІ ст. ім. М. І. Жужоми // Освіта. ua : [портал]. – Електрон. дані. – [Київ] : Osvita.ua. Видавництво „Плеяди”, 2015. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/47369/, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
- Сценарій заходу, мета якого – виховувати любов до історії, мови, культури української держави; викликати інтерес до вивчення минулого нашого народу; сприяти вихованню й розвитку патріотичних почуттів, національної гідності.*
212. **Московенко О. С.** З чого починається Батьківщина? : [сценарій заходу в шк. б-ці] / О. С. Московенко // Шк. бібліотекар. – 2013. – № 5 (трав.). – С. 22–26.
213. **Мохарева Т.** „Моя прекрасна українська мова, найкраща пісня в стоголоссі трав” : сценарій позаклас. заходу / Тетяна Мохарева // Укр. мова та літ. – 2010. – Жовт. (№ 38/40). – С. 47–51.
214. **Назаренко А. С.** „Україна – наш спільний дім” (для учнів 8–9-х класів) : [усний журн.] / А. С. Назаренко // Шк. бібліотекар. – 2015. – № 1 (січ.). – С. 18–23. – Бібліогр.: 16 назв.
215. **Петрунькіна Ю. О.** Ми – діти твої, Україно! / Ю. О. Петрунькіна // Кл. керівнику. Усе для роботи. – 2015. – № 9. – С. 8–11.
- Сценарій позакласного заходу, присвяченого історичному минулому нашої держави.*
216. **Погрібна О.** Моя люба мово, мово українська. Стільки в тобі рідного! Стільки в тобі близького : [сценарій] / О. Погрібна // Позакл. час. – 2010. – № 10. – С. 17–20.
217. **Пономаренко Л. В.** Ми – діти твої, Україно! : сценарії заходів нац. спрямування. 1–4 кл. / Л. В. Пономаренко, С. В. Тютюнник. – Харків : Основа, 2015. – 126 с. – (Серія „Початкова школа. Виховна робота”).
- Посібник містить сценарії виховних заходів національного спрямування для початкової школи (свята, години спілкування, інтелектуальні ігри, подорожі, КВК та ін.).*
218. **Приходько Ю. М.** „Я люблю Україну” : (конкурс-гра [в шк. б-ці]) / Ю. М. Приходько // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 4 (квіт.). – С. 8–11.
219. **Радченко В.** Люби, шануй, оберігай свій рідний край, що зветься Україна! : [розробка Першого уроку в 1-му кл.] / Валентина Радченко // Початк. шк. – 2016. – № 9. – С. 23–25

220. **Соколова Н. І.** З Україною в серці : розробка вихов. заходу для серед. і ст. шк. віку / Н. І. Соколова // Пед. вісн. – 2015. – № 1. – С. 75–79. – Бібліогр.: 7 назв.
221. **Сценарії виховних справ** [Електронний ресурс] // Нац.-патріот. виховання юного покоління / департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. дані. – Київ, [б. р.]. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
222. **Ткачук Н. П.** „Україна – рідний край. Люби її і захищай” : (година патріота) / Н. П. Ткачук // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 2 (лют.). – С. 19–22.
Розробка бібліотечного уроку, мета якого зміцнювати почуття національної гордості учнів, подяки захисникам Вітчизни, виховувати в учнів усвідомлення себе дітьми великої нації з глибоким історичним корінням, високою культурою та мораллю, виховувати відповідального й політично свідомого громадянина, патріота України.
223. **Тютюнник Ю. А.** Рідна мати – Батьківщино, ти одна у нас! / Ю. А. Тютюнник // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 4 (квіт.). – С. 31–33.
Сценарій бібліотечного уроку. Мета: виховання в учнів почуття патріотизму, гордості й любові до своєї Батьківщини.
224. **Чеверда Г. Г.** Україна – єдина країна : [сценарій заходу] // Шк. бібліотекар. – 2016. – № 6 (черв.). – С. 42–47.
225. **Шев’якова І. С.** „Я – громадянин України” : (вихов. захід, 6–7 кл.) / І. С. Шев’якова // Вихов. робота в шк. – 2014. – № 8. – С. 12–15. – Текст доступний також в інтернеті: <http://journal.osnova.com.ua/download/2-117-44822.pdf>.
Захід розроблений з метою виховання в школярів внутрішньої свободи та поваги до держави, любові до Батьківщини, національної свідомості, гідності, усвідомлення приналежності до рідної землі, українського народу, гармонійного виявлення патріотичних почуттів.

IV. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ Й БІБЛІОГРАФІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

226. **Від проголошення незалежності до нової України** [Електронний ресурс] : рек. бібліогр. список до проведення Першого уроку у 2016/2017 навч. році / упоряд.: Вербова В. В., Горбенко Н. А., Демида Є. Ф. ; бібліограф. ред.

- Самчук Л. І. ; Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського // До проведення Першого уроку в навчальних закладах України / Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2016]. – Режим доступу: <http://dnpb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/до-проведення-першого-уроку-в-навчаль/>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
227. **Годецька Т. І.** Формування патріотизму та активної громадянської позиції молоді України [Електронний ресурс] : (аналіт. огляд) / Годецька Т. І. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : інформ.-аналіт. бюл. : [електрон. факс. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2016. – Вип. 3. – С. 3–7. – Бібліогр.: 10 назв. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Analituchnuy_visnuk_2016-3.pdf, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
228. **Горак В. В.** Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління в Україні: сучасний стан [Електронний ресурс] : (аналіт. огляд) / Горак В. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : інформ.-аналіт. бюл. : [електрон. факс. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2015. – Вип. 1. – С. 2–10. – Бібліогр.: 25 назв. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/analytical_bulletin_1_2015.pdf, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
229. **Добко Т. В.** Патріотизм. Патріотичне виховання [Електронний ресурс] : бібліографія (1991–2008) / Т. В. Добко, Ю. С. Левченко // Україна : події, факти, коментарі : інформ.-аналіт. журн. / Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – 2009. – № 7. – С. 77–86. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/msd/u0907_vdbo.pdf, вільний (дата звернення: 26.06.17). – Назва з екрана.
230. **Країна в серці Європи – Україна** : бібліогр. покажч. : до 25-річчя незалежності України / М-во культури України, Держ. б-ка України для юнацтва, держ. закл. ; [уклад. Г. Буркацька ; ред. С. О. Чачко ; відп. за вип. Г. А. Саприкін]. – Київ : Держ. б-ка України для юнацтва, 2016. – 52 с.

231. **Національно-патріотична ідея** в освіті й вихованні дітей і молоді в Україні : рек. бібліогр. покажч. / уклад. Айдарова Людмила Григорівна ; наук. ред. Турко Іван Федорович ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, бібліотека. – Харків : [ХНПУ], 2015. – 29 с. – Текст покажчика доступний також в інтернеті: <http://lib.hnpu.edu.ua/node/19>.
232. **Національно-патріотичне виховання** молодших школярів [Електронний ресурс] : (рек. бібліогр. список) / упоряд. Вербова В. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : довідк. бюл. : [електрон. фах. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2017. – Вип. 5. – С. 62–71. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/Analitichnuy_visnuk_2017-5.pdf, вільний (дата звернення: 18.05.17). – Назва з екрана.
233. **Національно-патріотичне виховання** – пріоритетний напрям цілісної виховної системи загальноосвітнього навчального закладу : бібліогр. дайджест / Волин. обл. б-ка для юнацтва ; [уклад.: Н. Ількевич, І. Никитюк ; відп. за вип. А. Єфремова]. – Луцьк : [б. в.], 2015. – 38 с.
234. **Національно-патріотичне виховання** учнів загальноосвітніх навчальних закладів в умовах модернізаційних суспільних змін [Електронний ресурс] : (рек. бібліогр. список) / упоряд. Углова О. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : інформ.-аналіт. бюл. : [електрон. фах. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2015. – Вип. 2. – С. 15–40. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Analitichnuy_visnuk_2015-2.pdf (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
- Te same* // Завуч. – 2016. – № 12 (черв.) – С. 2–19 вкладки.
235. **Національно-патріотичне виховання** учнів у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] : рек. бібліогр. список до проведення Першого уроку в 2015–2016 навч. році / упоряд. Демида Є. Ф. ; НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського // До проведення Першого уроку в навчальних закладах України / Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2015]. – Режим доступу: <http://dnpb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/до-проведення-першого-уроку-в-навчаль/>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

236. **Патріотизм – основа духовного становлення громадянина** : рек. бібліогр. список літ. / Терноп. обл. комунал. ін.-т післядиплом. пед. освіти ; упоряд. Бабовал Н. Р. – Тернопіль : [б. в.], 2016. – 9 с. – Текст посібника доступний також в інтернеті: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/handle/123456789/3515>.
237. **Патріотизм як елемент культури** : бібліогр. огляд-дайджест / М-во культури України, Держ. б-ка України для юнацтва ; [уклад. В. І. Вовк ; ред.: С. О. Чачко, В. М. Кучерява ; відп. за вип. Г. А. Саприкін]. – Київ : [б. в.], 2016. – 36 с. – Текст видання доступний також в інтернеті: <http://www.4uth.gov.ua/bibliography/patriotism.pdf>.
238. **Патріотичне виховання підростаючого покоління** [Електронний ресурс] : (бібліогр. список) / Миколаїв. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти // Метод. матеріали / Миколаїв. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Електрон. дані. – [Миколаїв], 2017. – Режим доступу: <http://moippo.mk.ua/index.php/vixovna-robota/283-patriotichne-vikhovannya/metodichni-materiali/2349-patriotychne-vykhovannia-pidrostauchoho-pokolinnia-bibliografichniy-spysok>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
239. **Патріотичне виховання підростаючого покоління** [Електронний ресурс] : бібліогр. список / [упоряд.] В. О. Суткова // Нац.-патріот. виховання юного покоління / Департамент освіти і науки Київ. облдержадмін. – Електрон. дані. – Київ, [2014]. – 10 с. – Режим доступу: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/poradi/102-patriotichne-vikhovannya-yunogo-pokolinnya>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
240. **Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів** [Електронний ресурс] : (реферат. огляд, ч. I) / упоряд. Рабаданова Л. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : інформ.-аналіт. бюл. : [електрон. фак. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2015. – Вип. 1. – С. 23–27. – Режим доступу: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/analytical_bulletin_1_2015.pdf, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
241. **Патріотичне та духовно-моральне виховання школярів** [Електронний ресурс] : (реферат. огляд, ч. II) / упоряд. Рабаданова Л. В. // Аналіт. вісн. у сфері освіти й науки : інформ.-аналіт. бюл. : [електрон. фак. вид.] / Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2015. – Вип. 2. – С. 51–

53. – Режим доступу: http://dnrb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Analituchnuy_visnuk_2015-2.pdf, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.
242. **Україна – єдина країна**: рек. бібліогр. список до Першого уроку у 2014/2015 навч. році / упоряд.: Тарнавська С. В., Вербова В. В., Демида Є. Ф., Кривоносова О. В.; наук. ред. Рогова П. І.; бібліогр. ред. Самчук Л. І.; [Нац. акад. пед. наук України, Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського] // Освіта. – 2014. – 20–27 серп. (№ 34). – С. 8–9. – Текст посібника доступний також в інтернеті: <http://dnrb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/до-проведення-першого-уроку-в-навчаль/>.
243. **Україна – наш спільний дім** [Електронний ресурс]: рек. бібліогр. список для проведення першого уроку в загальноосвіт. та проф.-техн. навч. закл. України / упоряд.: Вербова В. В., Горбенко Н. А.; бібліограф. ред. Самчук Л. І.; Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського // До проведення Першого уроку в навчальних закладах України / Держ. наук. пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського. – Електрон. дані. – Київ: [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, 2014]. – Режим доступу: <http://dnrb.gov.ua/ua/бібліографічні-ресурси/бібліографічні-посібники-з-актуальн/до-проведення-першого-уроку-в-навчаль/>, вільний (дата звернення: 02.04.17). – Назва з екрана.

Науково-виробниче видання

**Серія „На допомогу професійній самоосвіті
працівників освітянських бібліотек”
Випуск 16**

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ У ШКІЛЬНИХ БІБЛІОТЕКАХ:

МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ

Методичні рекомендації

Автори

І. І. Хемчян

Л. М. Бондар

Т. В. Добко

А. І. Рубан

Наукові редактори

Л. Д. Березівська

Т. В. Добко

Науковий консультант

О. К. Журба

Літературний редактор

Л. В. Редько-Шпак

Підписано до друку 30 травня 2017 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 2,5
Наклад 100 прим.

Видавництво та друк – ФОП Корзун Д. Ю.